

14 126749

อภินันทนาการ

ประวัติศาสตร์กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ของ

0444

30 SEP 2006

ภาคนิพนธ์

ของ

DS68 ๓, ๐๖.

น ๖๔๔๗

๒๕๓๕

นิรัตน์ ลีมวานิชรัตน์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วันลงทะเบียน 30 SEP 2006

เลขทะเบียน 0444

เลขเรียกหนังสือ ID ๖๙๐๒.๕๒

เสนอต่อมหาวิทยาลัยนเรศวร

น ๖๔๔๗

๒๕๓๕

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

ตุลาคม ๒๕๓๕

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยนเรศวรได้

ดร. กิ่งก้านหอม

(อาจารย์อารี กิ่งก้านหอม)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร. ศรีสัท

(รองศาสตราจารย์สมคิด ศรีสิงห์)

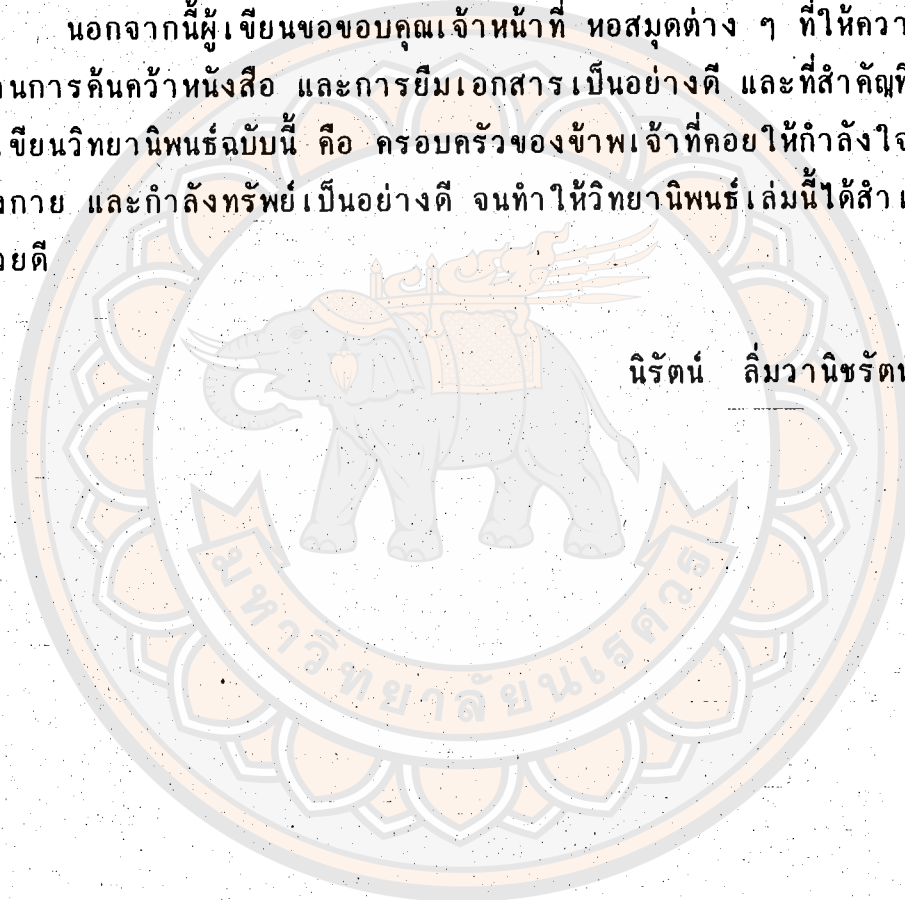
กรรมการตรวจรูปแบบ

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้เขียนได้รับคำแนะนำช่วยเหลืออย่างดีจาก อาจารย์ อารี กลั่นกลิ่นหอม ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโดยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ชี้แจงและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณ ท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ หอสมุดต่าง ๆ ที่ให้ความสะดวกในด้านการค้นคว้าหนังสือ และการยืมเอกสารเป็นอย่างดี และที่สำคัญที่สุดใน การเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ครอบครัวของข้าพเจ้าที่คอยให้กำลังใจ กำลังกาย และกำลังทรัพย์เป็นอย่างดี จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นิรัตน์ ลิ้มวานิชรัตน์

ประวัติศาสตร์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ของ

จังหวัดเชียงใหม่

เสนอต่อมหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
ตุลาคม 2535

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในเรื่องความเป็นมาของนครเชียงใหม่ ตั้งแต่แรกเริ่ม และศึกษา ถึงแหล่งท่องเที่ยว ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม รวมถึงเพื่อต้องการให้ทราบถึงปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

วิธีการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนได้จัดทำตามวิธีทางประวัติศาสตร์ โดยใช้ข้อมูลเป็นเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง พร้อมทั้งนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

จากผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวหลายปัจจัย เช่น เชียงใหม่ เป็นแหล่งอารยธรรมอันเก่าแก่ของล้านนาไทยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งและการต้อนรับอัธยาศัยของคนเมืองเชียงใหม่ที่แสนดีและอบอุ่น ประกอบปัจจัยสุดท้ายคือความสะดวกสบายในเรื่องที่พักและการคมนาคม ดังนั้นในแต่ละปีจึงมีนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศแวะเข้ามาเยี่ยมเยือนเป็นประจำมิได้ขาด ซึ่งการที่การท่องเที่ยวของเชียงใหม่ เจริญมากในปัจจุบัน ก็จะมีผลทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ดีตามไปด้วย

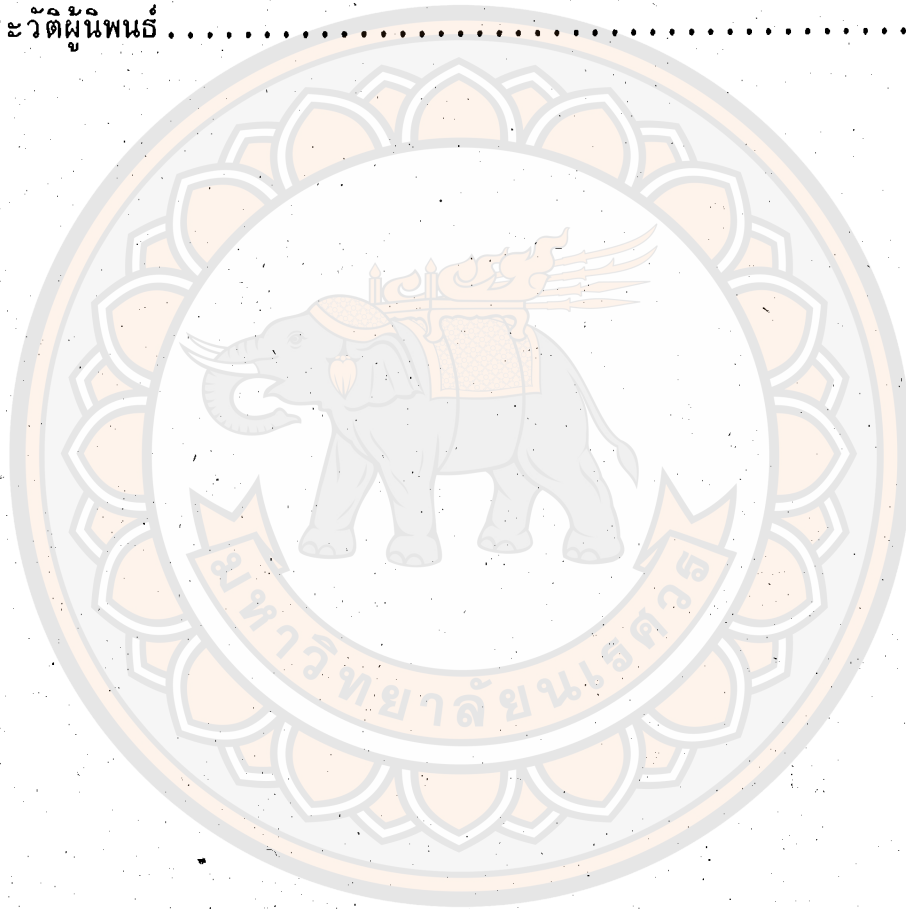
สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
วิธีการศึกษาค้นคว้า	4
ข้อสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า	4
แหล่งศึกษาค้นคว้า	4
1 ประวัติศาสตร์ เมืองเชียงใหม่	9
1.1 เชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังราย	12
1.2 เชียงใหม่สมัยประเทศราชของพม่า	19
1.3 เชียงใหม่สมัยประเทศราชของไทย	27
2 ประเพณีงานนักขัตฤกษ์และศิลปแห่งลานนาไทย	34
2.1 ประเพณีสงกรานต์	34
2.2 ประเพณีลอยกระทง	45
3 สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่	52
3.1 สถานที่ท่องเที่ยวบนถนนชูปเบอร์ไฮเวย์ สายเชียงใหม่-ลำปาง	52
3.2 เส้นทางสาย 1004 ถ.ห้วยแก้ว	53
3.3 เส้นทางสายตะวันตกเฉียงใต้	57
3.4 เส้นทางสายเหนือ	66
3.5 เส้นทางสายตะวันออก	73
3.6 เส้นทางในรอบตัวเมือง	75

บทสรุป.....	96
บรรณานุกรม.....	100
ภาคผนวก.....	105
บทคัดย่อ.....	112
ประวัติผู้พิมพ์.....	113

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
1	แสดงตำแหน่งเมืองโบราณ	5
2	แสดงเครื่องหมายตราจังหวัดเชียงใหม่	6
3	แสดงตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่	7
4	แสดงอาณาเขตจังหวัดเชียงใหม่	8

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงเทศกาลสงกรานต์เชียงใหม่	49
2 แสดงงานเทศกาลบุญี่เบ็ง	50
3 แสดงงานเทศกาลไม้ดอกไม้ประดับ	51
4 แสดงการเขียนลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา	79
5 แสดงการแกะสลักไม้	80
6 แสดงการแต่งกายของหญิงไทยภาคเหนือ	81
7 แสดงประตูเมืองเชียงใหม่	82
8 แสดงเสาอินทขิล	83
9 แสดงอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย	84
10 แสดงพระพุทธรูปหินศักดิ์	85
11 แสดงพระบรมธาตุดอยสุเทพ	86
12 แสดงพระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์	87
13 แสดงน้ำพุร้อนสันกำแพง	88
14 แสดงน้ำตกแม่กลางและศูนย์ฝึกลูกช้างเชียงใหม่	89
15 แสดงล่องแพแม่กก ทำตอน - เชียงราย	90
16 แสดงวัดพระสิงห์ วัดสวนดอก วัดอุโมงค์ วัดกู่เต้า	91
17 แสดงวัดเชียงมั่น	92
18 แสดงวัดเจ็ดยอด	93
19 แสดงวัดเจ็ดยี่เหลียม	94
20 แสดงการรับประทานอาหารขันโตกและไนท์บาร์ซาร์	95

บทนำ

"นพบุรีศรีนครพิงค์" หรือ "เวียงพิงค์" ของพ่อขุนเม็งรายมหาราชในอดีต หรือ เชียงใหม่¹ คือ เมืองที่เปรียบประดุจดังกุหลาบงามของแผ่นดินลานนาไทย เป็นเมืองขนาดใหญ่เป็นที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร และมีความสำคัญที่สุดของภาคเหนือเป็นเมืองที่รวมเอาศิลปกรรม โบราณวัตถุตลอดจนวัฒนธรรมดั้งเดิมของลานนาไทยเข้าไว้ และด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น เชียงใหม่จึงกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือ

จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทยประมาณเส้นรุ้ง 16 องศาเหนือ และเส้นแวงประมาณ 99 องศา ตะวันออก อยู่ห่างจากระดับน้ำทะเล 1,027 ฟุต (310 เมตร) ส่วนกว้างที่สุดจากตะวันตกจดตะวันออก ประมาณ 138 กิโลเมตร ส่วนยาวที่สุดจากเหนือถึงใต้ ประมาณ 320 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 20,107 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 12% ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ทำนา จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรประมาณ 1,392,764 คนสำหรับการเดินทางไปยังจังหวัดเชียงใหม่² สามารถเดินทางได้ 3 ทาง คือ ทางรถยนต์ รถประจำทาง จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 32 (สายเอเซีย) ผ่านอยุธยา อ่างทอง นครสวรรค์ แล้วใช้ทางหลวงหมายเลข 1 ผ่านจังหวัด ลำปาง แยกซ้ายผ่านจังหวัดลำพูนถึงตัวเมืองเชียงใหม่รวมระยะทาง 696 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถไฟ³ มีรถด้วย รถเร็ว และรถด่วนพิเศษ (Sprinter) และการเดินทางโดยเครื่องบินของบริษัทการบินไทย⁴ จำกัด มีเครื่องบินแอร์บัสและโบอิงบินประจำ

¹ นิคม มุสิกคามะ แผ่นดินไทยในอดีต หน้า 51

² สรัสวดี อ๋องสกุล ประวัติศาสตร์ล้านนา หน้า 1

* เป็นการจัดบันทึกประชากรของกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2533

* สอบถามรายละเอียดกำหนดการเดินทางได้ที่หน่วยบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 223-7010 , 223-7020 และที่เชียงใหม่ โทร. 242-094

** สำรองที่นั่งและสอบถามรายละเอียดได้ที่ โทร. 280-0070 และ , 280-0080 และที่เชียงใหม่ โทร. 211044-7

ระหว่างกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง
สำหรับอาณาเขตของจังหวัด ทิศเหนือติดกับรัฐเชียงตุงประเทศสาธารณรัฐ
สังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ทิศใต้ติดกับจังหวัดลำพูน และ ดาก ทิศตะวันตกติด
กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน และทิศตะวันออกติดกับจังหวัด

เชียงราย ลำปาง และลำพูน

โดยทั่วไปแล้วพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นป่าละเมาะ และภูเขา
เนื้อที่ประมาณ 19,432 ตารางกิโลเมตร มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่ง
แม่น้ำปิง ดอยที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือ "ดอยอินทนนท์" สูงประมาณ 2,599
เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทองและจังหวัดแม่ฮ่องสอนห่างจากตัวเมือง
เชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 106 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมี
ดอยอื่น ๆ ที่มีความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง เช่น ดอยสุเทพ⁴ ดอยหลวง
เชียงดาว ดอยผ้าห่มปก และตามดอยเหล่านี้ยังมีถ้ำและสถานที่ท่องเที่ยวด้วย

โดยธรรมชาติที่มีภูเขาสูง ป่าไม้ปกคลุมอยู่รอบด้านนี้ พื้นที่จังหวัด
เชียงใหม่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมทั้ง 2 ประเภทคือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
ที่พัดพาเอาความชุ่มชื้นและลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีความหนาวเย็น
อุณหภูมิตั้งแต่ 15-0 องศาเซลเซียส⁵ และอุณหภูมิโดยเฉลี่ยทั้งปีนั้นประมาณ
26.2 องศาเซลเซียส

อาณาเขตจังหวัดเชียงใหม่ นั้นแบ่งเขตปกครอง⁶ 19 อำเภอ 2 กิ่ง
อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอสารภี อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด
อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่ริม อำเภอสะเมิง อำเภอพร้าว อำเภอเชียงดาว
อำเภอฝาง อำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย อำเภอดอยเต่า กิ่งอำเภอเวียงแหง
และกิ่งอำเภอไชยปราการ

³ รำไพพรรณี แก้วสุริยะ "แอ่งเมืองเชียงใหม่" อนุสาร อ.ส.ท.
24 : 6 มกราคม 2527 หน้า 12-13

⁴ วิชัย เทียนน้อย ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย หน้า 35

⁵ ด.

⁶ ด. หน้า 40

ในกลุ่มประชากรชาวเชียงใหม่ นั้น หากพิจารณากันให้ละเอียดทางด้านมนุษยวิทยา กันแล้ว ประชากรกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มส่วนมากเป็น คนเมืองเหนือหรือ ชาวลานนา มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแบบลานนา ภาษาถิ่นที่ใช้พูดในเมือง ส่วนประชากรกลุ่มน้อยนั้นมักอาศัยอยู่บนที่สูงตามเทือกเขาต่าง ๆ ก็คือชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น ม้ง กะเหรี่ยง ลีซอ มูเซอ ฮ่อ เย้า เป็นต้น ซึ่งชาวเขาแต่ละเผ่า นั้น ก็มีวัฒนธรรมประเพณีภาษาพูดประจำเผ่าของตนเอง

ทั้งสภาพภูมิประเทศ กับชีวิตของชาวเมืองที่มีความหลากหลายและต่างกันอย่างสิ้นเชิง เป็นสิ่งที่น่าสนใจของคนต่างถิ่นที่อยากรู้อยากจะชม อันเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

- 1.1 เพื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดเชียงใหม่
- 1.2 เพื่อศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและงานเทศกาลของจังหวัดเชียงใหม่
- 1.3 เพื่อศึกษาถึงแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่
- 1.4 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

2. ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

- 2.1 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์เชียงใหม่
- 2.2 เพื่อเป็นข้อมูลส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของเชียงใหม่
- 2.3 เพื่อเผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวของเชียงใหม่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

3. ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

3.1 ศึกษาในขอบเขตประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด เชียงใหม่

3.2 ศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่สมัยพญามังรายจนถึงปัจจุบัน

3.3 ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวภาคเหนือ

4. วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (DOCUMENT Research) นำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์และนำรายงานเป็นแบบค้นคว้า (ANALYTICAL Description) โดยหลักฐานที่ใช้ประกอบการค้นคว้าที่สำคัญ คือ หลักฐานชั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง

5. ข้อสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

เชียงใหม่เป็นแหล่งอารยธรรมชนบทรรมนิยมประเพณีที่ดีงาม มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย และเป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้าน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีส่วนทำให้ เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือด้วย

6. แหล่งศึกษาค้นคว้า

6.1 หอสมุดแห่งชาติ

6.2 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

6.3 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยนเรศวร

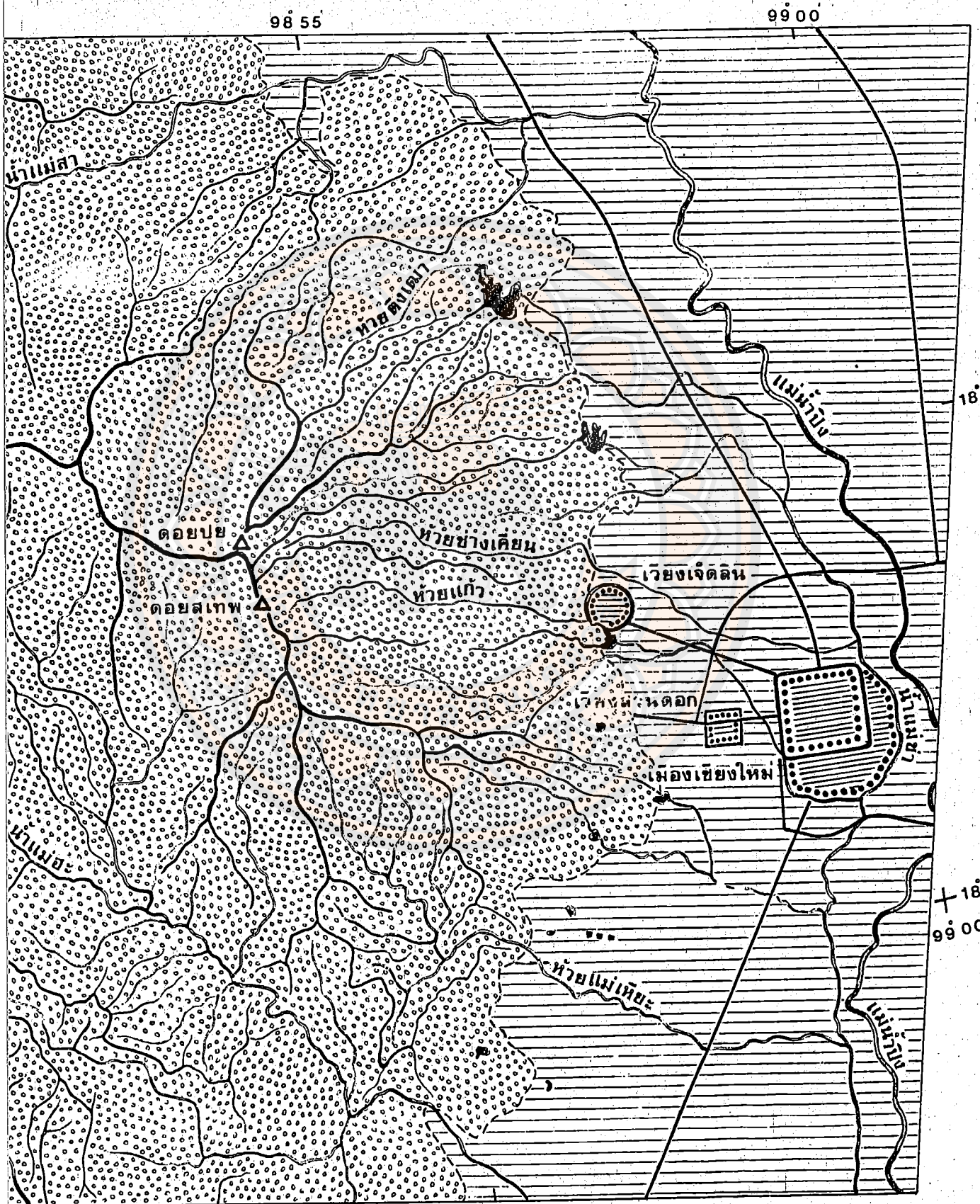
6.4 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

6.5 หอสมุดกลาง สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

6.6 หอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเชียงใหม่

6.7 ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่

แผนที่ 1 แสดงตำแหน่งเมืองโบราณเชิงคอบสุเทพ จ. เชียงใหม่

98 50

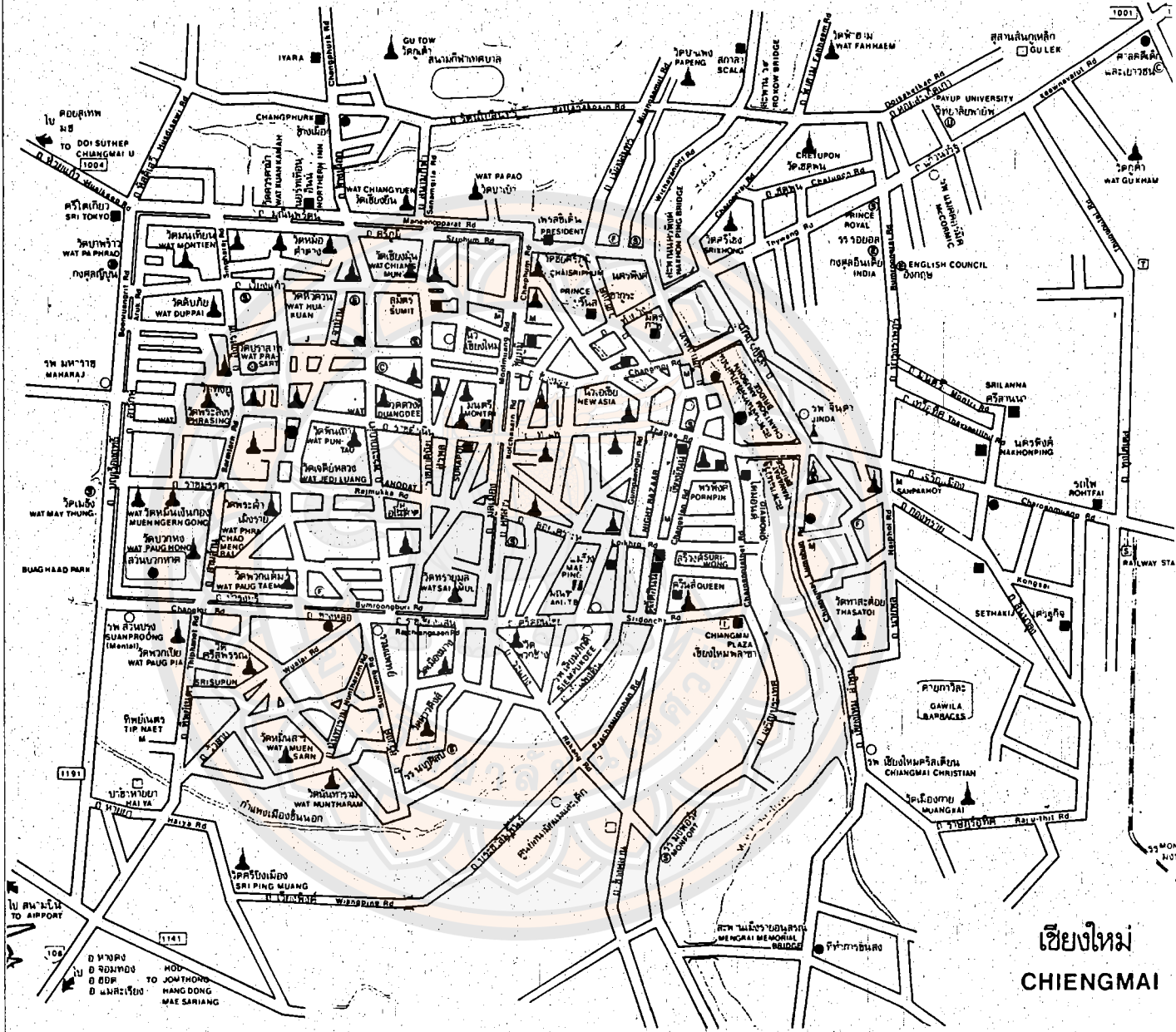
98 55

+ 18 45
99 00

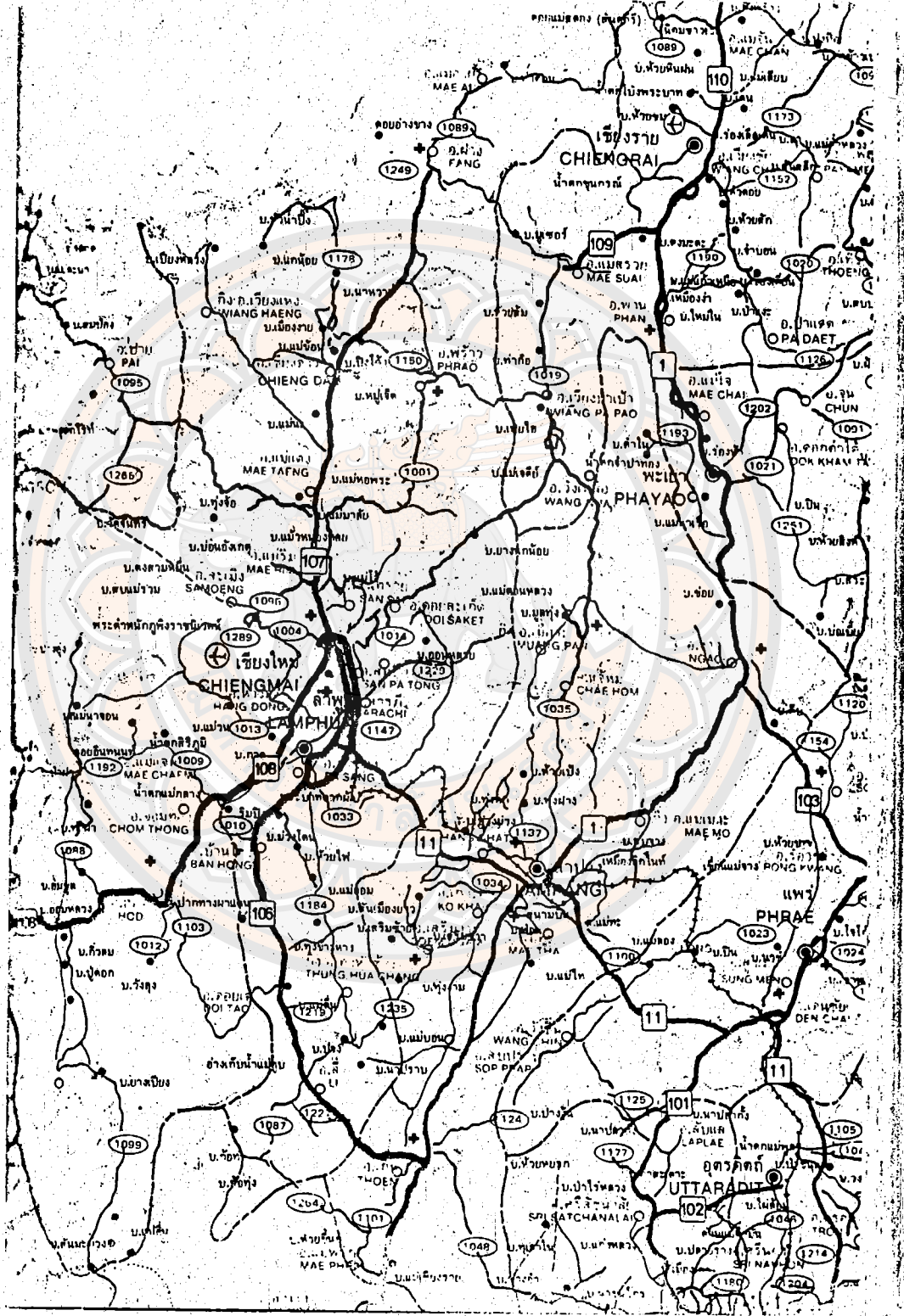
แผนที่ 2 แสดงเครื่องหมายตราจังหวัดเชียงใหม่

แผนที่ 3 แสดงตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่

แผนที่ 4 แสดงอาณาเขตจังหวัดเชียงใหม่

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ในอดีตพบว่า ก่อนที่ เชียงใหม่ในปัจจุบันจะเป็นเมืองสำคัญรองจากกรุงเทพมหานครนั้น ในอดีตเมือง เชียงใหม่ก็เป็นเมืองสำคัญเช่นกัน โดยเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางด้าน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของลานนาไทย*มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 1๕๐๑ - 1๙๐๐
ดินแดนลานนาไทยนี้ในสมัยโบราณก่อนที่พ่อขุนมั่งรายจะรวบรวมไว้ในพระราช อำนาจนั้น ได้มีเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายเมืองตามลุ่มน้ำและหุบเขาต่าง ๆ เช่น เมืองโยนกเชียงแสน เมืองสุวรรณโคมคำ เมืองอุโมงคเสลา ฯลฯ เป็นต้น และดินแดนบริเวณนี้สันนิษฐานว่าเดิมอาจเป็นที่อยู่ของพวกละว้า หรือ ลัวะ (LAWA, LUA) และกล่อมหรือขอมดำ พวกละว้านี้ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ว่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เมื่อใดสันนิษฐานว่าคงจะอยู่นานแล้วอาศัยหลักฐาน ต่าง ๆ ที่พบเช่น เนิ่นดินหรือกู่เก่า ๆ ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้ทราบได้ว่า พวกละว้าเคยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูงมาก่อนปัจจุบันพวกนี้ยังคงเหลืออยู่ทั่วไปในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน เป็นต้น พวกกล่อม หรือขอมดำ ตามตำนานกล่าวว่า พวกนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในแคว้นสุวรรณโคมคำต่อมาได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของราชวงศ์สิงหนวัติ ซึ่งครองเมืองนาคพันธุ์ สิงหนวัติทรนคร สำหรับดินแดนอื่นตอนใต้ลงมา ก่อนที่พ่อขุนมั่งรายจะรวบรวมได้นั้น ได้เกิดเป็นเมืองต่าง ๆ ที่มั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรืองหลายเมือง เช่น เมืองหริภุญชัย เมืองละโว้ เมืองพะเยา เป็นต้น

* ลานนาไทย ปัจจุบัน คือ ดินแดนภาคเหนือของไทยรวมเนื้อที่ 9 จังหวัดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พะเยา และแม่ฮ่องสอน

พระยาอนุমানราชชน เรื่องของชาติไทย หน้า 218

เมืองต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะการปกครอง เป็นแบบรัฐเล็กรัฐน้อยต่าง
คนต่างอยู่เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน และขยายตัวรวมกันเป็นอาณาจักรใหญ่ได้ยากทั้ง
นี้เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ทางภาคเหนือเป็นภูเขาสลับซับซ้อน การคมนาคมติด
ต่อดังกันลำบากเมืองต่าง ๆ จึงปกครองเป็นอิสระแก่กัน เช่น เมืองพะเยา
มีกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายพ่อขุนจอมธรรมปกครองเมืองหริภุญชัยมีกษัตริย์เชื้อสาย
พระเจ้าลาวจกราชซึ่งเป็นต้นราชวงศ์พ่อขุนมั่งรายปกครองอยู่เมืองเหล่านี้คงจะมี
พลเมืองที่เป็นคนไทยในสมัยต่อมาอาศัยอยู่บ้างต่อมารวมพุทธศตวรรษที่ 19
หัวหน้าคนไทยที่มีความสามารถชื่อมั่งรายสามารถรวบรวมดินแดนต่าง ๆ ไว้ใน
อำนาจและสถาปนาราชวงศ์ขึ้นที่เมืองเชียงใหม่ปกครองลานนาไทยสืบต่อมา
พ่อขุนมั่งรายตามตำนานกล่าวว่า เป็นโอรสของพ่อขุนลาวเมงและ
นางเทพคำขยายเสด็จขึ้นครองราชย์ประมาณ พ.ศ. 1805 ที่ เมืองเงินยาง
เชียงแสนทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถและกล้าหาญมากทรงมีพระประสงค์
จึงทรงขยายอำนาจออกไปทางทิศตะวันตกและทิศใต้โดยขยายอำนาจเข้าไป
บริเวณแม่น้ำปิงและพยายามขยายลงไปถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและสาละวิน
ความตั้งพระทัยของพระองค์ที่จะรวบรวมดินแดนต่าง ๆ ไว้ในอำนาจนั้นจะเห็น
ได้จากการที่ทรงย้ายเมืองหลวงจากเมืองหริภุญเงินยางเชียงแสนมาสร้างเมืองใหม่
ที่เมืองเชียงราย² ประมาณ พ.ศ. 1806 ต่อมาพระองค์ทรงพบว่าลักษณะภูมิประเทศ
เมืองเชียงรายไม่ช่วยให้การขยายอำนาจของพระองค์เป็นไปโดยสะดวกจึงได้
ย้ายเมืองอีกครั้งหนึ่งไปตั้งที่เมืองฝางประมาณ พ.ศ. 1817 ที่เมืองฝางนี้มีหลักฐาน
เขียนไว้ว่าพระองค์มีประสงค์ที่จะยึดอาณาจักรหริภุญชัยไว้ในอำนาจโดยการส่ง
ทหารชื่อ อ้ายฟ้าไปเป็นไส้ศึกที่เมืองหริภุญชัย ด้วยความพยายามของพระองค์
ในที่สุดพ่อขุนมั่งรายทรงสามารถยึดเมืองหริภุญชัยไว้ในอำนาจได้ ประมาณ
พ.ศ. 1825

² ปรีศนา ศิรินาม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัว
เมืองลานนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 32

หลังจากที่พ่อขุนมั่งรายได้เมืองหริภุญชัย³ ไว้ในอำนาจแล้วพระองค์ได้ประทับอยู่เมืองนี้ประมาณ 3 ปี จึงยกเมืองให้ทหารบชื่ออ้ายฟ้าปกครองสืบไป พ่อขุนมั่งรายได้ทรงเมืองใหม่อีกเมืองหนึ่งทางทิศเหนือเมืองหริภุญชัยชื่อว่า เวียงกุมกาม (สันนิษฐานว่าอยู่ในเขตอำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่) บปรากฏว่าในฤดูฝนน้ำท่วมเมือง ทำให้ประชาชนเดือดร้อนมาก จึงไม่เหมาะที่จะสร้างเป็นเมืองถาวร ต่อมาใน พ.ศ. 1839 พระองค์ทรงพบว่าชัยภูมิบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงเหมาะที่จะสร้างเป็นเมืองหลวงถาวร ด้วยบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะในการทำเกษตร และทางด้านตะวันตกเมืองนี้มีภูเขาซึ่งมีธารน้ำไหลที่เรียกว่า "ห้วยแก้ว" สามารถจะนำน้ำจากลำธารนี้มาใช้ประโยชน์ได้โดยการท่อน้ำเข้าคูเมืองทั้งสี่ด้านได้อันเมืองเชียงใหม่นี้ ตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองต่าง ๆ ที่เป็นอาณาจักรของพระองค์และตั้งอยู่ใกล้อาณาจักรหริภุญชัย ทำให้ง่ายในการควบคุมเมืองเหล่านี้ในการสร้างเมืองใหม่นี้ พระองค์ได้เชิญพระสหายของพระองค์คือ พ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย และพ่อขุนงำเมืองแห่งเมืองพะเยา มาช่วยในการวางแผนก่อกำแพงเมืองพร้อมกับขุดคูน้ำโดยรอบเพื่อป้องกันการรุกรานของข้าศึกเมืองเชียงใหม่ในระยะแรก ตั้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 400 วายาว 1000 วา และในการสร้างเมืองนี้ ได้ปรากฏข้อความอยู่ในตำนานต่าง ๆ เช่น ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดเชียงมั่นเขียนว่า...

...สหายคำประยาจำเมือง พระยาล่วงทั้ง 2 นั้น กูจักเรียกร้องเสงบองโพจา (ปรึกษากัน) แล้ว จึงควรตั้งชะแล... พระยามั่งรายก็ใช้อามาตย์ผู้รู้ผู้หลวกไปเมืองพรุยาง (พะเยา) ที่อยู่พระยาจำเมืองและเมืองสุโขทัย (สุโขทัย) ที่พระยาล่วง (ร่วง) ก็เรียกร้อง เอาพระยาทั้ง 2 อันเป็นมิตรรักกันด้วยพระยามั่งราย ก็ชักเชิญว่า จักตั้งบ้านใหม่เมืองหลวง⁴...

³ พระโพธิ์รังสี (แปลโดยพระปริยัติธรรมธาดาและพระญาณวิจิตร) จามเทวีวงศ์ หน้า 55-71

⁴ ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดเชียงมั่น หน้า 29

พระราชดำรัสที่พระยาจำเมืองและพ่อขุนรามคำแหง ทรงแนะนำให้กับพระยามังราย พระสหายร่วมน้ำสาบาน อันเป็นเหตุผลให้พระยามังรายสร้างเมืองนี้ขึ้นมา และขนานนามเมืองว่า ... "นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" ซึ่ง เป็นศูนย์กลางความเจริญของลานนาไทยโดยมีกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์มังรายปกครองตลอดมาจนถึง 200 ปีเศษเชียงใหม่จึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าใน พ.ศ. 2101 และต่อมาได้รวมกับฝ่ายไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโดยมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาค เชียงใหม่จึงเปลี่ยนฐานะจากเมืองประเทศราชมาเป็นมณฑลพายัพและต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวดินแดนลานนาไทยและเชียงใหม่ได้เปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบัน

1.1 เชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังราย

พ่อขุนมังรายสร้างเมืองเชียงใหม่แล้วได้ทรงปกครองและประทับอยู่เมืองนี้ตลอดพระชนม์ชีพ ของพระองค์ ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถมาก ทรงเป็นนักรบ นักปกครอง นักพัฒนา โดยทรงเป็นผู้สร้างบ้านเมืองหลายเมือง ในรัชสมัยของพระองค์สันนิษฐานว่าจะทรงปกครองเฉพาะเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองหลวงเท่านั้น สำหรับเมืองอื่น เช่น เมืองเชียงราย และเมืองหริภุญชัย^๕ คงจะทรงแต่งตั้งราชโอรสหรือข้าราชการที่มีความสามารถไปปกครองแทน เช่น เมืองเชียงรายทรงมอบให้ขุนครามราชโอรสไปปกครองเมืองหริภุญชัยทรงมอบให้อ้ายฟ้าไปปกครองแทนเป็นต้น เพื่อให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะทางด้านตุลาการหรือการพิจารณาคดี

* บางตำนานเขียนว่า "ชนนพบุรีศรีนครเชียงใหม่"

^๕ พระรัตนปัญญาเถระ (แปลโดยแสง มนวิthur) จินกาลมาลีปกรณ์

ต่าง ๆ สันนิษฐานว่า พ่อขุนมั่งรายทรงรวบรวมกฎหมายชื่อ มั่งรายศาสตร์* ซึ่งสันนิษฐานว่า พระองค์อาจจะตรากฎหมายฉบับนี้โดยได้รับอิทธิพลของกฎหมายธรรมศาสตร์ของมอญจากหริภุญชัยก็เป็นได้ กฎหมายนี้คงได้ใช้ปกครองเชียงใหม่สืบต่อมา

ทางด้านการส่งเสริมอาชีพ ของประชาชนพ่อขุนมั่งรายทรงส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพหลายอาชีพ นอกเหนือจากการเกษตรกรรมดังไปพบข้อความว่า พระองค์ได้นำช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ เช่น ช่างทอง ช่างฉ่อง ช่างเหล็ก ช่างเงิน ฯลฯ มาจากเมืองพุกามเมืองคราวเสด็จไปเมืองพุกาม⁶ นอกจากนี้ยังพบว่าพระองค์ได้ส่งเสริมอาชีพการค้าของประชาชนโดยทรงจัดตั้งตลาดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ด้วย

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านนั้นทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับสุโขทัย และอาณาจักรพระยาตลอดจนอาณาจักรพุกามซึ่งความสัมพันธ์นี้ จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนและการรับวัฒนธรรมระหว่างล้านนาไทยกับอาณาจักรใกล้เคียงในเวลาต่อมา เช่น เชียงใหม่รับเอาพุทธศาสนานิกายหินยานอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้น พ่อขุนมั่งรายสิ้นพระชนม์ประมาณ พ.ศ. 1854

เมื่อสิ้นสมัยพ่อขุนมั่งรายแล้ว เชียงใหม่ได้ปกครองโดยราชโอรสและเชื้อสายของพ่อขุนมั่งรายต่อมาอีกหลายพระองค์คือ พระเจ้าคราม(พ.ศ. 1855-1855) พระเจ้าแสนภู (พ.ศ. 185-1869 และ พ.ศ. 1878-1879) และพระเจ้าผายู (พ.ศ. 1880-1899) ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ บ้านเมืองอยู่ในระยะก่อสร้างเมืองให้มั่นคงยิ่งขึ้น กษัตริย์ของเชียงใหม่ องค์สำคัญหลังจากพระเจ้าผายู คือ พระเจ้ากิอนา ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1898-1928

* มั่งรายศาสตร์ มีหลายฉบับเท่าที่ค้นพบขณะนี้ มี 4 ฉบับเขียนด้วยตัวอักษรพื้นเมืองล้านนาได้แก่ มั่งรายศาสตร์ ฉบับเสาไห้ฉบับวัดเหมือนเงินกอง ฉบับวัดเชียงมั่น และฉบับนายไกรศรี นิมมานเหมินท์ หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ฉบับนอตอง ฉบับนี้คงเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. 2169

⁶ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ หน้า 24

พระเจ้ากือนาทรงเป็นราชโอรสของพระเจ้าผายู เป็นกษัตริย์ลำดับที่ 6 ของราชวงศ์มังราย ในรัชสมัยของพระองค์พุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่และประดิษฐานในลานนาไทย ในราว พ.ศ. 1912 พระเจ้ากือนาได้อาราธนาพระสงฆ์จากอาณาจักรสุโขทัยสององค์ได้แก่พระคสนเณระและพระอุตระ เณระนำพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาในลานนาไทย พุทธศาสนาจึงได้เจริญรุ่งเรืองในสมัยโบราณก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามาประดิษฐานนั้น จากหลักฐานโบราณคดีตลอดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ สันนิษฐานว่า ลานนาไทยน่าจะนับถือพุทธศาสนา ก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามาประดิษฐานนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดีมหายานมานานแล้ว เพราะได้มีการขุดพบเศียรพระพุทธรูปแบบทวารวดีที่หริภุญชัย พบเจดีย์แบบทวารวดีที่เวียงท่ากานหลวง อำเภอสันป่าตอง เชียงใหม่พบลานเงินที่เขียนด้วยอักษรพื้นเมืองเป็นธรรมนิมิต ตามคติมหายานที่อำเภอเชียงแสนและประเพณีทำบุญบอยข้าวสังอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย ก็ทำพิธีงเด็กตามคติมหายาน เป็นต้น

เมื่อพุทธศาสนาได้เข้ามาแพร่หลายในลานนาไทยแล้วมีผลทำให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมลานนาไทยกับดินแดนสุโขทัยและดินแดนอื่น ๆ ทั้งทางด้านศาสนา ศิลปกรรมและประเพณี ตลอดจนพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทยลานนาด้วยพระสงฆ์มีฐานะเป็นครูของประชาชน ด้านการเมืองจากหลักฐานต่าง ๆ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า พระสงฆ์ในลานนาไทยได้มีบทบาทการเมืองมากโดยเฉพาะตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนา เป็นต้นไป พระสงฆ์จะได้รับมอบหมายให้เข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีต่าง ๆ กับข้าราชการของบ้านเมือง ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายต่าง ๆ ของลานนาไทยได้รับอิทธิพลของพระวินัยพุทธศาสนามาก กล่าวคือ ทางบ้านเมืองไทยได้นำเอาพระวินัยสงฆ์มาเป็นหลักเปรียบเทียบในการตรากฎหมายบ้านเมืองนอกจากนี้ยังพบว่า พระสงฆ์ที่ทรงสมณศักดิ์ผู้มีประชาชนเคารพนับถือในสมัยโบราณ สามารถจะว่ากล่าวตักเตือนผู้มีอำนาจในบ้านเมืองทั้งข้าราชการ หรือแม้กษัตริย์ได้ ถ้าบุคคลเหล่านั้นประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องวซึ่ง เป็นผลเสียแก่บ้านเมืองและประชาชนนับว่าพุทธศาสนาและพระสงฆ์มีบทบาทในสังคมลานนาไทยมาก ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนา เป็นต้นมา ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงส่งเสริมและทะนุบำรุงพุทธศาสนาตลอดรัชสมัยของพระองค์

กษัตริย์พระองค์ต่อมาจากพระเจ้ากือนา ได้แก่ พระเจ้าแสนเมืองมา
ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1929-1945 และพระเจ้าสามหิ้งแค้นครองราชย์
ระหว่าง พ.ศ. 1845-985 และกษัตริย์พระองค์สำคัญอีกพระองค์หนึ่งของ
ลานนาไทยคือ พระเจ้าติโลกราช ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1984-2030

พระเจ้าติโลกราช หรือ พิลกราช ทรงเป็นราชโอรสของพระเจ้า
สามหิ้งแค้นปกครองลานนาเป็นลำดับที่ 10 ของราชวงศ์มังรายทรงเป็นกษัตริย์
ลานนาที่มีพระปรีชาสามารถมากพระองค์หนึ่ง ทรงทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญ
รุ่งเรืองแทบทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านการเมืองและศาสนาทางด้านการเมือง
ฐานะเมืองเชียงใหม่ มั่นคงมาก พระองค์ทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่าง
กว้างขวาง ถึงเมืองแพร่ เมืองน่าน หัวเมืองไทยใหญ่ เช่น เมืองบันเมืองสี่บ่อ
เมืองนาย เมืองลอกจอก เป็นต้น นอกจากนี้ เชียงใหม่ยังได้ทำสงครามกับ
อาณาจักรอยุธยาให้สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

พ.ศ. 1991 เชียงใหม่กับอยุธยาทำสงครามแย่งชิงดินแดนเนื่องจาก
พระยาอุทัยเสฐียร เจ้าเมืองสองแคว เอาใจออกห่างจากอยุธยามาสวามิภักดิ์
ต่อเชียงใหม่ ได้นำกองทัพเชียงใหม่ไปตีหลายครั้งตามหัวเมืองทางเหนือของ
อาณาจักรอยุธยา อยุธยาจึงส่งกองทัพมาขับไล่ พ.ศ. 2003 พระยาเชลียงเจ้า
เมืองสวรรคโลกเอาใจออกห่างจากอยุธยามาสวามิภักดิ์ต่อเชียงใหม่สมัย
พระเจ้าติโลกราช พระองค์ทรงนำทัพเชียงใหม่ไปตีหัวเมืองทางเหนือของ
อาณาจักรอยุธยาจึงเกิดสงครามขึ้น ปรากฏว่าไม่สามารถตีเมืองใดได้พอดีเกิด
ศึกอ้อมทางเชียงใหม่ เชียงใหม่จึงยกทัพกลับสงครามระหว่างอยุธยากับเชียงใหม่
ดำเนินไปอยู่หลายครั้งหลายปีติดต่อกันแต่ไม่ปรากฏว่า ฝ่ายใดได้ชัยชนะโดยเด็ด
ขาดใน พ.ศ. 2018 พระเจ้าติโลกราชจึงทรงติดต่อขอเป็นไมตรีกับอยุธยา
อยุธยาซึ่งก็บอบช้ำจากการทำสงครามลานนาไทย ประกอบกับสามารถตีหัวเมือง
ทางเหนือคือ สุโขทัยกลับคืนมาจากลานนาไทยได้ใน พ.ศ. 2005 เมื่อได้
ดินแดนทั้งหมดกลับคืนมาจากลานนาไทยแล้ว จึงไม่มีสาเหตุต้องทำสงครามกันอีก
ต่อไปสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงยอมรับไมตรี จากลานนาไทยในปลาย

รัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชอย่างไรก็ตามสงครามนี้ยังผลให้อาณาจักรลานนาไทยอ่อนกำลังลงและเสียรัพลเป็นจำนวนมาก เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าติโลกราชแล้วบ้านเมืองเกิดจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ และเกิดความแตกแยกอ่อนแอลง ซึ่งจะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลานนาไทยต้องเสียเอกราชแก่พม่าในที่สุด

ในสมัยพระเจ้าติโลกราช พุทธศาสนามีความเจริญสูงสุด พระองค์ทรง เลื่อมใสและทะนุบำรุงพุทธศาสนา ทรงสร้างวัดหลายวัด เช่น วัดโพธาราม หรือ ปัจจุบันเรียกว่า วัดเจ็ดยอด ซึ่งต่อมาพระองค์ได้โปรดให้ทำการสังคายนา พระไตรปิฎกขึ้นที่วัดนี้ ในพ.ศ. 2020 ซึ่งนับเป็นการสังคายนา พระไตรปิฎก ครั้งที่ 8 ของโลก นอกจากนี้ยังได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาจากวัดพระธาตุ ลำปางหลวงมาประดิษฐานไว้ที่วัดเจ็ดยอดด้วยอาจกล่าวได้ว่าในสมัยพระเจ้าติโลกราชนี้ลานนาไทย มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดสมัยหนึ่งหลังจากสมัย พ่อขุนมังรายแล้ว บ้านเมืองมีความมั่นคง เป็นปึกแผ่นมีความอุดมสมบูรณ์มากอาจ เรียกว่าเป็นยุคทองของลานนาไทยก็เป็นได้

เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าติโลกราชแล้ว กษัตริย์องค์ถัดมาคือ พระยายอด เชียงราย ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2031-2040 และกษัตริย์พระองค์สำคัญ อีกพระองค์หนึ่งต่อจาก พระยายอดเชียงรายคือ พระเมืองแก้ว ครองราชย์ ระหว่าง พ.ศ. 2038-2068 พระเมืองแก้วทรงเป็นราชโอรสของพระยายอด เชียงราย ในสมัยนี้เป็นสมัยที่วรรณคดีของลานนาไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก พระสงฆ์ความรู้แตกฉานเชี่ยวชาญในภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาพระไตรปิฎกฝ่าย หินยาน พระสงฆ์ในสมัยนี้ได้แต่งคัมภีร์ไว้มากมาย และมีความไพเราะมาก วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของลานนาไทยมีหลายเรื่องที่ได้แต่งในสมัยพระเมืองแก้ว เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ หรือ ชินกาลมาลินี แต่งโดย พระรัตนปัญญาเถระ คัมภีร์มังคลัตถทีปนี และเวสสันดรทีปนี แต่งโดยพระศิริมังคลาจารย์ จามเทวีวงศ์แต่งโดยพระโพธิรังสี เป็นต้น

7 รอง ศยามานนท์และคณะ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา
แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 - แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
หน้า 64-65

* คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ปัจจุบันใช้เป็นหลักสูตรสอบปริยัติธรรมประโยค 4 ประโยค 6 ประโยค 7

สิ้นสมัยพระเมืองแก้วแล้ว ทางบ้านเมืองจึงแต่งตั้งพระเกษเกล้าอนุชาของพระเมืองแก้วขึ้นเป็นกษัตริย์สืบมาด้วยพระเมืองแก้วไม่มีราชโอรสพระเมืองเกษเกล้าครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2069-2081 ในสมัยนี้บ้านเมืองตกอยู่ในสมัยเสื่อม ซึ่งเริ่มเสื่อมมาตั้งแต่สิ้นสมัยพระเจ้าติโลกราชเป็นต้นมาได้เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติอำนาจตกอยู่ในมือของข้าราชการขุนนางข้าราชการในสมัยนี้มีอำนาจมากถึงกับสามารถถอดถอนและแต่งตั้งกษัตริย์ได้ ข้าราชการได้พร้อมใจกันปลดพระเมืองเกษเกล้าออกจากตำแหน่งกษัตริย์เชียงใหม่แล้วเนรเทศไปอยู่เมืองน้อย และได้อัญเชิญท้าวชายคำราชโอรสของพระเมืองเกษเกล้าขึ้นเป็นกษัตริย์เชียงใหม่แทน ต่อมาข้าราชการเห็นว่าท้าวชายคำปกครองบ้านเมืองไม่ชอบด้วยราชธรรมและปกครองไม่เป็นธรรมจึงได้ร่วมมือกันปลงพระชนม์ท้าวชายคำเสีย แล้วก็กลับไปเชิญพระเมืองเกษเกล้าจากเมืองน้อยมาครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง และต่อมาพระเมืองเกษเกล้าก็ถูกลอบปลงพระชนม์อีก

หลังจากนั้นข้าราชการขุนนางจึงได้พร้อมใจกันเชิญสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าโพธิสารแห่งเมืองล้านช้างกับพระนางยอดคำทิพ ซึ่งเป็นราชธิดาของพระเมืองเกษเกล้า มาครองเมืองเชียงใหม่ ซึ่งพระไชยเชษฐาปกครองระหว่าง พ.ศ. 2089-2090 พระองค์ครองเชียงใหม่ได้ประมาณ 2 ปี พระราชธิดาของพระองค์ก็สิ้นพระชนม์พระองค์จึงได้เสด็จกลับไปปกครองเมืองล้านช้าง เมืองเชียงใหม่จึงว่างกษัตริย์ลงอีกครั้งหนึ่งข้าราชการขุนนางจึงพิจารณาเห็นพ้องกันว่าให้อัญเชิญพระเมกุฎิ (ตำนานเชียงใหม่เรียกว่า เจ้าฟ้าแม่กุ) แห่งเมืองนาย ซึ่งทรงเป็นเชื้อสายของขุนเครื่องราชบุตรพ่อขุนมังรายมาปกครองเชียงใหม่ พระเมกุฎิทรงปกครองระหว่าง พ.ศ. 2094-2101 นับเป็นกษัตริย์สุดท้ายของราชวงศ์มังราย ก่อนที่จะเสียเอกราชแก่พม่ามีข้อที่น่าสังเกตุเกี่ยวกับการเมืองของลานนาไทยอยู่ประการหนึ่ง คือ ข้าราชการขุนนางเชียงใหม่แม้จะมีอำนาจมากถึงกับสามารถแต่งตั้งและถอดกษัตริย์ได้ก็ตาม จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่พบว่าข้าราชการเหล่านี้ได้สถาปนาตั้งตนเป็นกษัตริย์เชียงใหม่เลยเมื่อเกิดการจลาจลแล้วข้าราชการจะเลือกเจ้านายเชื้อสายของพ่อขุนมังรายบรมกษัตริย์ของเชียงใหม่ให้เป็นกษัตริย์ปกครองเชียงใหม่ทุกครั้ง เชียงใหม่สมัยนี้ จึงมีราชวงศ์มังรายเพียงราชวงศ์เดียวปกครองตลอดมานี้แตกต่างจากกษัตริย์อยุธยาซึ่ง

ราชการจะสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์อยุธยาและตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่หลาย
ราชวงศ์สิ่งเหล่านี้อาจจะแสดงให้เห็นได้ว่า กษัตริย์เชื้อสายพ่อขุนมั่งรายมี
ความชอบธรรมในการปกครองเชียงใหม่ข้าราชการจึงไม่กล้าที่จะตั้งตนเป็น
กษัตริย์หรือตั้งราชวงศ์ใหม่ด้วยเกรงว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนก็อาจ
เป็นได้

ในสมัยพระเมกุฏิบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะระส่ำระสายอ่อนแอมาก
ข้าราชการขุนนางแตกความสามัคคีกัน ข้าราชการใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง
อย่างกดขี่ไม่เป็นธรรมโดยเฉพาะข้าราชการพม่าที่พระเมกุฏิมอบอำนาจให้
ปกครองบ้านเมือง ซึ่งในตำนานเชียงใหม่เล่าว่า ได้มีการเรียกเกณฑ์แรงงาน
ประชาชนอย่างหนัก เรียกเก็บภาษีมากทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน
เกิดข้าวยากหมากแพงโจรผู้ร้ายชุกชุม พระเมกุฏิไม่อาจจะแก้ไขสถานการณ์ให้
ดีขึ้นได้ ดังนั้นเมื่อบุเรงนอง กษัตริย์พม่า ยกกองทัพเข้ามาตีเชียงใหม่ใน
พ.ศ. 2101 เชียงใหม่จึงเสียเอกราชแก่พม่าไปในที่สุด

สำหรับความเสื่อมของเมืองเชียงใหม่ ตามความคิดเห็นของประชาชน
ข้าราชการ ขุนนางและพระสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชมหาเถระ ได้กราบ
บังคมทูลให้พระเมกุฏิทรงทราบว่า บ้านเมืองจะพินาศฉิบหายด้วยพระองค์ได้ละ
ทิ้งจารีตประเพณีดั้งเดิมของบ้านเมือง กระทำบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ดีไม่งามหรือ
เป็นเสนียดจัญไร ที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ เพราะจะเป็นเหตุทำให้บ้านเมือง
เสื่อมหรือฉิบหาย ซึ่งภาษาลานนาไทย เรียกว่า "ต้องจิต" * ซึ่งได้พบข้อความ
ที่คนลานนาไทยบันทึกไว้เกี่ยวกับความเสื่อมของลานนาไทย สมัยพระเมกุฏิไว้
หลายประการดังนี้ ประการแรกพระเมกุฏิอนุญาตให้ขยายเมืองสร้างกำแพงใหม่
ล้อมกำแพงเก่าในลักษณะราหูอมจันทร์ ประการที่สอง พระเมกุฏิไม่ดูแลควบคุม
ประชาชนซึ่งได้ทำตามสั่งขุนนางพม่าที่อนุญาตให้ประชาชนนำศพผ่านออกทาง
ประตูข้างเฟือก อ้อมไปทางแจ้งหัวริน** และประตูสวนดอก แจ่งกูเอียง ***

* จิต ไม่มีตัวตน แต่เป็นความเดือดร้อนหรือเป็นเหตุให้เสื่อมด้วย
ประการต่าง ๆ เช่น ไม่ควรเจ็บก็เจ็บ ไม่ควรเสียของก็เสีย "ต้องจิต"
หมายถึง จะเป็นผลเสียเกิดขึ้นกับตน ครอบครัวหรือบ้านเมือง

** แจ่งหัวริน หมายถึง มุมเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

*** แจ่งกูเอียง หมายถึง มุมเมืองด้านตะวันตกเฉียงใต้

แล้วจึงเผา เป็นการข่มขู่เมืองของเมืองเชียงใหม่นอกจากนั้นยังได้อนุญาตให้ประชาชนนำโลงศพที่เผาแล้วมาเก็บไว้ในเมือง บางครั้งก็อนุญาตให้เผาศพในกำแพงเมืองที่ฝั่งแม่น้ำ บริเวณเกาะ หรือในบริเวณวัด ซึ่งคนลานนาไทยไม่เคยทำมาก่อน ประการที่สามอนุญาตให้ประชาชนไปกว่นน้ำและระบายน้ำในหนองบัว 7 กอให้แห้ง ซึ่งเป็นหนองน้ำสำคัญของบ้านเมือง ลำน้ำห้วยแก้วก็ให้คนไปกันไว้มิให้ไหลมาเข้าเมือง ประการที่สี่ ทางราชการได้เกณฑ์ประชาชนไปตัดไม้แล้วล่องตามแม่น้ำที่ประชาชนใช้ทำนา ชักลากทั้งกลางวันกลางคืนในฤดูทำนา ทำให้เหมืองฝายของประชาชนเสียหาย ประชาชนไม่อาจจะทำนาได้ ประการที่ห้า พระเมกุฎีมีคำสั่งให้เก็บภาษีมากทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ประการสุดท้ายทางบ้านเมืองห้ามประชาชนในการบูชา เทพยาคาอารักษ์เส้าอินทศีล และผีบ้านผีเมือง จึงเป็นเหตุให้บ้านเมืองเสื่อม แต่พระเมกุฎีไม่อาจแก้ไขได้ทันการณ ในที่สุดเชียงใหม่ก็เสียเมืองแก่พม่าไปใน พ.ศ. 2101

1.2 เชียงใหม่เมืองประเทศราชของพม่า

เมื่อบุเรงนองยึดเมืองเชียงใหม่ได้แล้ว ในระยะแรกนี้พม่ามิได้เข้ามาปกครองโดยตรง แต่ได้แต่งตั้งให้พระเมกุฎีเจ้าเมืองเชียงใหม่ปกครองบ้านเมืองตามเดิม ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่าซึ่งเชียงใหม่จะต้องส่งเครื่องบรรณาการ ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองจะต้องเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินพม่าปีละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย จะต้องส่งส่วยเป็นสิ่งของตามที่พม่าต้องการ เช่น ข้าว ไม้ น้ำมัน เครื่องแพรพรรณ ต่าง ๆ จะต้องจัดหากำลัง เสบียงอาหารช่วยพม่าในยามเกิดศึกสงคราม⁸ ต่อมาพม่าได้ปลดพระเมกุฎีออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่ ในพ.ศ. 2107 โดยพม่าอ้างว่า พระเมกุฎีคิดการเป็นกบฏพม่าได้ตั้งสตรีเชื้อสายราชวงศ์มังราย เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ คือ นางพระยาราชเทวีหรือพระนางวิสุทธิเทวี ซึ่งนับเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่เชื้อสายราชวงศ์มังรายพระองค์สุดท้ายที่ปกครองบ้านเมืองเชียงใหม่โดยตรง

⁸ สมเด็จพระยาติราชราชนภาพ "กมฺมณเฑียรบาลพม่า"

เมื่อนางพระยาราชเทวีสิ้นพระชนม์ พม่าก็ได้แต่งตั้งให้เจ้านายและข้าราชการของพม่ามาปกครองเมืองเชียงใหม่โดยตรง กษัตริย์เชียงใหม่สมัยที่พม่าปกครองรวมทั้งสิ้นจำนวน 13 พระองค์

การปกครองของพม่าในลานนาไทย พม่าพยายามปกครองหัวเมืองลานนาไทยอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันการกบฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นผู้ปกครองบ้านเมือง พม่าจะควบคุมเป็นพิเศษ พม่าได้เข้ามาควบคุมนโยบายสำคัญ ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ โดยได้ควบคุมการแต่งตั้งโยกย้ายถอดถอนเจ้าเมืองลานนาไทย ตลอดจนการบูรณาเหนือและการลงโทษด้วยควบคุมการเกณฑ์กำลังคนเพื่อใช้ในยามสงคราม รวมทั้งการที่พม่าได้นำตัวราชบุตร หรืออนุชา เจ้าเมืองประเทศราชไปไว้เป็นตัวประกันที่เมืองพม่าด้วย สำหรับการปกครองภายในบ้านเมืองนั้น กิจการใดที่ไม่ขัดกับผลประโยชน์ของพม่า สันนิษฐานว่า พม่าคงอนุโลมให้เจ้าเมืองในลานนาไทยมีอิสระปกครองตนเองภายใต้อำนาจของพม่า สำหรับเมืองเชียงใหม่ในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญ พม่าได้แต่งตั้งขุนนางและกษัตริย์พม่าเข้ามาทำการปกครองโดยตรง นับตั้งแต่สิ้นสมัยนางพระยาราชเทวีเป็นต้นมา ได้พบหลักฐานข้อความในเอกสารคัมภีร์โบราณได้เขียนเกี่ยวกับกฎหมายที่พม่าใช้ปกครองในเมืองเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า พม่าดำเนินการปกครองตามจารีตประเพณีดั้งเดิมที่เคยปกครองมาแต่ก่อน เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนเชียงใหม่เกลียดชังผู้ปกครองพม่า ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการต่อต้านพม่าก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามพม่าก็ได้ควบคุมและจัดการเกี่ยวกับบางเรื่องอย่างเข้มงวดกวดขันซึ่งได้ปรากฏข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้ใน คัมภีร์ราชวงศ์เมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดเชียงมั่น พอสรรพได้ดังนี้

พม่ากับไพร่เมือง * เชียงใหม่ได้พบว่าพม่ามีคำสั่งให้ข้าราชการขุนนาง พม่าเลี้ยงดูรักษาไพร่ไทยอย่าให้ไพร่ไทยเดือดร้อนทุกข์ยาก ให้ไพร่มีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และให้ไพร่ยินดีที่จะทำงานให้ทางบ้านเมือง ดังปรากฏข้อความว่า "... สักราชได้ 931 ตัว (พ.ศ. 2112) เดือน 11 ออก

* ไพร่เมือง หมายถึง ประชาชนในลานนาไทย ที่เป็นอิสระชนมีหน้าที่มาทำงานหรือเข้าเวรให้กับทางราชการหรือบ้านเมืองในสมัยโบราณตามกฎหมายต่าง ๆ เรียกว่า "ไพร่เอาการเมือง"

10 ค่า วัน 7 รักชื่อโกชนะ 16 ลูก กินเมืองพิง จาเร้นก็ห้อมั้งแรส่วย ต้อง
 เขาอิทราไหว้สาเจ้าตนบุญใหญ่ธัมมาราชาหลวงเมืองเชียงใหม่แต่เช่นเกล้า
 (เกล้า) ราชาทิ้งหลายมีรีดเกล้ารอยหลังมา อันได้แต่งกินเมืองเชียงใหม่ เก็บ
 หอมไพร่ไทอวบพักรักสาบหือรีดล่าง เบืองสันใด(จันใด)ไพร่ไทไพร่บ้านไทเมือง
 บ่ร้อนบ่ไหม้บ่ทุกข์บ่ยาก ก็หือเสมอกับด้วยกัน หือมีสมันตหือสุขหนุ่มชุ่มเย็น...
 ดั่งข้าใหญ่ไพร่ไทถูกทิ้งหลาย เช่นกุนนี้ก็มิใจชมชื่นยินดีเรียกสั่ง(ทำงาน) ชื่อ
 ขายกินไปไกลไปไกล นั่งนอนก็เสมอดั่งกันพร้อมเพรียง..." 9

เกี่ยวกับการบุกเบิกที่นาของไพร่หรือประชาชน พม่าให้อนุโลม
 ตามกฎหมายมังรายศาสตร์ว่า เรือกสวนไร่นาใดกลายเป็นนาร้างนาน 10 ปีต่อ
 มาไพร่ไทได้แผ้วถางบุกเบิกให้เป็นไร่นา ให้ไพร่ทำนาโดยไม่เก็บค่านา 3 ปี
 ถ้าเกิน 3 ปีไปแล้ว ให้ขุนกินเมืองเก็บภาษีตามประเพณีโบราณ ดังข้อความว่า
 "ประการ 7 ดั่งข้าเจ้าคนในทั้งหลาย ไร่นาเรือกสวนห้วยร่องปลาบวหนองทั้ง
 หลายนั้น เบลาห่าง 10 ปี ไพร่ไทเข้าเจ้า (ข้าหมายถึงทาส) เอาการทั้ง
 หลาย แผ้วถางตากพื้นเยี่ยไร่แปลงนานั้น บ่ล่าสามปี อย่าได้เอาของผาก
 (ภาษีหรือค่าเช่า) คั้นล่าสามปีไป หากเยี่ยสร้างก็ดีขุนกินเมืองกินแคว้นแก่หัว
 ทั้งหลาย หือได้หยั่งแยงหยุดผ่อน อย่างเอาเต็ม อาเจียรบูราน (โบราณ)"
 กรณีที่ไพร่ไปรบในสงคราม ได้กู้เงินในระหว่างทำสงครามเมื่อกลับ
 มาถึงบ้านเมืองแล้ว ให้ผู้กู้ใช้คืนสองเท่า ถ้าลูกหรือสามีไปกู้เงินในระหว่างไป
 รบ มีผู้รู้เห็น ให้ลูกเมียใช้หนี้แทนถ้าไม่มีเงินใช้เพราะยากจนให้เจ้านายของ
 ไพร่ (อมวยพระกุล) * ใช้แทนถ้าเจ้านายไม่ใช้แทน ให้ข้าราชการขุนนาง
 พม่าประชุมปรึกษากัน 10 แล้วใช้เงินแทนไพร่ เพื่อให้ไพร่ไปรบเข้าศึกนับเป็น
 สวัสดิการ อย่างหนึ่งของพม่าที่ให้แก่ไพร่ผู้อุทิศเวลาและชีวิตไปรบในสงคราม
 นอกจากนี้ 11 พม่ายังได้ออกกฎหมายไพร่เกี่ยวกับความสะดวกสบายของลูกหลาน

9ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดเชียงมั่น หน้า 38

*อมวย (ภาษาพม่า) หมายถึง มรดก

10ด. หน้า 40

11ด. หน้า 41

ไพร่ที่ไปรบว่า ถ้าลูกหรือสามีของไพร่ผู้ใดไปช่วยรบในสงครามต่างบ้านต่างเมืองขุนกินเมืองหรือผู้ปกครองไพร่ผู้นั้น จะเรียกลูกหรือภรรยาของผู้ไปศึกมาใช้งานมิได้ 12 ข้อนี้นับเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่ลูกและภรรยาของผู้ไปรบสงครามประการหนึ่งเช่นกัน

เกี่ยวกับการควบคุมไพร่เมืองหรือประชาชนนั้น ได้พบข้อความที่แสดงให้เห็นว่า พม่าได้พยายามควบคุมไพร่เมือง เพราะไพร่เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองทั้งยามสงบและยามสงคราม พม่าอนุญาตให้ไพร่เมืองย้ายถิ่นฐานได้ แต่ห้ามมิให้ไพร่เมืองหลบหนีไปอยู่ในป่า หรือหลบหนีออกจากเมืองไปอยู่ในที่ ๆ พม่าควบคุมไม่ถึง ถ้าพบว่าคนใดหลบหนีไปอยู่ป่าให้จดชื่อคนผู้นั้นแล้วนำไปแจ้งให้เจ้านายทราบเพื่อจะได้สั่งดำเนินการกับไพร่ผู้นั้นต่อไป ดังปรากฏข้อความว่า "ประชากรหนึ่ง ตั้งเมืองอันได้แต่ตั้งเก็บหอมนั้น แต่บ้าน 1 ก็ย้ายออกไปอยู่บ้าน 1 แก่หัวสิบขาว (นายสิบนายขาว) * ทั้งปลายเรียกร้องเอานั้นกัดแก่บ้านพ่อเมืองนี้ อย่าแก้งอย่าเกิด (อย่าขัดขวาง) อย่าห้ามทาบประการ 1 ออกแต่บ้าน ไปลี้ลขงอยู่นั้น (ไปซ่อนอยู่) หือได้เหมียดหมายชื่อแล้วหือได้เข้าไพร่สาที่สนามคำ **....."

อนึ่ง พม่าได้กำหนดให้ไพร่ทำงานให้กับทางราชการบ้านเมือง ตามประเพณีแต่โบราณมา ซึ่งในสมัยราชวงศ์มังรายไพร่ทุกคนมีหน้าที่มาทำงานให้บ้านเองตามที่กำหนด เรียกว่า "ไพร่เอากการเมือง" พม่าได้ควบคุมมิให้ไพร่หนึ่งงาน ถ้าราชการมีงานให้ไพร่ทำแล้วไพร่ทำอุบายหลบหนึ่งงาน ให้ควบคุมไว้

12ด. หน้า 42

* นายสิบนายขาวเป็นตำแหน่งข้าราชการลานนาไทย มีหน้าที่ควบคุมไพร่ นายสิบคุมไพร่สิบคน นายขาวคุมไพร่ยี่สิบคน

** สนามคำ สันนิษฐานว่า จะเป็นสถานที่รับห้องหรือที่พักจรดาคดี

หากเมื่อทำงานเสร็จแล้วขุนนางพม่าอนุญาตให้กลับบ้าน ไพร่ต้องไปอยู่ที่เดิม หรือสังกัดเดิม แต่เข้าทำอุบายจะหลบหนีอีก ให้ลงโทษจำคุก (บันราชวัตร) ไพร่ผู้นั้น 13

ถ้ากรณีบ้านเมืองมีงานให้ไพร่ทำ พ่อแม่ของไพร่ผู้นั้นทราบแล้วว่า จะต้องให้ลูกของตนไปทำงานนั้น แต่พ่อแม่และเลยหลีกเลี่ยงโดยได้ส่งลูกของตน ไปอยู่ที่อื่น หรือให้ลูกของตนไปหลบอยู่ตามป่า เขาถือว่าหลีกเลี่ยงงานราชการ ให้จับกุมพ่อแม่แล้วให้ลงโทษประหารชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นโทษสถานหนัก แสดงว่า พม่าควบคุมแรงงานไพร่อย่างเข้มงวดกวดขันมาก ในทางตรงกันข้ามก็สันนิษฐาน ได้ว่า พม่าลงโทษอย่างรุนแรงนี้ก็อาจจะ เป็นเพราะมีไพร่ เมืองพยายามหลบหนี งานราชการก็เป็นได้ จึงลงโทษสถานหนักเพื่อให้คนเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับ นั้นซึ่งข้อนี้อาจจะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเชียงใหม่ไม่พอใจการปกครอง ของพม่าแล้วหาทาง เป็นกบฏจากพม่าตลอดมา เกี่ยวกับเรื่องนี้มีข้อความระบุว่า "ประการ 1 ตั้งกิจการราชการเจ้าเกิดมี ก็หากรู้จักว่าจักได้ลูกเอาราชการ ก็ เอาลูกเต้าไปส่งเสียงที่ไกลแล้ว ก็ซุกซงหว่างห้วยพูดอยู่ป่า เดือนบ่บ่นไปซุกซ่อน ตัวอยู่ยังหว่างห้วยพูดอยู่ภูเขา (ภูเขา) เป็นผู้หลีกเลี่ยงการเจ้าตั้งเขาทั้งหลายนั้น ก็หื้อไล่กุมกำยั้นเอาทั้งแม่หญิงพ่อชายหื้อเสียงแล้ว หัวเขาตกดินนับ เสียง (ฆ่าเสีย)"

เกี่ยวกับเรื่องของข้าทาสนั้น พม่ากำหนดว่าถ้าผู้ใดทูปติทาส (ข้า) ของผู้อื่นตาย ให้แจ้งความให้ขุนนางพม่าทราบ อย่าได้ปิดบังไว้ แสดงว่าพม่า ควบคุมทาสในเชียงใหม่ด้วย

ขบวนการยุติธรรมในบ้านเมือง กรณีมีคดีพิพาทเกิดขึ้นในบ้านเมืองให้ ผู้ปกครองหรือเจ้าขุนเป็นผู้ตัดสินคดี ถ้าเป็นคดีสำคัญหรือคดีใหญ่ให้มีการประชุม เจ้าเมือง (ขุนกินเมือง) เลขาการ (จาเรแคว้น) หัวหน้าแคว้นและ ล่าม ให้ประชุมพร้อมกันที่กว้าง (ศาล) แล้วจึงให้พิจารณาตัดสินตาม ธรรมศาสตร์ (รีตคลองธัมมสาด) ราชศาสตร์อย่าได้ตัดสินโดยเห็นแก่สินบน

หรือตัดสินโดยลำเอียง นับว่าพม่าได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในปกครองของพม่าพอสมควร

เกี่ยวกับการควบคุมข้าราชการของพม่า นั้น ได้พบข้อความที่แสดงว่าพม่าปกครองเชียงใหม่อย่างมีระเบียบแบบแผน ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของขุนนางพม่าที่ทำหน้าที่ผู้ปกครองบ้านเมืองอย่างรัดกุม เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและตามที่พม่าต้องการและเป็นการป้องกันมิให้ข้าราชการพม่าใช้อำนาจข่มเหงประชาชนดังพอจะสรุปถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับข้าราชการพม่าดังนี้

ห้ามข้าราชการพม่า ปรับไหมหรือลงโทษประชาชน โดยที่กฎหมายมิได้กำหนดว่าเป็นความผิด ถ้าจะมีการพิจารณาตัดสินคดีตามใจชอบ ให้พิจารณาโดยละเอียดรอบคอบก่อนแล้วจึงตัดสิน

ลูกหลานของขุนนางพม่าในเชียงใหม่ หากไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่าง ๆ ห้ามใช้อำนาจไปบังคับประชาชนให้นำ อาหาร หมู เบ็ด ไก่ หมาก เมียง พลุ ของขบเขี้ยวต่าง ๆ จากชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน

สำหรับทหารพม่าที่มาจากหงสาวดีและอังวะ เข้าตั้งเมืองเชียงใหม่แล้ว ให้ปลูกโรงช้างโรงม้า บ้านเรือนขึ้นใหม่ อย่าได้ข่มเหงขุนนาง (ขุนกินบ้านกินเมือง) เชียงใหม่ทั้งหลายให้เดือดร้อน เขาแบ่งปันให้เท่าใดให้รับเอาเพียงเท่านั้น อย่าได้แก่งแย่งครุบชิงเอาของเขา

ส่วนประชาชนพม่าในเมืองเชียงใหม่นั้น ห้ามแอบอ้างเอากฎหมายหรือหนังสือทางบ้านเมืองไปข่มเหงเบียดเบียน ปรับไหมประชาชน ถ้าผู้ใดได้กระทำเช่นนี้ ให้ขุนนางทั้งหลายจับกุมผู้ทำผิดและครอบครัวที่คนพม่าผู้นั้นไปละเมิดข่มเหงเขา ให้นำมามอบให้ขุนนางผู้ใหญ่พิจารณาลงโทษ

สำหรับพ่อค้าชาวพม่าที่ค้าขายในตลาดเชียงใหม่นั้น ให้ซื้อขายตามราคา อย่าได้ข่มเหงเบียดเบียนประชาชน แม้เครื่องชั่งตวงก็อย่าได้ใช้ผิดขนาด ให้ซื้อขายตามประเพณีบ้านเมืองแต่เดิมมาซึ่งข้อนี้ได้หมายรวมถึงขุนนางข้าราชการพม่าทุกคนด้วย

ด้านภาษีอากร พม่าให้พยายามควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ ให้นำมา

0444

30 SEP 2006

431290

25

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ใส่พระคลังไว้มิให้ข้าราชการซ่อนอำหรือใช้สอยของของทางราชการ ดังความ
ว่า "...วัตถุกัมน์น้ำ คันไร่นา เรือกส่วยบ้านป่าคนทั้งหลายผงนั้น ตั้งชุมกินบ้าน
กินเมืองทั้งหลาย อย่าซ่อนอย่าอำไว้...อย่าได้ใช้สอย ก็หอมมา เข้าที่ราช
สมบัติ..."

สำหรับของที่เป็นของทางราชการบ้านเมืองมาก่อน (สมัยราชวงศ์
มังราย) อย่าได้เปลี่ยนแปลงล้มล้างเสีย เดิมเคยเก็บเข้าคลังอย่างใดก็ให้
ปฏิบัติตามเดิมเช่นนั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้สมบัติของบ้านเมืองในสมัยพม่า
ปกครอง ลดจำนวนลง

กรณีที่ประชาชนหรือเจ้าขุน นำส่วยมาให้ส่วยเดือนหรือส่วย เป็นน้ำมัน
ดินหรือสิ่งของอื่น ข้าราชการขุนนางพม่าอย่าได้เก็บไว้เป็นของตน ดังปรากฏข้อ
ความว่า "...คั้นข้าเจ้าคนในทั้งหลาย อันส่วยเขากับด้วยเขาปลี (ปี)
เขาเดือน เขาน้ำมันดิน กาง (กลาง) ทำพอยสิ่ง ดังข้าเจ้าคนในทั้งหลาย
ผงนี้อย่าได้เก็บเอา 14"

ส่วนฉางหลวงหรือพระคลังหลวงนั้น ให้ได้นำข้าว พืชพันธ์ (เครื่อง
ปลูก) อาหารต่าง ๆ มาเก็บรักษาไว้ตามประเพณีที่เคยมีมา เพื่อฉางหลวง
คลังหลวงจะได้มีข้าวของเงินทองไว้ใช้สอยในกิจการบ้านเมือง หรือควรจำเป็น
เช่น ยามสงคราม ดังปรากฏข้อความว่า "ประการ 1 ดังสาร (ฉาง) หลวง
เหล้ม (เล่ม) หลวง อันได้หล่อได้บันตามเช่นเกล้า (เกล้า) รอยหลัง ก็
หื้อได้จัดตามแล้ว หรือได้ใส่ได้หล่อ หื้อได้ปล่าวเดิน (ประกาศเดือน) สร้าง
แปลง ข้าวงายาเคี้ยว เครื่องปลูกทั้งหลาย หื้อได้ใส่ได้หล่อตาม เช่น
เกล้าบุราณ... 15

กรณีที่ทางราชการบ้านเมืองมีความจำเป็นรีบด่วนในการจะเรียกเกณฑ์
เงินทอง ข้าวเปลือก ข้าวสาร เช่น ในภาวะสงคราม ทางราชการจะเรียก
เก็บจากประชาชนก็ไม่ทันการณ์ให้ข้าราชการเจ้าเมืองทั้งหลายจ่ายทดแทน

14 ด. หน้า 3

15 ด. หน้า 44

ไปก่อนแล้วจึงเรียกเก็บจากไพร่ และอย่าได้เก็บค่าดอกเบี้ยยหรือค่าตอบแทนที่
จ่ายทดแทนครั้งนั้น ให้เรียกเก็บเท่าที่จ่ายทดแทนไป ดังปรากฏข้อความว่า
"ประการ 1 ขุนกินบ้านกินเมืองแก่หัวจาเรทั้งหลาย ดังกิจราชการหากเกิดมี
มานั้นและ ตั้งเงินทองข้าวเปลือก (เปลือก) ข้าวสน (สาร) นั้น หากบ่ทัน
เก็บเป็นหารอันรับนั้น หื้อแก่หัวขุนกินบ้านกินเมืองทั้งหลาย ได้ออกบั้นก่อน คั้นอ
ก

แล้ว เบี้ยเงินข้าวเปลือกข้าวสารนั้นตั้งขุนกินบ้านกินเมืองทั้งหลาย ตั้งคนเรียกคน
การทั้งหลายลูกบ้านลูกเมืองทั้งหลาย ก็อย่าได้ขึ้นดอกออกปลาย หื้อให้เอาตาม
วันออกอันเสียนั้น อย่าได้ขึ้นดอกออกปลายเอามาเสียวว่า (มากกว่า) อันออก
นั้น

จากข้อความในกฎหมายพม่า เกี่ยวกับเรื่องไพร่เมืองการควบคุมไพร่
เมือง และข้าราชการพม่าด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนพ่อค้าประชาชนพม่าใน
เชียงใหม่ และเรื่องความยุติธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า พม่า
ได้พยายามปกครองเมืองเชียงใหม่อย่างรัดกุมและมีระเบียบ เพื่อให้การ
ปกครองเป็นไปอย่างถูกต้องและเรียบร้อย ตลอดจนได้พยายามปกครองโดย
อนุโลมตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมา เช่น เรื่องเกี่ยวกับการบุกเบิกไร่นา
ของพม่า เป็นต้น

การที่พม่าอนุโลมให้ใช้กฎหมายมังรายศาสตร์ และได้แก้ไขเพิ่มบาง
ตอนนั้น อาจกล่าวได้ว่า พม่าได้ป้องกันมิให้คนเชียงใหม่หรือลานนาไทยเดือด
ร้อนและรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองจากพม่า อันจะก่อให้เกิด
ความวุ่นวาย หรือประชาชนเกลียดชังพม่าทำให้ยากแก่การควบคุม และอาจ
จะมีการจลาจลขึ้นได้อย่างไรก็ตามก็จะพบว่า แม้พม่าอนุโลมตามประเพณีดั้ง
เดิมของลานนาไทยบางเรื่องที่ไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของพม่าก็ตาม
แต่เรื่องที่สำคัญและเป็นผลประโยชน์ของพม่า เช่น เรื่องการควบคุมไพร่ การ
ทำงานของไพร่ ฯลฯ จะเห็นว่าพม่าได้เข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขัน อัน
เป็นสาเหตุหนึ่งที่คนลานนาไทยไม่พอใจและคิดการกบฏต่อพม่าตลอดมา เมื่อฝ่าย
ไทยมาช่วยเหลือเพื่อขับไล่พม่าออกจากบ้านเมืองคนลานนาไทยจึงร่วมมือกับฝ่าย
ไทยด้วยดี จนสามารถขับไล่พม่าออกไปได้สำเร็จ

1.3 เชียงใหม่สมัยประเทศราชของไทย

ในระยะเวลาที่เชียงใหม่ตกเป็นเมืองประเทศของพม่านั้น คนลานนาไทยก็ได้ช่องสุ่มกำลังคนเพื่อขับไล่พม่าหลายครั้ง นับแต่สมัยพระเมกุฎีเป็นต้นมา ใน พ.ศ. 2171 ศูนย์กลางการปกครองของพม่าได้ย้ายจากเชียงใหม่ไปตั้งอยู่ที่เมืองเชียงแสนและสามารถยึดเมืองเชียงแสนไว้ได้ในอำนาจนานถึง 3 ปี ต่อมาพม่าจึงตีกลับคืนไป ในพ.ศ. 2270 ได้เกิดกบฏขึ้นอีกที่เชียงใหม่กบฏครั้งนี้มีเทพสิงห์ชาวเชียงใหม่เป็นหัวหน้า เทพสิงห์สามารถตีเมืองยึดเชียงใหม่และยึดไว้เป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งต่อมากันกได้ยึดอำนาจจากเทพสิงห์ได้ และได้รั้งตนเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ชื่อว่า พระเจ้าองค์ดำ เชียงใหม่จึงเป็นอิสระจากพม่าระยะหนึ่งถึง พ.ศ. 2306 กษัตริย์พม่าราชวงศ์อลองพญาได้มาตีหัวเมืองลานนาไทย กลับคืนไปอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าได้อีก เมืองทุกเมืองยกเว้นเมืองลำปาง ตกเป็นเมืองขึ้นพม่าอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นหลังจากที่ฝ่ายไทยเสียกรุงแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 พระองค์ทรงเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องยกกองทัพมาตีลานนาไทยเพราะแม้อยูระยะตกไป และกรุงธนบุรีได้ตั้งขึ้นเป็นปึกแผ่นแล้วก็ตาม แต่พม่าได้ตั้งมั่นอยู่ในลานนาไทยซึ่งอาจจะยกกองทัพมาตีฝ่ายไทยได้ง่ายจึงจำเป็นต้องขับไล่อำนาจพม่าให้ออกไปจากลานนาไทยและได้รับความสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2317 กองทัพไทยสามารถขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงใหม่ได้สำเร็จ โดยความร่วมมือจากพระยาจำบ้านและพระยาภาววิละ* ในการทำศึกครั้งนี้ เชียงใหม่จึงเปลี่ยนสภาพจากการเป็นเมืองขึ้นของพม่ามาเป็นของไทย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงแต่งตั้งให้พระยาจำบ้านเป็นพระยาวิเชียรปราการไปครองเมืองเชียงใหม่ พระยาภาววิละเป็นเจ้าเมืองลำปาง

*พระยาภาววิละ เป็นบุตรชายแก้ว เป็นหลานของทิพช้าง พระยาภาววิละเป็นต้นตระกูลเจ้าเจ็ดตน ซึ่งต่อมาจะมีบทบาทปกครองลานนาไทยฐานะเมืองประเทศราชของไทย

หลังจากเชียงใหม่ตกเป็นของฝ่ายไทยแล้วนั้น พม่าไม่ทิ้งความพยายามที่จะยึดเชียงใหม่กลับคืน ได้ยกกองทัพมาตีเชียงใหม่หลายครั้ง ใน พ.ศ. 2319 พม่ายกกองทัพมาตีเชียงใหม่ กองทัพเชียงใหม่ไม่อาจจะต้านทานพม่าได้ พระยาจำบ้านเจ้าเมืองเชียงใหม่จึงต้องทิ้งเมืองเชียงใหม่ให้เป็นเมืองร้างไประยะหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์ และทรงสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงแห่งใหม่แล้ว ในพ.ศ. 2339 พระองค์ทรงแต่งตั้งให้พระยาภาววิละ เป็นพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองเชียงใหม่และให้นำกำลังคนมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่งหลังจากร้างไปเป็นเวลาหลายปี เชียงใหม่จึงกลายเป็นเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ *

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพม่าได้ยกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองลานนาไทย กลับคืนไปเป็นของพม่า สงครามที่นับว่าเป็นครั้งสำคัญที่สุด คือสงครามขับไล่พม่า พ.ศ. 2347 กองทัพเชียงใหม่และกองทัพไทยได้ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงแสน ซึ่งในสมัยนั้นพม่าได้ให้เมืองนี้เป็นศูนย์กลางการปกครองของพม่าแทนเมืองเชียงใหม่ ในการรบครั้งนี้ฝ่ายไทยสามารถเอาชนะพม่าและขับไล่พม่าทั้งหมดออกไปจากเชียงแสน แตกพ่ายเข้าไปในเขตพม่าได้สำเร็จ ฝ่ายไทยได้รื้อทำลายบ่อน้ำกำแพงและเมืองเชียงแสน เพื่อป้องกันมิให้พม่าใช้เป็นที่มั่นอีกต่อไป นับเป็นความสำเร็จของลานนาไทยและฝ่ายไทยที่สามารถขับไล่พม่าออกไปได้อย่างแท้จริง พม่าไม่สามารถเข้ามาตั้งมั่นในลานนาไทยอีกเลยเมื่อเสร็จสงคราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดฯ ให้สถาปนาพระยาภาววิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่ เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ ได้รับพระราชทานนามว่า สมเด็จพระราชาศรีสุริยวงศ องค์กรอินทรศักดิ์ สมณมหาชาติดิยราชชาติราไชศวรร์ย์ เจ้าฉันทสิมา* พระนครเชียงใหม่ราชธานี

* กรุงเทพฯ ปกครองเชียงใหม่ลานนาไทยตามประเพณีการปกครองเมืองประเทศราชแต่โบราณ โดยให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ปกครองเป็นอิสระ แต่มีข้อผูกพันคือ จะต้องส่งเครื่องบรรณาการ ดอกไม้เงินทองให้กรุงเทพฯ ทุก 3 ปี และส่งกองทัพช่วยเหลือเมื่อเกิดสงคราม

เป็นใหญ่ในลานนาไทย 57 หัวเมือง มีฐานะพระเกียรติยศเสมอด้วยพระเจ้านครเวียงจันทร์ และมีฐานะเป็นประเทศราชของไทยเรื่อยมา

เชียงใหม่ในสมัยราชวงศ์เจ้ากาวิละหรือเจ้าเจ็ดตนปกครอง* นั้นบ้านเมืองมีความเจริญมั่นคงเป็นปึกแผ่นมาโดยตลอดสมัยพระยาภาววิละได้ขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวาง สามารถปราบเมืองต่าง ๆ ไว้ในอำนาจหลายเมือง เช่น เมืองเชียงตุง สิบสองปันนา เมืองเชียงรุ่ง และหัวเมืองบนฝั่งแม่น้ำสาละวิน เป็นต้น แสดงถึงความเข้มแข็งของเชียงใหม่ในสมัยนั้น

เชียงใหม่ได้กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญ และศูนย์กลางอำนาจของลานนาไทย มีความสัมพันธ์กับเมืองใกล้เคียงอื่นอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะมีความสัมพันธ์ลักษณะญาติหรือเมืองพี่เมืองน้องกับเมืองลำปางและลำพูน เพราะเจ้าเมืองทั้งสามต่างสืบเชื้อสายมาจากเจ้าเจ็ดตนด้วยกันทั้งสิ้นประกอบกับได้มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนตำแหน่งข้าราชการอื่น ๆ ระหว่างเมืองทั้งสาม เช่น พระยาภาววิละเดิมเคยปกครองเมืองลำปางแล้วจึงมาปกครองเชียงใหม่ พระยาคำฝั้นเดิมเป็นเจ้าเมืองลำพูนต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นอุปราชเชียงใหม่ แล้วต่อมาปกครองเชียงใหม่

* ต้นตระกูลพระยาภาววิละหรือตระกูลเจ้าเจ็ดตนเดิม พระยาสุรเวศไชยสงคราม (ทิพช้าง) เป็นเจ้าเมืองลำปาง ซึ่งเป็นอิสระเพียงเมืองเดียวที่ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ทิพช้างมีบุตรธิดา 6 คน ได้แก่ นายอ้าย (ถึงแก่กรรม) นายชายแก้ว นายคำ นายคำภา พ่อเรือน และนางกมชายแก้วมีบุตรธิดารวม 10 คน เป็นชาย 7 คนหญิง 3 คน ดังนี้

1. นายภาววิละ (พระยาเชียงใหม่)
2. นายคำโสม (พระยาลำปาง)
3. นายน้อยธรรม (พระยาเชียงใหม่ ลำดับที่ 2)
4. นายดวงทิพ (พระยาลำปาง)
5. นางศรีอินชา (เป็นนางห้ามในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช)
6. นางศรีกัญญา
7. นายหมูล่า (อุปราชเมืองลำปาง)
8. นายคำฝั้น (พระยาเชียงใหม่)
9. นายบุญมา (พระยาลำพูน)

เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ลำดับ 3 เป็นต้น เมืองทั้งสามเมืองและตระกูลเจ้าเจ็ด
ตนมีความสัมพันธ์ฉันญาติและสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้
สามารถต่อต้านพม่าได้ดียิ่งขึ้น

หัวเมืองลานนาไทยอื่น ๆ ที่มีได้ปกครองโดยเชื้อสายเจ้าเจ็ดตน
ได้แก่ เมืองที่เชียงใหม่ยกไปปราบปรามไว้ในอำนาจหรือเป็นเมืองขึ้นของ
เชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กันไม่สู้แน่นแฟ้นเท่าใดนัก เพราะเชียงใหม่ไม่ได้
ปกครองอย่างใกล้ชิด คงปล่อยปลละเลยหัวเมืองเหล่านี้ให้ปกครองกันเอง
เช่น เมืองสาด เมืองเชียงรุ่ง เมืองในสิบสองปันนา ซึ่งต่อมาให้เกิดปัญหา
ทางการเมืองในเรื่องเขตดินแดนของเมืองเหล่านี้ระหว่างรัฐบาลไทยกับหัว
เมืองลานนาไทยอื่น ๆ มี 2 ลักษณะได้แก่ ลักษณะครีอยุธยาธิระหว่างเชียงใหม่
ลำปางและลำพูน ส่วนเมืองอื่นมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก อย่างไรก็ตามราชวงศ์
เจ้าเจ็ดตนได้มีส่วนทำให้หัวเมืองลานนาไทยรวมกันเป็นปีกแผ่นมั่นคง สามารถ
จับไล่พม่าร่วมกับฝ่ายไทยได้สำเร็จ ลานนาไทยจึงมีฐานะเป็นเมืองประเทศราช
ของไทยสืบมา โดยเจ้านายราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนได้ปกครองเชียงใหม่รวมทั้ง
สิ้น 9 พระองค์คือ

พระยาภาววิละ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2323-2356 เป็นโอรสของ
เจ้าชายแก้วซึ่งเป็นบุตรพระยาสุระวะฤไชยสงครามได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระเจ้า
เชียงใหม่ ทรงฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่จากสภาพเมืองร้าง ให้มีความเจริญรุ่งเรือง
จนกลายเป็นศูนย์กลางการปกครองและความเจริญในเวลาต่อมา ทรงขยาย
อาณาเขตเชียงใหม่ออกไปอย่างกว้างขวางหลังจากทรงขจัดอิทธิพลพม่าออกไป
จากลานนาไทยได้แล้วทรงยึดได้เมืองสาด เมืองเชียงตุง เมืองบาง เมืองบน
ฝั่งแม่น้ำสาละวินด้านศาสนา ทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนาประดิษฐ์วัดวาอาราม
ต่าง ๆ ทรงฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ของลานนาไทยด้วย

พระยาธรรมลังกา ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2356-2364 พระนามเดิม
น้อยธรรมต่อมาประชาชนนิยมเรียกว่า พระยาช้างเผือกเชียงใหม่ ด้วยพระองค์
ได้ถวายช้างเผือกให้กรุงเทพฯ พระองค์ทรงเป็นอนุชาของพระยาภาววิละ ใน
สมัยนี้บ้านเมืองเชียงใหม่ขยายอาณาเขตออกไปมากขึ้น ทรงตีได้เมืองต่าง ๆ
ไว้ในอำนาจ เช่น เมืองบัน ดินแดนสิบสองปันนา และเมืองบนฝั่งแม่น้ำสาละวิน
เป็นต้น

พระยาคำฝั้น ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2364-2367 ทรงเป็นอนุชาของพระยาภาววิละ และพระยาธรรมลังกา พระยาคำฝั้นมีส่วนในการฟื้นฟูเมืองและขยายอาณาเขตบ้านเมืองร่วมกับพระยาภาววิละ และพระยาธรรมลังกา

พระยาพุทธวงศ์ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2367-2389 พระยาพุทธวงศ์เป็นบุตรของพ่อเรือนอนุชาของเจ้าชายแก้ว พระยาพุทธวงศ์ปกครองเชียงใหม่ นานถึง 22 ปี และทรงได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้เป็นพระยาตากวรรณธิปราชวิเชียรปราการ

พระเจ้ามโหตรประเทศหรือพระยามหาวงศ์ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2389-2396 เป็นราชบุตรของพระยาธรรมลังกา เจ้าเชียงใหม่ลำดับที่ 2 เมื่อกรุงเทพฯ ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ได้เป็นกำลังสำคัญในการรบ และต่อมาเมื่อเสร็จสงคราม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เลื่อนพระยศ พระยามหาวงศ์ เป็น พระเจ้ามโหตรประเทศ พระเจ้าเชียงใหม่

เจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2396-2413 เป็นราชบุตรของพระเจ้ากาวิละ เดิมดำรงตำแหน่งเป็นพระยาเมืองแก้วสุริยวงศ์ ในสมัยนี้บ้านเมืองได้เป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้นมีการปรับปรุงบ้านเมืองด้านต่าง ๆ หลายประการ เช่น การกฤษฎาหมาย ระเบียบวิธีการพิจารณาคดี ทนบำรุงพุทธศาสนา ปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ และมีชาวต่างประเทศเข้ามาในเชียงใหม่มากขึ้น

เจ้าอินทวิไชยานนท์ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2413-2439 เป็นราชบุตรของเจ้าราชวงศ์ดำรง ซึ่งเป็นราชบุตรของพระยาคำฝั้นพระยาเชียงใหม่ลำดับที่ 3 เดิมดำรงตำแหน่ง เจ้าบุรีรัตนอินทนนท์เจ้าอินทวิไชยานนท์นับเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับสุดท้าย ที่มีฐานะเป็นประเทศราชของไทย ใน พ.ศ. 2343 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคในรัชกาลที่ 5 เชียงใหม่ได้เปลี่ยนฐานะ เป็นมณฑลพายัพมณฑลหนึ่งของไทย ตำแหน่งเจ้าประเทศราชจึงสิ้นสุดลง เจ้าผู้ครองนครคงมีฐานะเป็นประมุขของบ้านเมืองเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองอย่างแท้จริงดังเช่นแต่ก่อน ทางกรุงเทพฯ ได้จัดส่งข้าหลวงเทศาภิบาลจากกรุงเทพฯ มาปกครองแทน

เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าอินทวิไชยานนท์แล้ว ได้มีเจ้าเมืองเชียงใหม่ต่อมาอีก 2 พระองค์ ซึ่งมีฐานะเป็นเพียงประมุขของบ้านเมืองเท่านั้น คือ

เจ้าอินทโรรส ซึ่งเป็นราชบุตรของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2440-2452 และเจ้าเมืองเชียงใหม่องค์สุดท้าย คือ เจ้าแก้ววรัญ ซึ่งเป็นราชบุตรของเจ้าอิทธิวิชยานนท์เช่นกัน ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2452-2482 เมื่อสิ้นสมัยเจ้าแก้ววรัญแล้ว ไม่มีตำแหน่งประมุขของบ้านเมืองอีกต่อไปต่อมาเมืองเชียงใหม่เปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัด ใน พ.ศ. 2476 ทางราชการได้แต่งตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดมาปกครองจนถึงปัจจุบัน

จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อันยาวนานนับหลายร้อยปีของเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 1839 เป็นต้นมา เชียงใหม่ได้เจริญก้าวหน้าและวิวัฒนาการกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม และศิลปวัฒนธรรมของลานนาไทยในสมัยราชวงศ์มังรายปกครองและดำรงเอกราชตลอดมา จนถึง พ.ศ. 2101 เชียงใหม่จึงตกอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่า ซึ่งในระยะที่พม่าปกครองลานนาไทยนับสองร้อยปีนั้น ยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชียงใหม่และลานนาไทยหลายด้าน ได้แก่ ทางด้านการเมืองทำให้เชียงใหม่และลานนาไทยต้องสูญเสียความเป็นเอกราชไป ทางเศรษฐกิจพม่าได้เข้ามาควบคุมการเศรษฐกิจของดินแดนลานนาไทยอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้การปกครองของพม่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรมในลานนาไทยหรือเรียกว่า เกิดการสมานลักษณะ (assimilation) ระหว่างลานนาไทยกับพม่าหลายด้าน พม่าได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีของตนมาเผยแพร่ในลานนาไทย ซึ่งบางอย่างคนลานนาก็นิยมและยอมรับปฏิบัติเป็นของตนเองสืบมา เช่น ศิลปกรรมทางด้านศาสนาได้รับอิทธิพลจากพม่ามาก เช่น การสร้างเจดีย์ วิหาร พระพุทธรูปตามแบบพม่า* ประเพณีสร้างรูปสิงห์หน้าวัด ประเพณีนิยมบวชเณรมากกว่าบวชพระภิกษุ นิยมสักตามร่างกายเพราะเชื่อว่าอยู่ยงคงกระพันหรือแม้แต่อาหารบางประเภทของพม่าก็เป็นที่นิยมแพร่หลายในลานนาไทย¹⁶ เป็นต้น

* เจดีย์วัดแสนปาง อำเภอเมืองเชียงใหม่ ศิลปพม่าหรือเจดีย์ชาวอำเภอเมืองลำปาง สร้างคล้ายกับเจดีย์วัดกุสอโต เมืองมณฑลของพม่า

¹⁶ อวบ สาณะเสน "เปิดเมืองพม่า" อนุสาร อ.ส.ท., 26:4

พฤศจิกายน 2515 หน้า 17

เมื่อเชียงใหม่และลานนาไทยได้พ้นจากอำนาจการปกครองของพม่ามาเป็นเมืองประเทศราชของไทยแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างลานนาไทยกับฝ่ายไทยดำเนินไปอย่างราบรื่น ฝ่ายไทยปกครองลานนาไทยตามประเพณีเมืองประเทศราชแต่โบราณ เจ้าเมืองต่าง ๆ มีอำนาจในการปกครองตนเองทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ฝ่ายไทยยังได้ยกย่องและเลื่อนฐานะเจ้าเมืองเชียงใหม่ให้เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ เป็นการให้เกียรติแก่เจ้าประเทศราชลานนาไทย ยังผลให้หัวเมืองลานนาไทยมีความจงรักภักดีต่อไทยมาก ลานนาไทยได้รับเอาขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของฝ่ายไทยมาปรับปรุงให้เข้ากับของตน เช่น ตำแหน่งทางราชการหรือระบบราชการบริหารบางอย่าง ธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และศิลปกรรม เป็นต้น ทำให้ลานนาไทยได้เปลี่ยนแปลงผสมผสานวัฒนธรรมของตนให้เข้ากับฝ่ายไทยมากขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นควรจะต้องเปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคใหม่ เพื่อให้สอดคล้องและป้องกันการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยม ทรงให้ยุบเลิกหัวเมืองประเทศราชทั้งหมด จัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาลขึ้นแทนนั้น ลานนาไทยจึงได้เปลี่ยนฐานะจากประเทศราชเป็นมณฑลพายัพมณฑลหนึ่งของประเทศไทย และต่อมาได้เปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัด จนถึงปัจจุบัน

บทที่ 2

ประเพณี งานนักขัตฤกษ์และศิลปแห่งลานนาไทย

2.1 ประเพณีสงกรานต์

"สงกรานต์" คำนี้เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า การก้าวล่วงเข้าไป หรือการเคลื่อนย้ายเข้าไป เป็นกริยาของพระอาทิตย์ที่เคลื่อนย้ายเข้าไปสู่ราศีเมษ คือถือเอาเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี เดือนมีนาคมเป็นเดือนสุดท้ายของปี เมื่อพระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ระยะเวลาที่เรียกว่า "สงกรานต์" ส่วนมากจะตรงกับวันที่ 13 เมษายน เป็นขณะที่อากาศร้อนพอดี

คำว่า "สงกรานต์" ลานนาไทยออกเสียงตามหลักตัว "ร" กล้ำ คือ กล้ำ ก. ออกเสียงเป็น ข. กล้ำ ต. ออกเสียงเป็น ถ. กล้ำ ป. ออกเสียงเป็น ผ. เช่น "กรง" เป็น "ขง" "สงกรานต์" หรือ "สังขานต์" มีความหมายเช่นเดียวกันแต่คนส่วนมากมักเขียนว่า "สังขาร" ซึ่งเป็นการใช้คำไม่ถูกต้อง ประวัตติความเป็นมา คงจะสืบทอดกันมาตั้งแต่อินเดียโน้นแล้ว เพราะเหมือนกันทั้งภาคกลางและภาคเหนือ คนโบราณผูกเป็นนิทานเล่าไว้ เพื่อให้คนทั้งหลายจดจำได้ง่าย ดังนี้

เศรษฐีหนึ่งไม่มีบุตร บ้านอยู่ใกล้กับบ้านนักเลงสุรานักเลงไปกล่าวคำหยาบช้ำต่อเศรษฐี เศรษฐีจึงถามว่า "เหตุใดจึงมาหมิ่นประมาทต่อเราผู้มีสมบัติมาก" นักเลงสุราจึงตอบว่า "ถึงท่านมีสมบัติก็ไม่มีบุตร ตายแล้วสมบัติก็จะสูญเปล่า เรามีบุตรเห็นว่าประเสริฐกว่า" ท่านเศรษฐีมีความละอายจึงบวงสรวงพระอาทิตย์พระจันทร์ ตั้งอธิษฐานขอบุตรถึง 3 ปี ก็ไม่มีบุตร อยู่มาถึงวันนักขัตฤกษ์สงกรานต์ พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษ เศรษฐีจึงพาบริวารไปที่ต้นไทร อันเป็นที่อยู่แห่งนกทั้งปวงริมฝั่งน้ำจึงเอาข้าวสารล้างน้ำ 7 ครั้งแล้วหุงขึ้นบูชาพระไทร ประโคมพิณทาทย์ตั้งอธิษฐาน ขอบุตรพระไทรมีความกรุณาจึงเหาะไปเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์ก็ให้ธรรมบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิในครรภ์

ของภรรยา เศรษฐีเมื่อคลอดแล้วจึงได้ชื่อ "ธรรมบาลกุมาร" บลูกปราสาท 7 ชั้น ให้อยู่ที่ต้นไทรริมฝั่งน้ำนั้นกุมารเจริญขึ้นก็รู้ภาษานกแล้ว เรียนไตรเพทจนเมื่ออายุ ได้ 7 ขวบ ได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่าง ๆ แก่มนุษย์ทั้งปวง

ในขณะนั้น โลกทั้งหลายนับถือทำวมหาพรหม และกบิลพรหมองค์หนึ่งว่า เป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุษย์ทั้งปวง เมื่อกบิลพรหมทราบ จึงลงมาถามปัญหา ธรรมบาลกุมาร 3 ข้อ สัญญาไว้ว่าถ้าแก้ปัญหาได้จะตัดศีรษะบูชา ถ้าแก้ปัญหาไม่ได้จะตัดศีรษะธรรมบาลกุมารเสีย ปัญหานั้นว่า ข้อ 1. เข้าราคืออยู่แห่งใด
ข้อ 2. เทียงราคืออยู่แห่งใด
ข้อ 3. คำ ราคืออยู่แห่งใด

ครั้งล่วงไปได้ 6 วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังคงคิดไม่เห็นจึงนึกว่า พรุ่งนี้จะ ต้องตายด้วยอาชญาทำวกบิลพรหม ไม่ต้องการจำจะหนีไปซุกซ่อนตายเสียดีกว่า จึงลงจากปราสาทไปนอนอยู่ใต้ต้นตาล 2 ต้น มีนกอินทรี 2 ตัว หัวเมียทำรัง อาศัยอยู่บนต้นตาลนั้น ครั้นเวลาค่ำ นางนกอินทรีจึงถามสามีว่า "พรุ่งนี้จะ ได้ อาหารแห่งใด" สามีบอกว่า "จะได้กินศพธรรมบาลกุมาร ซึ่งทำวมหาพรหมจะ ฆ่าเสีย เพราะทายปัญหาไม่ออก" นางนกถามว่า "ปัญหานั้นว่าอย่างไร" สามี จึงบอกว่า "เข้าราคืออยู่แห่งใด เทียงราคืออยู่แห่งใด คำราคืออยู่แห่งใด" นางนกถามว่าจะแก้ว่าอย่างไร สามีบอกว่า "เข้าราคืออยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลาย จึงเอาน้ำล้างหน้า เวลาเทียงราคืออยู่ที่อกมนุษย์ทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประ ปรรมที่อก เวลาคำราคืออยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า"

ธรรมบาลกุมารได้ยินดั่งนั้น ก็กลับไปปราสาท ครั้นรุ่งขึ้นทำวกบิลพรหม ถามปัญหาธรรมบาลกุมารก็แก้ได้ตามที่ได้ยินมาทำวกบิลพรหมจึงตรัสเรียกธิดา ทั้ง 7 อันเป็นบริจาริกาของพระอินทร์มาพร้อมกัน แล้วบอกว่า "เราจะตัดศีรษะ บุษบาธรรมบาลกุมาร ศีรษะของเราถ้าจะตั้งไว้บนดิน ไฟก็จะไหม้ทั่วโลกแล้วก็ตัด ศีรษะส่งให้ธิดาผู้ใหญ่ นางก็เอาพานมารับพระเศียรบิดาไว้แล้วแห่พระเศียรโดย ทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ 60 นาทีแล้วก็เชิญประดิษฐานไว้ในมณฑปถ้ำคันธธุลีเขา ไกรลาส บูชาด้วยเครื่องทิพย์ต่าง ๆ พระเวสสุกรรมก็นฤมิตรโรงแล้วด้วย แก้ว 7 ประการ ชื่อ ภควดี ให้เป็นที่ประชุมเทวดา เทวดาทั้งปวงก็นำเอาถา ญมุนากลงมาล้างในสระอโนดาต 7 ครั้ง แล้วแจกกันสังเวทยุทุก ๆ พระองค์ จนครบถึง 365 วันโลกสมมติว่าเป็นปีหนึ่ง เป็นสงกรานต์

สำหรับนางเทวดาทั้ง 7 อันเป็นลูกสาวของท่านท้าวมหาพรหม อันเป็นนางสงกรานต์ มีชื่อตามวันต่าง ๆ ดังนี้ (ถ้าวันสงกรานต์ส่วนมากมักเป็นวันที่ 13 เมษายน ตรงกับวันอะไรก็เป็นหน้าที่ของนางเทพธิดาประจำวันนั้น ๆ)

วันอาทิตย์นางสงกรานต์ชื่อ ทุกษะ ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับบัณฑุมราช (พลอยสีแดง, ทับทิม) ภัทษาหารอุทุมพร (มะเดื่อ) อาวุธ ข้างขวาถือจักร ข้างซ้ายถือสังข์ พาหนะ ครุฑ

วันจันทร์ นางสงกรานต์ชื่อ โคราด ทัดดอกปีป (กาสะลอง) เครื่องประดับมุกดา ภัทษหาร เตละ (น้ำมัน) อาวุธ ข้างขวาถือพระขรรค์ ข้างซ้ายถือไม้เท้า พาหนะ พยัคฆ์ (เสือ)

วันอังคาร นางสงกรานต์ชื่อ รากษส ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภัทษหาร โลหิต อาวุธ ข้างขวาถือตรีศูล ข้างซ้ายถือธนู พาหนะ วราหะ (หมู)

วันพุธ นางสงกรานต์ชื่อ มณฑา ทัดดอกจำปี เครื่องประดับไพฑูรย์ ภัทษหาร นมเนย อาวุธข้างขวาถือเข็ม ข้างซ้ายถือไม้เท้า พาหนะ ตัสมันต์ (ลา)

วันพฤหัสบดี นางสงกรานต์ชื่อ กิริณี ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภัทษหาร ถั่วงา อาวุธข้างขวาถือขอ ข้างซ้ายถือปืน พาหนะ คชสาร

วันศุกร์ นางสงกรานต์ชื่อ กิมิทา ทัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภัทษหาร กล้วยน้ำ อาวุธ ข้างขวาถือพระขรรค์ ข้างซ้ายถือพิณ พาหนะ มหิงส์

วันเสาร์ นางสงกรานต์ชื่อ มโหทร ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัทษหาร เนื้อทราย อาวุธข้างขวาถือจักร ข้างซ้ายถือตรีศูล พาหนะ มยุรา

ตามที่ว่าข้างบนนี้ ว่ากันตามตำราที่เขียนเล่าไว้สืบต่อกันมาแต่โบราณ แม้ว่าเรื่องนี้จะไม่ปรากฏว่าเป็นคัมภีร์ของ พระพุทธศาสนา แต่เราชาวพุทธก็รับเอาไว้เป็นประเพณีเพราะสิ่งเหล่านี้มนุษย์ได้ถือปฏิบัติมาก่อนพุทธศาสนาจะอุบัติเป็นของสังคมที่มีอยู่แล้ว

คนแต่ก่อนถือเอานางสงกรานต์เป็นเครื่องทำนายภาวะเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ว่าปีนี้นางสงกรานต์กินอะไรเป็นภัทษหารหรือถืออะไรเป็นอาวุธ

แล้วก็ทำนายไปตามนั้น เช่นว่าปีนั้นนางสงกรานต์กินถั่วงา เป็นรักษาอาหารก็จะทำนายว่า ข้าวปลาอาหารจะบริบูรณ์ถ้าว่าปีใดนางสงกรานต์กินเลือด ปีนั้นจะหัวสั้นกันติก ๆ ที่เดียวว่าปีนั้นจะตีกันหัวล้างข้างแตก ถ้านางสงกรานต์ถือปิ่นเป็นอาวุธก็จะทำนายว่าปีนั้นฟ้าจะคองร้องร้าย ถ้านางสงกรานต์หลับตามากกว่าปีนั้นคนจะเป็นโรคตาแดงกันมาก เป็นต้น เรื่องเหล่านี้คนโบราณเขารู้กันดี แต่ก็รู้ตามตำราที่เล่าสืบ ๆ กันมา และสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง ความเชื่อ และคติของคนโบราณ

การประกอบกิจกรรมในระหว่างสงกรานต์ ทางลานนาไทยกำหนดเอาวันแรกคือวันมหาสงกรานต์คือวันที่ 13 เมษายน เป็นวันสังฆานต์ล่อง ยังไม่ถือว่าเป็นพิเศษอันใดในวันนี้นิยมว่าเป็นวันที่จะต้องทำความสะอาดบ้านเรือน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ตลอดถึงชำระล้างเสนียดจัญไรออกจากกาย เริ่มตั้งแต่เช้ามีคของวันที่ 13 เมษายน เลยทีเดียวเราจะได้ยินเสียงปี่ดังเป็นระยะ ๆ ปัจจุบันนี้มีเสียงจุดประทัดประกอบด้วย เขาถือว่าเป็นการยิงส่งสังฆานต์ คนเฒ่าคนแก่มักจะหลอกให้เด็กตื่นเช้า เพื่อให้มานั่งคอยดู ปู่สังฆานต์ ย่าสังฆานต์ แล้วแต่จะวาดจินตนาการให้เด็กฟัง เช่นว่า ปู่สังฆานต์มีกระบุงใบใหญ่ ใช้เก็บขยะมูลฝอยที่เราเก็บในตอนเช้าวันนี้ ล่องไปตามถนนเป็นต้น ความจริงต้องการให้เด็กมันตื่นแต่เช้าทำความสะอาดบ้านเรือนเท่านั้น แต่เราเป็นเด็กก็รู้สึกสนใจนอนไม่ค่อยหลับ อยากดูตัวสังฆานต์ ว่ามันเป็นตัวอย่างไร คอยดูทุกปีไม่เคยเห็นสักปี จนกระทั่งรู้เหตุผลว่า ผู้ใหญ่ต้องการให้เราตื่นแต่เช้ามาช่วยท่านกวาดบ้าน เก็บขยะมูลฝอย ไปกองสุม ๆ กันไว้ แล้วก็จุดไฟเผาบ้าง จุดประทัดบ้างเป็นที่สนุกสนานตามภาษาเด็ก

เช้าวันนี้ นอกจากเสียงปี่และเสียงประทัดดังกล่าวทุกหมู่บ้านยังครอปรอบคลุ่มไปด้วยควันไฟอีกด้วย เพราะทุก ๆ บ้านเขาจะเผาขยะมูลฝอยพร้อมกัน ความจริงมิใช่ว่าเก็บขยะมูลฝอยมาเผาในวันนี้ก็หามิได้ตามปรกติก็เผาเป็นประจำอยู่แล้ว แต่เมื่อถึงวันนี้เราถือเป็นประเพณีจะต้องมัดกวาดทำความสะอาดและเผาอีก ด้วยเหตุนี้ ท้องฟ้ากลางวันจึงมืดคลุ้งไปด้วยควันไฟ พอตกสายหน่อยพอรับประทานอาหารเช้าแล้ว ก็จะนำเสื้อผ้า หรือของที่ควรซักควรทำความสะอาดทั้งหลาย ไปที่บ่อน้ำหรือทำนน้ำ เพื่อซักฟอกให้สะอาด

เมื่อซักผ้าทำความสะอาดบ้านเรือนเรียบร้อยแล้วก็สระผมด้วยกรรมวิธี
โบราณหรือแบบสมัยก็ได้แต่เมื่อสระแล้วต้องลูบด้วยน้ำส้มป่อยอันดีเป็นน้ำที่ชำระ
ล้างเสนียดจัญไร ทั้งบวงให้หมดสิ้นไป แล้วเช็ดกาลกิณีและจัญไรทั้งใช้มือลูบคลำ
ตำแหน่งที่ศรีอยู่โบราณท่านผูกเป็นโคลง 4 ไว้เพื่อเตือนความจำในตำแหน่งที่
ศรีกาลกิณี จัญไรอยู่ตามวันต่าง ๆ ที่เป็นวันสงกรานต์หรือ วันที่เราสระผมดังนี้

วัน...อาทิตย์ศรีอยู่ห้อง	ชีวหา
หือรู้เบื้องการโอชา	คู่เชื้อ
กาลกิณีอยู่อุรสา	อกอาบ อวรเอย
ไรอยู่แรมพักเพื่อ	แห่งห้องสายตือฯ
วันจันทร์หน้าผากห้อง	ศรีสม
กาลกิณีอยู่นม	แห่งห้อง
คูงีถ่องเดียวกลม	ใส่ส่อง งามเฮย
ปลายแม่มีอนุชน้อง	อยู่ห้องจิงไรฯ
อังคารศรีอยู่แท้	จอมดั่ง
กาลกิณีอยู่วามอังส์	บ่าซ้าย
จิงไรอยู่ทักจิง	จอมบ่า ขวาเฮย
พุทโธริมปากไว้	เป็นศรี
มานะดั่งกาลกิณี	อยู่หัน
สระสรองอาบขัดสี	หลังหลัง มวลเทอญ
หลังหนองนงนุชนั้น	อยู่ห้องจิงไรฯ
วันพัศศรีอยู่หัน	ตงคาง
กาลกิณีอยู่จางวาง	ก่องคิ้ว
จิงไรอยู่สีสาาง	งอยงอน งามเอย
เชิญแม่เนยเนตนิ้ว	สว่ายเส้นมอนภิเวยฯ
วันศุกร์ท่อนาฉน่อง	เชียงคราญ
เป็นศรีที่บัวบาน	อยู่หัน
กาลกิณีอยู่สันฐาน	หน้าผาก มนเฮย
จิงแม่ไรอยู่แก๊กัน	ที่แยมไซพันฯ
โสรีหน้าแข็งหัน	ศรีใส

หือเป็นที่ดำเนินไป	ท้องเต้า
กาลกิติและจิ้งไร	อยู่ม่อน มวลเฮย
เชิญนาฉนงน้องหน้า	บ่อยสัมปมด้าฯ
ด้าหัวควรเช็ดตัดออก	ไรกา
อันอยู่ในกายา	แก่งห้อง
ศรีและโสภา	อยู่ที่ไตนัน
ควรลูปคล่าจ้องจ้อง	เที่ยงแท้ศรีนามฯ
เต็มว่าตัวบ่งามสักหน่อย	ครันลูปคล่าศรีค้อยค้อย
ก็หากสี่ชุ่มบานเนอ	

โคลงนี้เป็นของเก่าปรากฏอยู่ในพิบหัว อายุประมาณ 100 กว่าปี เพราะฉะนั้นจึงมีภาษาโบราณอยู่หลายคำ แต่เราก็พอจะแปลให้เข้าใจได้

เมื่อด้าหัวสระผมเสร็จแล้ว ก็ตัดดอกไม้ที่เป็นนามปีส่วนมากถือเอาดอกที่นางสงกรานต์ตัดเป็นพญาดอก หรือบางทีก็ถือเอาตามหนังสือปีใหม่พื้นเมืองบอกไว้ เมื่ออาบหน้าด้าหัวตัดดอกที่เป็นพญาดอกแล้ว ท่านว่าจะเป็นมงคลยิ่งแก่ผู้ปฏิบัติ แม้ว่าเราชาวพุทธจะถือเป็นมงคลภายนอกไม่มีก็ยังคงปฏิบัติจารีตที่เคยมีแต่โบราณ

วันที่ 13 เมษายน วันสังขานต์ล่อง ก็ผ่านพ้นไปด้วยความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือนเสื้อผ้าและร่างกาย ตามประเพณีโบราณในวันนี้ยังไม่รดน้ำกัน

วันเนา วันที่ 14 เมษายน บางคนก็เขียนว่าวันเนา เข้าใจว่าเป็นวันใหม่หรือวันขึ้นต้นปีใหม่ก็ได้ เพราะพระอาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ ตั้งแต่วันนี้แล้ว แต่บางคนก็เรียกว่าวันเนา ไม่นิยมประกอบมงคลกรรมใดๆ ในวันนี้ ถือว่าเป็นวันเสีย เป็นวันแต่งคากับข้าวอาหารที่จะนำไปถวายพระ หรือเลี้ยงญาติมิตรในระหว่างสงกรานต์

วันนี้ ตั้งแต่เช้าตรู่เลยทีเดียว แม้ค้าคนขายทุกสารทิศต่างก็นำสินค้าของตัวเป็นต้นว่า เนื้อ ผัก ปลาสารพัดอย่างก็ออกจากตลาดมีคนซื้อและคนขายมากกว่าปกติหลายเท่าทีเดียว ทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่ บ้างก็มาขาย บ้างก็มาซื้อ บ้างก็ทั้งซื้อทั้งขายดูสับสนปนเปกันเหลือเกิน พวกหนุ่มๆ จากต่างถิ่นมักจะได้โอกาสนี้ชมโฉมสาวได้ตามสบาย หลายกลุ่มก็ไปเจอกันที่ตลาดในวันเนานี้

เมื่อจ่ายกับข้าวเสร็จแล้ว ก็นำมาประกอบอาหารที่บ้านของใครของมัน วันนี้นั้นคนในบ้านเกือบหมดต้องช่วยกันประกอบอาหารทำขนม ตามที่จะตกลงกันว่าจะทำอาหารหรือขนมชนิดใด

วันนี้ทั้งวันถือว่าเป็นห่อวันดาหรือวันสุกดิบ กลิ่นเนื่อคงจะเหม็น จึงเรียกชื่อวันตามเหตุการณ์นี้ว่า "วันเนา" นอกจากเป็นวันที่ห้ามทำการมงคลต่าง ๆ แล้ว ยังห้ามด่ากันด้วยในวันนี้นั้นท่านว่าปากจะเนาเสียตลอดปี

ตอนบ่ายของวันนี้ ประชาชนจะพากันไปขนทรายจากท่าน้ำ หรือในที่ที่มีทราย นำเข้าไปก่อเป็นเจดีย์ทรายในวัด ในการขนทรายนี้ จะมีการรดน้ำกันบ้างประปราย อันนี้พูดถึงสมัยโบราณไม่ใช่สมัยปัจจุบันนี้ การขนทรายเข้าวัดนั้น ส่วนมากจะขนไปร่วมก่อเจดีย์ทรายหลาย ๆ วัด และจะขนมาวัดของตนเป็นอันดับสุดท้าย วันที่ 15 เมษายน วันพฤหัสบดี ที่เรียกว่าพฤหัสบดีหรือพระยาวัน เพราะเป็นวันที่ดีที่สุดในปีนั้น เป็นวันสำคัญมาก วันนี้ประชาชนจะไม่ไปจ่ายตลาดเลย เป็นอันว่าตลาดต้องปิดตัวเองไปโดยปริยายเพราะประชาชนพากันไปทำบุญตักบาตรและทานขันข้าว (สำหรับ) ตั้งแต่เช้าตรู่ บู่ ยา ตา ยาย บิดา มารดา หรือผู้ที่เคารพนับถืออยู่ที่ไหน ก็ไปทานที่นั่น วันที่วัดก็มีการทำบุญตักบาตร คนจะมาทำบุญกันมากผิดปกติ เพราะวันนี้เป็นวันพระยาวันนั่นเอง อาหารเครื่องขบฉันที่วัดวันนี้เยอะแยะ จนเป็นเหตุให้เกิดแกงชนิดหนึ่งขึ้นคือ "แกงโษะ" "โษะ" คือ "โระ" ได้แก่ การเทรวมกันมาก ๆ ทำบุญตักบาตรเสร็จแล้วกลับบ้าน

หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วก็จะไปวัดกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อถวายทานเจดีย์ทรายและฟังเทศน์ ซอทุ่งสำหรับบักเจดีย์ทรายหลากสีพร้อมกับกรงนกหม้อปลาที่จะนำไปปล่อยเคราะห์ ต่างคนก็เตรียมไว้ ทุกใบหน้าอ้อมเอิบด้วยความสุข ลืมความมัวหมองที่ผ่านมาสิ้น เมื่อพร้อมกันที่วัดแล้วก็ทำพิธีทางศาสนา โดยนิมนต์พระหัตถ์พระพุทธรูป และมือของพระพระสงฆ์ หลังจากฟังพระเจริญพระพุทธรูปแล้ว ก็ฟังเทศน์เรียกว่า "ธรรมอนิสงส์ปีใหม่" โดยโบราณจารย์จารึกไว้ในใบลาน กล่าวถึงความเป็นมาแห่งสงกรานต์คือ เรื่องธรรมบาลกุมารที่กล่าวไว้ตอนต้น พร้อมทั้งคาถาคะเนทำนายไว้เสร็จแล้วปีใหม่สงกรานต์ล่วงวันใดจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น สิ้นค้าอะไรจะแพงบ้าง ฟ้าฝนจะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะมักจะสรุปลงด้วยการรักษาศีลเจริญภาวนา

ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้สงครามจะไม่ใช่ของศาสนาพุทธโดยตรงแต่ชาวพุทธก็ฉลาดที่จะรับเอาและนำมาปฏิบัติได้อย่างกลมกลืนเมื่อพึงเทศน์จบแล้ว ต่างก็เอาน้ำขมิ้นสั้มบ่อหรือน้ำมนต์ประพรมที่นภพลาแล้วก็ปล่อยเรียกกันว่าปล่อยเคราะห์ จากนั้นก็แบ่งด้วยสายสิญจ์กัน บางวัดก็แย่งกัน เพื่อนำไปผูกข้อมือให้แก่ลูกหลาน ถือกันว่าเป็นสิริมงคล

วันนี้เป็นวันสนุกสนานมาก การรดน้ำดำหัวจะเริ่มขึ้นในวันนี้ ประเดิมแรกด้วยการดำหัวคณะสงฆ์ก่อน เราเรียกกันว่า "ดำหัวสังฆะ" จากนั้นก็ไปดำหัวบิดามารดา ครูบาอาจารย์อันเป็นที่เคารพของตน สิ่งของที่จะนำไปดำหัวที่ขาดเสียไม่ได้ก็คือ "น้ำขมิ้นสั้มบ่อยอบน้ำหอม" นอกนั้นก็ตามฐานะ ใครจะมีอะไรบ้างไม่สำคัญ สำคัญที่สุดคือ น้ำใจที่มุ่งไปมาคาราวะ ต่อกันโบราณจริงนั้น สิ่งทั้งไม่ได้จริง ๆ ในการดำหัวนอกจากน้ำขมิ้นสั้มบ่อแล้ว ยังมี "หมากสุมพลูสุม" คือ หมากพลูที่อยู่ในกรวยใบตอง โดยแยกกันคนละห่อและมียาสูบอีกห่อหนึ่งด้วย เพราะคนในสมัยก่อนเคี้ยวหมาก ปัจจุบันนี้คนที่รักษาจารีตไว้ก็ยังคงไม่สิ่งเหล่านี้อยู่ นอกจากสิ่งดังกล่าวแล้วนอกนั้น จะเป็นเสื้อผ้า อาหารแห้ง ยารักษาโรค เครื่องกระเบื้องหรืออะไรก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละคน

วันนี้โบราณถือว่าเป็นวันปีใหม่อีกหนึ่งวัน เขาจะเล่นสนุกสนานกันในวันนี้ทั้งรดน้ำและการละเล่นอื่น ๆ มีหลายชนิดเช่น

2.1.1 การเล่นหมากคอน

หมากคอนคือ ผ้าที่เย็บเป็นหมอนเล็กโตกว่าหมอนเข็มเล็กน้อย ภายในขัดด้วยเม็ดมะขาม บางทีก็มีเหรียญต่างๆ ขัดรวมอยู่ด้วย เพื่อให้เกิดเสียงเมื่อยืนไปมาดัง "กรังกรัง" การเล่นแบ่งคนเล่นออกเป็น 2 พวก ฝ่ายหนึ่งเป็นชายหนุ่ม อีกฝ่ายหนึ่งเป็นหญิงสาว หรือจะเล่นตัวต่อตัวก็ได้ เพราะการเล่นได้ครั้งละ 2 คน เมื่อตกลงกัน โยนลูกหมากคอนนั้นให้ฝ่ายตรงกันข้ามรับ เมื่อรับได้ก็โยนกลับมา เหมือนเกมส์โยนรับลูกบอล จะเร็วหรือช้าแล้วแต่ทั้งคู่จะเล่นกัน ถ้าฝ่ายใดรับไม่ได้โดยไม่เกินวิสัยจะปรับเป็นแพ้ที่ว่าเกินวิสัยนั้นคือโยนหมากคอนไปทางอื่น หรือสูงเกินกว่าจะกระโดดเอื้อมถึง เมื่อแพ้ก็จะถูกปรับเอาผ้าจะม้าหรือผ้าสไบ หรือของอื่นใดที่ติดกายอยู่ในเวลานั้น เช่น เสื้อแขวน สร้อยคอ ยกเว้นผ้าชิ้น หรือกางเกง บางทีอาจจะเป็นพวงดอกไม้ เช่น ดอกมะลิ เป็นต้น

2.1.2 การเล่นม้าชกคอก

ที่ภาคกลางเรียกว่า "ลาวกระทบไม้" อุปกรณ์มี ไม้ยาว ขนาด 2 ศอก 2 ท่อน วางห่างกันอย่างรางรถไฟประมาณ 3 ศอก ไม้รวก 2 ท่อน ยาวท่อนละ 4 ศอก วางพาดบนท่อนไม้ที่วางไว้เหมือนรางนั้น ใช้คน 2 คน อยู่คนละฟากถือโคนหรือ บลายไม้รวกโดยอันหนึ่งอยู่ในมือซ้าย อีกอันหนึ่งอยู่ในมือขวา แล้วยกไม้รวกนั้นขึ้นพร้อมกันและวางลงกระทบไม้ที่วาง เป็นรางโดยพร้อมกัน 2 ครั้งแล้วประกบไม้รวกนั้นทั้ง 2 ท่อนเข้าด้วยกัน จะฟังเสียง เป็น "กก กก กรก" "กก กก กรก" ตามลำดับ แล้วคู่แข่งส่วนมากก็เป็น ชายหนุ่มหญิงสาวนั้นแหละ เต็มโดยเอาเท้าหย่องตรงกลางระหว่างไม้รวก ทั้ง 2 ท่อนในจังหวะ กกที่ 1 และกกที่ 2 พอ "กรก" ตอนไม้รวกเข้า กระทบกันเท้าทั้ง 2 ข้างจะต้องพ้นจากไม้รวกประกบไม้ ถ้าคนใดเท้าคาอยู่ตอน ไม้รวกประกบกัน ปรับว่าเป็นแพ้แล้วแต่จะตกลงปรับอะไรกัน

2.1.3 การเล่นเชือกข้ามค้ำว

คือการกระโดดเชือกข้ามและลอดเชือกที่แกว่งโยนอยู่ไปมา โดยมีคู่แข่ง 2 ฝ่าย ผลัดเปลี่ยนกันถือปลายเชือก เชือกเส้นหนึ่งยาวอย่างต่ำ 10 ศอกขึ้นไป แกว่งเชือกเส้นนี้โดยให้เชือกหย่อนตรงกลางอย่างหย่อนท้องช้าง คณะเห็นว่าเมื่อเหวี่ยงขึ้นข้างบนแล้วพอจะพ้นศีรษะคนกระโดดตลอด จังหวะการแกว่งโยน อาจจะช้าหรือเร็ว ที่เรียกกันว่า "ร่ายาไฟ" ก็ได้ แล้วแต่ความ เข้มขันที่จะบรรลุถึงคู่แข่ง ถ้าเส้นเชือกยาวก็เล่นได้หลายคน ต่างคนก็กระโดดข้ามเส้นเชือกพร้อมทั้งศีรษะก็ลอดเส้นเชือกด้วย ระวังอย่าให้เท้าเกี่ยวที่เชือก ถ้าคนใดเท้าเกี่ยวเอาเชือกโดยเส้นเชือกจะอยู่ที่ข้อเท้าทั้ง 2 คนนั้นเป็นผู้แพ้ ต้องไปยืนถือปลายเชือกทำหน้าที่แกว่งให้คนอื่นกระโดดต่อไป

2.1.4 การเล่นเข้าฝีนางตั้ง

หรือการเล่นทรงฝีนางตั้ง ส่วนมากจะเล่นกันตอนกลางคืน หลังจาก พระอาทิตย์ตกไปแล้วแม้การเล่นอื่น ๆ ที่กล่าวแล้วก็อาจจะเล่นตอนกลางคืนก็ได้ เมื่อวันสงกรานต์ต่ออยู่ในระว่างเดือนมีด เพราะในสมัยโบราณไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่ถึง กระนั้นเขาก็ถือกองไฟขึ้นให้ลุกโชติช่วง เหมือนการเล่นล้อมกองไฟของลูกเสือนั้นแหละ

การเล่นเข้าผีนางด้ง นางด้งในที่นี้คือ "กระดั่ง" ที่เราใช้มัดข้าว คนไทยเรามีชีวิตอยู่กับการทำนาดำข้าว เป็นประจำฟังจะหายจากการดำข้าวไปเมื่อสมัยมีโรงสีขึ้นเท่านั้น ปัจจุบันนี้คำว่า "ด้ง" หรือ "กระดั่ง" เด็กๆ แทบไม่รู้จัก จะบอกลักษณะของกระดั่งให้ทราบดังต่อไปนี้ กระดั่งมีรูปร่างลักษณะเหมือนถาดเพียงแต่สานด้วยไม้ไผ่ โดยใช้ผิวไม้หรือเนื้อไม้ตอนแข็งๆ สานตามลวดลายสายสาม ที่ชอบใช้ไม้ไผ่ชนิดเดียวกัน ไม่มีใดสิ่งใดเล็ดลอดลงไปได้ใช้สำหรับมัดข้าว เพื่อไล่ให้แมลงหมดไป

การเล่นเข้าผีนางด้งนี้ เขาจะนำเอากระดั่งเช่นนั้นมา 1 ใบ ให้หญิงสาวหรือไม่สาวก็ได้ จับที่ขอบกระดั่ง พร้อมกัน 4-5 คน แล้วพร้อมกันขับลำนำเพลงว่า

นางด้ง เหย	ลงมาเล่นครก ลงมาเล่นสาก
ครกไม้หมาก	สากไม้แดง
แกงแมงเม่า	นางด้งมัดข้าว
อิตๆ พาย	คดดินทราย
พายแม่นางด้ง	

ว่าเช่นนี้เข้าไปเข้ามาสักครู่หนึ่ง จะมีคนใดคนหนึ่งที่ยับขอบกระดั่งนั้น ซึ่งอาจจะรู้สึกเคลิบเคลิ้มตามเนื้อร้องหรือจังหวะเพลงที่พราๆ เปรี้ยวนั้น หรือเพราะเหตุใดก็ยากที่จะเข้าใจ เขาว่า ผีนางด้งจะเข้าทรงคนนั้น แล้วจะออกมาฟ้องรำด้วยลีลาอันงดงามทั้งที่ตาหลับพร้อมอยู่ จะปล่อยให้เพื่อนให้รำนานเท่าใดก็ได้ ถ้าต้องการจะให้นางด้งออก เพียงแต่ไปกระตุกแขนเท่านั้นก็จะรู้สึกตัวนางด้งออก นางด้งเป็นจ้าวเป็นผีที่สวยงาม ชอบฟ้องรำ ไม่ทำอันตรายแก่ใคร เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็กเคยสังเกตอย่างใกล้ชิดนึกว่าเขาแกล้ง แต่บางที่ผู้หญิงบางคนเป็นคนฟ้องรำไม่เป็นและจ้อายด้วยยังสามารทำให้เพื่อนและให้หายอายได้ เรื่องนี้ไม่ใช่หน้าที่ของเราจะวินิจฉัย ไว้เป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์หรือจิตศาสตร์จะดีกว่า เรามาพูดถึงการเล่นตามประเพณีก็พอ

วันที่ 16 เมษายน วันปากปี เพราะเป็นวันต้นของปีเราจึงเรียกว่า "วันปากปี" คล้ายกับ "ปากประตู" คือเป็นช่องที่เริ่มเข้าสู่ในบ้านในเรือน ในวันนั้นตอนเช้า ประชาชนจะพากันไปบูชาข้าวลตเคราะห์ที่วัด โดยนำ

เอาเสื้อของสมาชิกในครอบครัวไปด้วย เพื่อเอารองไว้ใต้ "สะตวง" อันเป็น
ภาชนะสำหรับใส่เครื่องบูชา ทางวัดมีคำกล่าวบูชาโดยเฉพะโดยนำเอาวิธีของ
พราหมณ์มาแก้ไขให้ถูกวิธีพุทธ ถือว่า ถ้าได้กระทำเช่นนั้นจะอยู่ดีมีสุขตลอดปีบ้าง
ก็นิมนต์พระมาเทศน์คัมภีร์ที่เป็นมงคล หรือทำพิธีสืบชาติที่บ้าน

วันปากนี้ หากว่าการดำหัวในเดือนนี้ยังไม่เสร็จเรียบร้อย ก็จะใช้
วันนี้เป็นวันดำหัวอีกวันหนึ่ง การรดน้ำยังคงมีประประรายเฉพะที่ไปดำหัวด้วยกัน
หรือเมื่อเจอกับคณะอื่น

การรดน้ำ การรดน้ำกันตามประเพณีนั้น น่าจะพูดไว้เสียในที่นี้ เพื่อให้
คนรุ่นหลังรู้และเข้าใจกันสืบต่อไป ความจริงการรดน้ำนั้น คนโบราณเขาทำกัน
อย่างสุภาพและมีวัชธรรม โดยให้สีกให้พรกันไปในตัวทีเดียว เช่น ชายหนุ่มรด
น้ำหญิงสาว ขณะที่หลังน้ำรดที่หลังหรือไหล่ก็ตาม ปากมักจะพร่าพูดให้พรว่า
"พลันได้พลันมี สารภีซ้อนถาม พลันได้หาย พลันได้คอน พลันได้นอน หมอนคู่
พลันได้อู้อยู่ด้วยกัน เอาสวรรค์เป็นเถิดเนอ" เมื่อผู้หญิงจะรดน้ำตอบบ้าง ก็จะให้
อวยพร เช่นกัน เป็นต้นว่า "น้ำเย็นใสไหลลงสู่เนื้อ เปียะเปียกเลือด เพราะ
หลังนากใจ น้ำหยดนี้บ่แห้งเหยไหน ขอฝากติดไป รอดเต็งเถิงบ้าน" เป็นต้น
หรือแล้วแต่โวหารที่จะพูดออกมา ส่วนมากเป็นคำดีมีความหมาย

การรดน้ำ
น้ำเย็น
น้ำสะอาด
ใจดี

ตัวอย่างพรปีใหม่

กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ สญฺจิจฺจโทสํ
อสญฺจิจฺจโทสํ อตฺตโทสํ บจฺจุนฺนโทสํ สพฺพโทสํ ขมตฺ โวฯ
ดีแล อชชะในวันนี้ก็หากเป็นวันดี ศรีสุภมั่งคละอัน ประเสริฐ
เล่าเสียดยิ่งกว่าวันและยามทั้งหลาย บัดนี้หมายมี.....เป็นเค้า
มาเล็งหันยังสงกรานต์ปีเก่าล่วงพ้นไปพลัน เถิงวันพระขาววันปีใหม่ จุจอดไคว่
เทิงมาเป็นกาละเวลาเหล่นม่วย ลั้นเล่าร่วนเทียวกอง ตามทำนองปางก่อนได้
สืบส่อนทำทอม ทือน้ำหอมและขันเข้าตอก ทั้งดวงดอกไม้รูปเทียนงามโภชนาหาร
หลายพร่าพร้อม พร่องก็หายเปี้ยดหอมบุงกาน มีมโนหวานใจใฝ่เทียวทางใต้ตอม
กัน บูลุงไผมันไปไคว่ ทั้งผู้ใหญ่และผู้สูง ชักชวนจูงกันเต้าไปหาแก่แต่่าหมู่ครุษา
ตามโบราณมีมาตกปีใหม่ ด้วยหัวใจใฝ่แท้นักหนา อดโทสาบหื้อเคียดบ่มีใจ
สั้มเสียดเกิดโกธา แต่งสรรีระกาย่านุ่งหย่อง เหน็บตอกส้อมซ้องเต็มหัว
ประดับเนื้อตัวหื้อใหม่ เสื้อผ้าใสจันท์มัน อู้เหล่นกันเหมาะะหยอก ตักน้ำ

ดอกหัดกันดี ทั้งสาวจีและบ่าวหนุ่ม เปียะน้ำชุ่มทั้งตัว ผุงสาวโคร่หัวเห็ดเหล็น
 ผุงบ่าวก็ตื่นตื่นที่อบวย หมู่สาวสวยเหล็นแล่นล่น หมู่บ่าวส่วนหอมหา ดักน้ำ
 มาหัดดอก บันพรบอกล่าววจี เป็นคำดีคำชอบ หดโต้ตอบบั้งกัน สนุกเนื่องัน
 ตามจารีต เป็นประเพณีตบเหยหาย บัดนี้สูเจ้าทั้งหลายทุกถ้วนหน้ามา เล็งหัน
 ผู้ช้านั้นา เปนบุชราแก่เฒ่า อายุเล่าก็ยีนเมิน มีศีลจําเร็ดอยู่บ่ขาด ในศักราชปี
 เก่าลงไป ชะลอนว่ามีกายใจ วจีประมาทได้ลวงล้าพลาดเวา ได้เที่ยว
 ไปมากรายย่ำ ยามเราอยู่ที่ตำเทียวกรายหัว บ่ได้นอบน้อยตัวก้มหน้า ได้เ็นทัก
 กลางท่ากลางทาง เคิกเคริงขวางทางไขว่ บ่จงใจใฝ่บองหัน ลางเพื่อฟังเทียว
 หันล่นแล่น ย่ำเทียวแบ้นเรือดัง ว่าบ่ฟังเหลือกว่า เ็นคำด่าขำไปมา ยามมี
 โทสากริ้วโกรธ กลัวเป็นโทษบากรรม เป็นนิวรณธรรมอันต่างพร้อม มาขอออก
 โทษบ่ล่อยสมา (มาหรือ ขมา) บัดนี้มาเถิงปีใหม่แล้ว เป็นปีใหม่แก้วพระยาวัน
 มาขอปลงบันอนุญาติ ที่ได้ประมาดด้วยกายวาจาใจ เราก็มิมโนมัยใจผ่องขมาลด
 โทษต้องชู้ัน ๆ บ่หือมีแก่กันทั้งสองฝ่ายหือได้ขดคายจากลาหนี หือจําเร็ดไป
 ภายหน้าอายุยีนยิ่งกว่าร้อยชาว วัฒนะเพิงพาวชาวผ่องเป็นที่ต้องใจคนเบ่หน้าไป
 ทิสะหนไกลไหล่ หือมีความสุขกายสุขใจอย่างขาดโรคร้ายนิราศโคลกลา สมตั้ง
 มโนปรารถนาใฝ่อ้าง มีแรงยิ่งกว่าช่างพังพราย เป็นที่คนทั้งหลายรักชอบมั่น
 ประกอบการงานใด หือสำเร็จเหมือนใจอ้างใฝ่ที่คิดไว้ชู้ันมี.....

สพพิติโย วิวชุนตุ สพพรโรโค วินสุสตตุ ฯลฯ อายุวณโต สุขิ
 พลั ฯ

2.2 ประเพณีลอยกระทง (บุญยี่เป็ง)

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

ตามหลักฐานที่ค้นพบ การลอยกระทงของลานนาไทยกับของสุโขทัยไม่
 ได้เกิดจากที่เดียวกัน ของสุโขทัยนั้นเกิดจากนางนพมาศดัดแปลงจากประเพณี
 โบราณ อันเป็นประเพณีของพรหมณ์ให้วิจิตรมีระเบียบขึ้น

สำหรับต้นกำเนิดของลอยกระทงลานนานั้น เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ.
 1440-1406 เป็นเวลา 20 ปี พระเจ้ากมลราชเสวยราชย์ในหริภุชชัยนคร
 นับเป็นรัชกาลที่ 21 แห่งจามเทวีวงศ์ หลังจากพระเจ้ากมลราชเสด็จสวรรคต
 ไปแล้ว อหิวาตกโรค ได้เกิดระบาดทั่วบ้านเมืองผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ไม่มี
 ยาใดจะสะกัดกั้นได้ ชาวหริภุชชัยในเวลานั้นต่างก็พากันหนีความตายทั้งบ้าน

ทั้งเรือนทั้งเมืองหรือภูษัย อันเคยรุ่งโรจน์ไว้โดยไม่มีไยดีเพราะเวลานั้นทุกหน
ทุกแห่งเต็มไปด้วยภูษัยแห่งความตาย เมืองหรือภูษัยในเวลานั้นไม่มีผู้คนเลย
เป็นเมืองที่ว่างเปล่าโดยสิ้น

เขาพากันหนีล่องลงไปอาศัยเมืองพุกาม เมืองสุพรรณนคร จนถึง
เมืองหงสาวดี ได้รับการต้อนรับเอาใจใส่จากชาวบ้านชาวเมืองที่นั่นเพราะ
ชาวเมืองหรือภูษัยและเมืองหงสาวดีนั้น พูดเป็นภาษาเดียวกัน คือเป็น "เม็ง"
หรือ "มอญ" เหมือนกัน

จนเวลาล่วงไปได้ 6 ปี โรคภัยที่ระบาด อยู่ในเมืองหรือภูษัยก็สงบ
ลง ชาวเมืองส่วนมากก็ชวนกันกลับมาสู่เมืองหรือภูษัยยกเว้นคนบางพวกที่ไม่ยอม
กลับมา คือ คนแก่ชราที่ไม่อาจเกินทางไกลได้ กับผู้ที่มีคู่ครองกับชาวหงสาวดี
และมีบุตรธิดาแล้ว เท่านั้น เขาเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่ในเมืองหงสาวดีต่อไป

"ด้วยเหตุนั้น ชนทั้งหลายที่มาอยู่ในหรือภูษัยนครนี้แล้ว เมื่อระลึกถึง
หมู่ญาติว่า ตายายบิดามารดาของเราอยู่ในหงสาวดีนครนี้ตั้งนี้ ครั้นถึง
อภิลักขิตสมัย ตามปีตามเดือนแล้ว ชนทั้งหลายนั้นก็ลอบขาน้ำโภชนาหาร
ตามน้ำลงไปข้างใต้ อุทิศไปให้แก่หมู่ญาติทั้งหลายเหล่านั้น เมื่อคนทั้งหลาย
เหล่านั้นระลึกถึงหมู่ญาติบิดามารดาไม่อาจจะส่งบรรจงความโศกไว้ได้ ก็
ร้องให้คร่ำครวญมายัง เรือนของตน"

"จารีตของการที่ชนทั้งหลายเหล่านั้นได้กระทำแล้วในกาลก่อน
ยังประพฤติกัณอยู่จนถึงทุกวันนี้ ๒"

ข้อความจากหนังสือจามเทวีวงศ์ข้างบนนี้ เป็นเรื่องซีและยืนยันให้
เราเห็นว่า การลอบกระหน่ำแห่งลานนาไทยอาศัยเหตุนี้แต่ในเวลานั้นเขาเรียก
ว่า "การลอบขาน้ำโภชนาหาร" ไม่เรียกว่าเป็นการลอบโจมตี หรือ กระหน่ำ
แต่ประการใด

สมัยนั้นไทยวนเราได้อพยพจากทางเหนือโน้น ลงมาอยู่ร่วมกับพวก
เม็งชาติที่เป็นเจ้าของถิ่น เพราะการลอบกระหน่ำนี้เป็นเรื่องสนุกสนาน เป็น
นักขัตฤกษ์แห่งหนุ่มสาวท่ามกลาง แสงสรวลของจันทร์เพ็ญ จนกระทั่งถือเป็น

ประเพณีของเราเอง เราจะเห็นประเพณีหลายอย่างที่ไม่ใช่ของคนไทย แต่ไทยยังปฏิบัติตามอยู่ เช่น การพ้อน ผีเม็ง หรือ ผีมด เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า สมัยโบราณนั้นไม่ได้ล่อยกระทงเหมือนปัจจุบันนี้ คือ ไม่ใช่มีแต่กระทงกับเทียนไฟเท่านั้น เขาสร้างกระทงเป็นเรือ เป็นสะพาน แล้วบรรจุสิ่งของ ผ้ายืด ข้าวปลาอาหาร ขนมเนย ของกินของใช้และเงินด้วย ลงในเรือหรือสะพานนั้นจุดประทีปหรือเทียนให้พร่าวสว่างแล้วปล่อยให้ล่อยไหลไปตามกระแสน้ำ และกระทงในสมัยก่อนทำด้วยใบตองกาบกล้วย ไม่ได้ทำด้วยกระดาษหรือโคมดังปัจจุบัน

คำว่า "ล่อยกระทง" ชื่อนี้จะใช้เรียกกันตอนไหน ไม่มีใครยืนยันได้ แต่พิเคราะห์ตามรูปคำ เป็นภาษาภาคกลาง ภาษาภาคกลางมีอิทธิพลแก่คนลานนาไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ทรงนำจากพระราชสำนักเมืองหลวงขึ้นมา และแพร่หลายในหมู่เจ้านายก่อน สังเกตจากหนังสือที่แต่งในสมัยนี้ มีสำนวนและภาษาภาคกลางปะปนอยู่มาก ที่ว่าภาษาภาคกลางนั้นยังไม่ถูกแท้ ควรจะเป็นว่า "สำเนียงภาคกลางดีกว่า" เพราะคำบางคำเราออกเสียงไม่เหมือนกัน เช่น คำว่า "กระทง" นี้ลานนาไทยออกเสียงว่า "กระตวง แล้วเพี้ยนเป็นสะตวง" (สะตวงทำด้วยกาบกล้วย เป็นภาชนะใช้ใส่เครื่องบูชาพระเคราะห์หรือเทวดาทั้งหลาย) ความหมายของเราตรงนี้ต่างกันออกไป คำว่า "กระทง" ของภาคกลางนี้ ถ้าสำเนียงไทยกลางแพร่เข้ามา เข้าใจว่าเพื่อจะให้ชื่อ การล่อยขานนียบโกชนียาหารทันสมัยขึ้นหรือเพราะชื่อยาวไป หรือเป็นเพราะว่าการล่อยแบบนี้มีอยู่แล้วใน ภาคกลาง จึงนำเอาชื่อนั้นมาเรียกการล่อยแต่โบราณว่า "ล่อยกระทง" ดูตัวอย่างคำว่า "จีนส้ม" ทุกวันนี้เกือบจะเลือนไปแล้ว เพราะเราเอาภาษาอื่นมาเรียกแทนชื่อที่มีอยู่แล้วว่า "แหนม"

2.2.2 วัตถุประสงค์และเหตุผลในการล่อยกระทง

วัตถุประสงค์เครื่องใช้และอุปกรณ์ในการสร้างกระทงโบราณทำจากไม้ไผ่ ต้นกล้วยหรือไม้ที่ล่อยน้ำได้ง่าย เช่น ไม้บอ เป็นต้น ทำเหมือนอย่างทำคัรวทาน วิจิตรพิศดารตามอัชฌาศัย ผู้ประดิษฐ์ส่วนมากไม่ค่อยสวยงามเหมือนปัจจุบัน

เหตุผลในการลอยกระทง

ลอยเพื่ออุทิศหรือส่งสิ่งของไปให้ญาติ ๆ ที่อยู่หรือตายที่เมืองหงสาวดี โดยอาศัยกระแสน้ำเป็นสื่อนำไป เพราะเวลาน้ำย่อมไปได้ทุกหนทุกแห่งในที่ๆ ประกอบกับเมืองหงสาวดีที่อยู่ทางทิศใต้ด้วย เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจที่รู้คุณของบุคคลอื่น เป็นส่วนหนึ่งแห่งการบริจาคทาน บางคนอาจจะลอยเคราะห์ตามแบบของพราหมณ์ก็ได้ เพราะจุดหมายย่อมแปรไปตามกาลสมัย

2.2.3 กำหนดวันลอยกระทง

โบราณไม่ได้กล่าวไว้ชัดเพียงแต่กล่าวว่า "ครั้นถึงอภิลักขิตสมัย ตามปีตามเดือนแล้ว" เท่านั้น แต่ก็ทำให้เข้าใจว่า "เดือนยี่เหนื่อเพ็ญ" เพราะในวันนี้เป็นวันอภิลักขิตสมัย เป็นวันพระสุดท้ายแห่งการเทศน์การฟังเทศน์ และวันนี้กำหนดเป็นวัน "ฟังเทศน์มหาชาติ" ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมา ตามวัดวาอารามต่าง ๆ จะจุดประทีปโคมค้ำงโคมแขวน ประดับตกแต่งประตูลาวาสเป็นประตูลำ ด้วยฝีมือวิจิตรพิสดารยิ่ง กลางวันจุดโคมลอย กลางคืนจุดบอกไฟเป็นที่สนุกสนานทั่วลานนาไทย ประกอบกับในระยะนี้น้ำในแม่น้ำยังไม่แห้งขอดไป ยังพอที่จะลอยกระทงได้ เขาจึงกำหนดเอาวันเดือนยี่เหนื่อเพ็ญเป็นวันลอย สำหรับในเมืองเชียงใหม่เลื่อนไปลอยอีกวันคือ ลอยวันเดือนยี่เหนื่อแรม 1 ค่ำ ทั้งนี้ก็เพราะต้องการจะให้ประชาชนฟังเทศน์มหาชาติได้เต็มที่

Festival de Songkran

ภาพที่ 1 เทศกาลสงกรานต์เชียงใหม่

ภาพที่ 2 งานเทศกาลลอยกระทง (ลอ.กระถาง)

ภาพที่ 3 งานเทศกาลไม้ดอกไม้ประดับระดับภูวนาว. จ. เชียงใหม่

บทที่ 3

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีหลายแห่งดังนั้น จึงแบ่งสถานที่ท่องเที่ยวเป็น 6 กลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกและเข้าใจรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละที่ได้ดียิ่งขึ้น โดย 6 กลุ่มดังกล่าวมีดังต่อไปนี้ คือ

1. เส้นทางชุปเปอร์ไฮเวย์สายเชียงใหม่-ลำปาง
2. เส้นทาง 1004 (ถ.ห้วยแก้ว)
3. เส้นทางสายตะวันตกเฉียงใต้ (เส้นทาง 108)
4. เส้นทางเหนือเชียงใหม่-ฝาง (เส้นทาง 107)
5. เส้นทางสายตะวันออก (เส้นทางสาย 1019)
6. เส้นทางในรอบตัวเมือง

3.1 สถานที่ท่องเที่ยวบนถนนชุปเปอร์ไฮเวย์สายเชียงใหม่-ลำปาง

3.1.1 วัดเจ็ดยอด หรือ วัดโพธารามวิหาร

วัดนี้ห่างจากตัวเมือง 4 กิโลเมตร เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ วัดนี้ขำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมากและเพิ่งได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อไม่นานนี้ ลักษณะคล้ายวัดพุทธคยาในประเทศอินเดีย

ประวัติสร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์องค์ที่ 11 แห่งราชวงศ์เม็งราย เพื่อฉลองพระพุทธศาสนา ครบ 2,000 ปี เมื่อ พ.ศ. 1998 และเคยเป็นที่ทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกของประเทศไทย และเป็นครั้งที่ 8 ของโลก เมื่อ พ.ศ. 2020 ในรัชกาลของพระเจ้าติโลกราช มีพระธรรมทินเถร วัดป่าตาล เป็นประธานในการทำสังคายนา

ลักษณะทั่วไป เจดีย์วัดมีฐานเป็นรูปเหลี่ยมมีมุขยื่นออกมาทั้งทางด้านทิศตะวันตกและตะวันออก ทำเป็นซุ้มประตูโค้ง มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายใน มีลายปูนปั้นรูปเทพพนม ชูมดมโดยรองตรงฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสนั้นทำเป็นยอดเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมทรงสูง 5 ยอด มีองค์ใหญ่ที่มุมทั้ง 4 นอกจากนั้นยังมีเจดีย์ทรงกลมอีก 2 องค์ ตั้งอยู่บนมุขด้านหน้าทางทิศตะวันออก

ส่วนพระอุโบสถของวัดนี้สร้างขึ้นในสมัยพระเมืองแก้ว (2138-2168) ตั้งอยู่ตรงบริเวณด้านหน้าทางทิศตะวันออก ด้านหลังพระอุโบสถ เป็นจิตกาธาน ที่ถวายพระเพลิงศพของพระเจ้าติโลกราชก่อด้วยอิฐถือปูนเหลืออยู่ตามเสา ซุ้มประตูมีลวดลายงดงามมากนับว่าจิตกาธานนี้เป็นเมรุเผาศพที่ถาวรแห่งแรก ของภาคเหนือ ครั้นเมื่อปลงพระศพของพระเจ้าติโลกราชแล้ว พระยอด เชียงราย (2030-2038) ราชนัดดาของพระเจ้าติโลกราชขึ้นครองราชย์สืบ แทน และจัดการฝังพระอิฐไว้ใต้ดินและก่อนพระเจดีย์องค์ใหญ่อยู่ทางทิศ ตะวันตกของจิตกาธานลักษณะทรง เชียงแสนมีซุ้มจรนำประดิษฐานพระพุทธรูป ทั้ง 4 ด้าน ปัจจุบันเหลือเพียงองค์เดียวทางทิศตะวันออก

3.1.2 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

ตั้งอยู่ใกล้ ๆ วัดเจ็ดยอด จะเห็นตึกรูปทรงแบบลานนาไทยประยุกต์ ตั้งเด่นอยู่ริมถนน ภายในเป็นบริเวณกว้างขวางและร่มรื่น ภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีสิ่ง ที่น่าสนใจและศึกษามากมาย จะรวบรวมไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของภาคเหนือไว้ด้วย ลักษณะทั่วไป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มี 2 ชั้นด้วยกัน ชั้นล่าง รวบรวมพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ของภาคเหนือซึ่งขุดค้นพบในจังหวัดต่าง ๆ ไว้ ในตู้กระจกมากมาย รวมทั้งพระพุทธรูปล้ำค่าอื่น ๆ ซึ่งทำด้วยทองคำและมรกต ส่วนชั้นที่สองรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งของใช้เจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังตั้งแสดงบ้านจำลองของชาวเหนือ อันจะแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวเหนือว่าเป็นอย่างไร มีขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเป็นอย่างไรด้วย

พิพิธภัณฑสถาน จะเปิดให้ประชาชนเข้าชมในวันพุธถึงวันอาทิตย์ โดยจะเก็บ ค่าผ่านประตูคนละ 2 บาท (เฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์) ตั้งแต่เวลา 09.00 น. -16.00 น.

3.2 เส้นทางสาย 1004 ถ.ห้วยแก้ว

3.2.1 ศูนย์วิจัยชาวเขา

ตั้งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ห่างจากตัวเมืองไปตาม

ถนนห้วยแก้วประมาณ 5 กิโลเมตร ศูนย์วิจัยชาวเขานี้เป็นที่รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวเขาที่อยู่ในประเทศไทยโดยทำการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับด้านมนุษยวิทยา และความเป็นอยู่ของชาวเขา เพื่อหาทางจัดแก้ปัญหาการทำลายป่า โดยแนะแนวอาชีพใหม่ให้แก่ชาวเขาได้ทำมาหากินเป็นหลักแหล่งไม่ทำไร่เลื่อนลอย เหมือนแต่ก่อน

ลักษณะทั่วไป ศูนย์วิจัยชาวเขาเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกรมประชาสงเคราะห์ มีหน้าที่ให้ความรู้และข่าวสารด้านต่างๆ เกี่ยวกับชาวเขาทุกเผ่าในประเทศไทย นอกจากนั้นยังหาวิธีการช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ชาวเขานั้นด้วยเป็นที่คั่นคว้าวิชาการ เพราะมีห้องสมุดให้นักศึกษาค้นคว้า นอกจากนั้นยังมีพิพิธภัณฑ์ชาวเขาตั้งแสดงอยู่บริเวณชั้นล่างของศูนย์

3.2.2 สวนสัตว์เชียงใหม่

ห่างจากตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร โดยที่สวนสัตว์เชียงใหม่มีสัตว์ทั้งที่มีอยู่ในเมืองไทยและนำมาจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก สำหรับอัตราค่าผ่านประตูเก็บคนละ 10 บาท เด็ก 5 บาทเหมาะที่จะพาเด็กไปชมชีวิตของสัตว์ป่านานาชนิดซึ่งบางชนิดเกือบจะสูญพันธุ์และหาดูได้ยากในเมืองไทย

3.2.3 น้ำตกห้วยแก้ว

เป็นน้ำตกเล็ก ๆ สูงประมาณ 10 เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 6 กิโลเมตร น้ำตกห้วยแก้วมีน้ำไหลตลอดปีรอบๆ บริเวณก็สวยงาม ด้วยทิวทัศน์และร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ นอกจากนั้น ยังมีที่พักผ่อนนำอาหารไปนั่งรับประทานกันที่ผาเงินและวังบัวบานอันเป็นสุสานแห่งความรักของสาวบัวบานผู้ถือความรักเป็นสรณะ

3.2.4 อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย

นักบุญแห่งลานนาไทย ซึ่งเป็นบุคคลที่บุกเบิกสร้างถนนขึ้นไปถึงดอยสุเทพ อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัยตั้งอยู่บนทางขึ้นดอยสุเทพก่อนถึงน้ำตกห้วยแก้ว ฉะนั้นผู้ที่ขึ้นไปนมัสการดอยสุเทพมักจะลงนมัสการอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองเสียก่อน ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ริเริ่มชักชวนให้ประชาชนชาวเหนือร่วมแรงร่วมใจกันสร้างถนน เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 และแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2478 รวมระยะทางจากเชิงดอยไปถึงวัดพระบรมธาตุดอยสุเทพ 10 กิโลเมตร

3.2.5 วัดพระบรมธาตุคอกยสุเทพ

เมื่อผ่านอนุสาวรีย์ครุบาศรีวิชัยแล้วถนนจะวกวนคดเคี้ยวไปตามไหล่เขาที่สูงชัน ระหว่างทางจะมองเห็นตัวเมืองเชียงใหม่ลึบ ๆ อยู่เบื้องล่าง ประมาณ 20 นาที ก็จะถึงวัดวัดระยะทาง 11 กิโลเมตร จากเชิงคอกย เมื่อขึ้นมาถึงจะแลเห็นบันไดทอดยาวขึ้นไปสู่ที่วัด และมีนาค 2 ตัว อยู่สองข้างบันไดซึ่งสูงเกือบ 300 ชั้น วัดพระบรมธาตุคอกยสุเทพนี้เป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางไปเชียงใหม่จะต้องขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุกันทุกคนถ้าหากใครไม่ได้ขึ้นไปนมัสการแล้วถือเสมือนว่ายังไม่ถึงเชียงใหม่ วัดพระธาตุคอกยสุเทพนี้ประดิษฐานอยู่บนคอกยสุเทพ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3,051 ฟุต และเป็นปูชนียสถานคู่เมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้จะมีงานสงกรานต์พระบรมธาตุในวันเพ็ญวิสาขบูชาทุกปี

ลักษณะทั่วไป เมื่อก้าวขึ้นบันไดสิ่งแรกที่พบเห็นคือ สัตว์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า "มังกร" เป็นสัตว์น้ำชนิดหนึ่งหรือจระเข้มีงวงอ้าปากคายเสี้ยวออกมา สัตว์ที่ว่านี้มีอยู่สองตัวข้างทาง ทั้งนี้ถือตามมติ ของสวรรค์ที่มีบันไดรุ่งอยู่สองข้างไปสู่สวรรค์ บันไดนาคนี้พระมหาญาณมงคลโพธิ์เป็นประธานในการสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2100 เมื่อครั้งแรกบันไดนาคสองข้างเพียง 60 วามี 173 ชั้น ต่อมามีการซ่อมแซมใหม่จะมีประมาณ 300 ชั้นในปัจจุบัน

เมื่อขึ้นไปจนสุดบันไดนาค แล้วก็จะถึงบริเวณวัด ซึ่งบริเวณที่ประดิษฐานองค์เจดีย์สี่ทงบรรจุพระบรมธาตุยกพื้นสูงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พระเจดีย์เป็นจุดศูนย์กลาง มีวิหารทิศอยู่ประจำทิศทั้ง 4 ด้าน วิหารหลวงที่ประดิษฐานพระประธานอยู่ทางด้านตะวันตก วิหาร 4 ทิศนี้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2088 โดยมีระเบียบงครอพระธาตุเชื่อมต่อพระวิหารทั้ง 4 องค์ ภายในมีภาพพระพุทธรูปประดิษฐานตั้งแต่ประตูจนถึงประนิพพานองค์พระธาตุเป็นเจดีย์ทรงเชียงแสน (ลานนา) มีฐานสูงย่อมุมระฆังทรงแปดเหลี่ยมและบัลลังก์เหลี่ยมด้วยปิดด้วยทองจังโก* รอบ ๆ องค์เจดีย์รั้วล้อมรอบที่มุมทั้ง 4 ประดับด้วยฉัตรขนาดใหญ่ ประวัตินี้ พระบรมธาตุวัดคอกยสุเทพนี้สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ากือนา (พ.ศ. 1910-1931) เมื่อประมาณปีพ.ศ. 1928 พระเจ้ากือนาทรงมีพระราชศรัทธา

* จังโกคือดีบุกปิดทอง

เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมากประสงค์ที่จะให้พระภิกษุที่รอบรู้ในพระไตรปิฎก มาไว้ที่เชียงใหม่ เมื่อทรงทราบว่า มีพระภิกษุชาวสุโขทัย ได้ศึกษาคัมภีร์พระปริยัติ ธรรมชาตาตามลัทธิลังกาวงศ์จึงแต่งตั้งทูตเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งกรุงสุโขทัย ขอพระสุมนเถระไปสืบ พระศาสนาที่เชียงใหม่ ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททราบทรงมีรับสั่งให้พระสุมนเถระเดินทางไปเชียงใหม่ พร้อมกับพระบรมสารีริกธาตุที่ได้เมืองบาจาเมื่อ พระสุมนเถระเดินทางมาถึงลำพูนพักอยู่ที่วัดพระปิ่น พระเจ้ากือนาทรงอัญเชิญ พระสุมนเถระมาประทับที่วัดบุปผาราม (วัดสวนดอก) และถวายสมณศักดิ์เป็น "พระสุมนบุปผารัตนมหาสวามี" และพระสุมนเถระก็ได้ถวายพระบรมสารีริกธาตุ แก่พระเจ้ากือนา พระองค์จึงได้สร้างนำพระบรมสารีริกธาตุด้วยเครื่องหอมบูชา เครื่องสักการะ พระบรมสารีริกธาตุได้ทำปาฏิหาริย์แยกออกเป็น 2 องค์ พระเจ้ากือนา จึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุองค์เล็ก ไว้ที่วัดสวนดอกส่วนองค์ใหญ่นั้นได้โปรดให้นำขึ้นช้างมงคลเสี่ยงทายเพื่อหาที่อัน สมควรสร้างพระสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุต่อไป ช้างมงคลเดินทางไปจนถึงดอยสุเทพ จึงหยุดตรงวัดดอยสุเทพและถึงแก่ความตาย พระเจ้ากือนาทรงสร้างอนุสาวรีย์ ของช้างมงคลไว้ตรงบริเวณลานพระเจดีย์ทางทิศตะวันออก

เมื่อได้สร้างสถูปเจดีย์แล้ว พระเจ้ากือนาโปรดให้ขุดยอดดอยลึก 8 ศอก เอาหินใหญ่มาทำเป็นหีบใส่ลงไปในหลุมพร้อมทั้งอาราธนาพระบรม สารีริกธาตุพร้อมหีบที่ตั้งไว้ในหีบหินขนานนามว่า "วัดพระบรมธาตุดอย สุเทพ" ตามนามของพระฤาษีสุเทพซึ่งอาศัยอยู่บนเขาลูกนี้ ต่อมาสมัยพระเมืองแก้วทรงเสริมส่วนสูงของพระเจดีย์เป็น 24 วา คือ องค์ที่เห็นในปัจจุบันนี้ ต่อมาในสมัยของท้าวทรายคำ (พ.ศ. 2081-2085) ได้พระราชทาน ทองคำหนัก 1,700 บาท ติเป็นทองจังกะโกบิตองค์พระบรมธาตุ

1 แสง มนวิฑูร "ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในลานนาไทย"
จุลสารโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หน้า 34

3.2.6 พระตำหนักภพพิงค์ราชนิเวศน์

จากดอยสุเทพไปยังพระตำหนักแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระราชินีนาถสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2505 ตั้งอยู่บนดอยบวกห้า โดยปกติแล้วจะเปิดให้ประชาชนเข้าชมเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดราชการ ทั้งนี้จะต้องเป็นช่วงเวลาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ

3.2.7 หมู่บ้านชาวเขาเผ่าแม้วดอยบุย

หมู่บ้านชาวเขาเผ่าแม้วนี้ตั้งอยู่บนดอยบุยห่างจากพระตำหนัก 3 กิโลเมตร ถนนไปยังหมู่บ้านไม่ค่อยดีนัก จะใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น หากเป็นฤดูฝนไม่สามารถเข้าไปเที่ยวด้วยตนเองได้ จะต้องเช่ารถสองแถว หรือรถจี๊ปจากดอยสุเทพขึ้นไป อย่างไรก็ตามหมู่บ้านแม้วดอยบุยนี้เป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจยิ่ง นอกจากเราจะได้เห็นสภาพความเป็นอยู่อย่างง่าย และยังสามารถมองเห็นดอยอินทนนท์เบื้องหน้าได้อย่างชัดเจนอีกด้วย หมู่บ้านแม้วดอยบุยเป็นสถานที่แห่งเดียวที่นักท่องเที่ยวสามารถไปเยี่ยมชมได้สะดวก ทั้งนี้เพราะอยู่ใกล้ตัวเมืองที่สุดโดยใช้เวลาเดินทางจากตัวเมืองประมาณ 1 ชั่วโมงเท่านั้น ฉะนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมเดินทางไปชมกันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งภายในหมู่บ้านยังมีร้านขายของที่ระลึกซึ่งผลิตภายในหมู่บ้าน และนำมาจากที่อื่นวางขายด้วย

3.3 เส้นทางสายตะวันตกเฉียงใต้ (เส้นทางสาย 108)

3.3.1 ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่

ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่เป็นที่รวมศิลปะและวัฒนธรรมล้านนาไทยมารวบรวมไว้ เมื่อไปถึงบริเวณจะเห็นบ้านทรงไทยหลายหลัง ซึ่งสร้างด้วยไม้สัก อีกทั้งมีไม้แกะสลักที่สวยงามแบบไทยประดับประดาที่ประตูและหน้าต่าง ภายในบริเวณมีร้านขายของที่ระลึกอยู่หลายร้าน และมีหมู่บ้านชาวเขาให้เที่ยวชมส่วนในตอนกลางคืน จะมีการรับประทานอาหารเย็นกันตามที่เรียกว่า "ขันโตก" โดยจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมารับประทานขันโตกเป็นประจำทุกวัน ในขันโตกจะมีอาหารของทางภาคเหนือล้วนๆ เช่น แกงฮังเล น้ำพริกอ่อน แคนหมู ฯลฯ โดยนักท่องเที่ยวจะรับประทานอาหารและชมการแสดงฟ้อนพื้นเมืองไปพร้อมกัน

เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงพ่อนรำพื้นเมืองแล้วนักท่องเที่ยวยังจะได้ชมการแสดงของชาวเขาเผ่าต่างๆ ซึ่งเป็นชาวเขาจริงๆ และพำนักอยู่ในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ การแสดงของชาวเขานี้น่าสนใจมากเพราะแต่ละเผ่ามีการแสดงที่ไม่เหมือนกันโดยเฉพาะการแต่งกายและเครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน ชาวเขาที่แสดงมี 6 เผ่าด้วยกันคือ กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) อีโก้ มูเซอร์ เย้า และลีซอ โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าอีโก้ ซึ่งมีการละเล่นของเผ่าที่สนุกสนานรวมทั้งการแสดงในลานสาวกอดให้นักท่องเที่ยวชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 19:00 น. - 22:00 น. โดยทางศูนย์วัฒนธรรม จะเก็บค่าบริการทั้งหมดเป็นเงิน 180 บาท 1 คน รวมค่ารับ-ส่ง ค่าอาหาร การแสดง (ไม่รวมค่าเครื่องดื่ม)

3.3.2 โรงงานทำเครื่องเคลือบดินเผาสังคโลก

อยู่ห่างจากศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ไปตามถนนสายเชียงใหม่ - หางดง ประมาณ 1 กิโลเมตร จะเห็นป้ายขนาดใหญ่ทางด้านซ้ายมือ แสดงให้เห็นที่ตั้งของโรงงานทำเครื่องเคลือบดินเผาสังคโลก เครื่องสังคโลกเป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดพิเศษและมีชื่อเสียงมาก มีลักษณะเป็นสีเขียว เวลาทำใช้ปั้นด้วยมือและเคลือบน้ำยาเข้าเตาเผา เป็นวิธีเดียวกันกับที่ทำมาแล้วหลายชั่วศตวรรษสินค้าสำเร็จรูปที่เป็นสังคโลกนั้นนิยมกันแพร่หลายทั่วประเทศและทั่วโลก จะมีตั้งแต่ของใช้จนกระทั่งถึงโต๊ะ เกียง แจกัน จาน ที่เขียนหรือฉลุและชุดดินเนอร์อื่น ๆ ด้วย

วิธีการทำเครื่องเคลือบดินเผาอย่างคร่าว ๆ มีดังนี้เมื่อผสมดินเหนียวเข้าที่แล้ว จะนำมาปั้นกับแท่นซึ่งหมุนได้โดยใช้มือทำโดยตลอด ปั้นจนเป็นรูปร่างตามต้องการแล้วจะนำไปฝั่งแดดจนแห้ง จากนั้นจึงนำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบพร้อมทั้งแกะลายต่อไปจึงนำไปเคลือบน้ำยาทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วนำไปใส่เตาเผาที่มีความร้อนเป็นพัน ๆ องศาขึ้นไปทิ้งไว้ในเตาประมาณเดือนเศษจึงนำออกมาขายได้²

3.3.3 โรงงานทำเครื่องเงิน

เครื่องเงินเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ขึ้นหน้าขึ้นตาอย่างหนึ่งของเชียงใหม่ที่มีความสวยงาม นักท่องเที่ยวนิยมซื้อไปใช้และประดับบ้านได้สวยงามยิ่งประกอบลวดลายต่าง ๆ บนเครื่องเงินก็เป็นแบบไทย ส่วนมากแล้วในบริเวณตอนเหนือ

ของไทยรอบ ๆ เชียงใหม่ นับเป็นศูนย์อุตสาหกรรมเครื่องเงินและเครื่องเงินของไทยนั้นมีลักษณะเด่นแตกต่างจากเครื่องเงินในประเทศอื่น ๆ ในภาคพื้นเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น โดยมากมักจะทำเป็นรูปภาชนะเบาๆ เช่น ถ้วย ชัน กล่องบุหรี ถาด แจกัน เป็นต้น

ในเชียงใหม่มีโรงงานเครื่องเงินที่กิโลเมตรที่ 7 สาย เชียงใหม่-หางดง คือถัดจากโรงงานสังคโลกไปเล็กน้อยอยู่ทางด้านซ้ายมือมีป้ายขนาดใหญ่ตั้งแสดงไว้ให้เห็นอย่างชัดเจนนอกจากนั้นยังมีโรงงานอยู่แถววัดนันทารามอีก 2-3 แห่ง

ปัจจุบันเครื่องเงินมีอยู่ 3 ชนิด ด้วยกันคือไม้ไผ่ไม้สัก และดินปั้น ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการทำเครื่องเงินก็คือ การลงรัก รักคือยางไม้ชนิดหนึ่งซึ่งเอามาจากต้นไม้รัก ป่าไม้รักส่วนมากจะอยู่ทางภาคเหนือสุดของไทย เลยไปในเขตพม่า แต่ในปัจจุบันนี้ยางรักเราซื้อจากพม่า เพราะในไทยค่อนข้างหายาก เมื่อลงรักแล้วต้องตากให้แห้งด้วยลม ห้ามออกหึ่งแดดเพราะรักจะละลายหมด ครั้นแห้งแล้วจึงนำมาเขียนลวดลายและลงสีต่าง ๆ อีกทีหนึ่ง หรือบางอย่างเขาจะใช้ทองคำเปลวติดเข้าไปตามลวดลายที่วาดไว้ให้แลดูสวยงามยิ่งขึ้น³

3.3.4 วัดพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหาร

จากตัวเมืองเชียงใหม่มุ่งหน้าไปตามถนนสายเชียงใหม่-ฮอด ผ่านอำเภอหางดง สันป่าตอง จนถึงอำเภอจอมทองระยะทาง 58 กิโลเมตร จะถึงวัดพระบรมธาตุศรีจอมทอง ซึ่งเป็นวัดสำคัญคู่เมืองจอมทองเป็นที่เคารพสักการะของชาวเหนือโดยทั่วไป

ลักษณะทั่วไป วัดพระบรมธาตุศรีจอมทองวรวิหารเป็นวัดเก่าแก่มีอายุประมาณ 500 ปีเศษ เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า วัดนี้ได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหารเมื่อ พ.ศ. 2506 พระบรมธาตุซึ่งตามตำนานกล่าวว่า เป็นพระทักษิณโมลีธาตุ คือเป็นพระธาตุจอมพระเศียรเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า มีขนาดโตเท่าเมล็ดข้าวโพด สันฐานกลมเกลี้ยง สีดอกพิกุลแห้งหรือสีดอกบวบบรรจุในโกศทองเหลือง หล่อทองปิดทองสันฐานกลมกว้าง 1 ศอกสูง 1 เมตรเป็นชั้นที่หนึ่งนอกจากนั้นชั้นในยังเป็นพระออบเงินพระออบทองลงยาประดับเพชร

โกศที่ประดิษฐานพระบรมธาตุตั้งอยู่ในอุทหาภายในองค์ปราสาท ซึ่งก่อด้วยอิฐถือปูนชนิดทั้งองค์มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสคล้ายพระเจดีย์ กว้าง 4 เมตร สูงจากพื้นถึงยอด 8 เมตร ปราสาทนี้สร้างโดย พระเจ้าติโลกนันทก กว้างธิราช (พระเจ้าเมืองแก้ว) เมื่อ พ.ศ. 2060

ประวัติ ในสมัยพุทธกาลมีเมืองอัครัญฐะตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับดอยจอมทอง เจ้าเมืองในเวลานั้นได้ทราบข่าว พระพุทธเจ้าก็ทรงทราบด้วยทิพย์ญาณ จึงเสด็จมาโปรดและทรงพยากรณ์ว่า เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วพระธาตุแห่งพระเศียรเบื้องขวาจะมาประดิษฐานอยู่ ณ ดอยจอมทอง เจ้าเมืองจึงได้สร้างสถูปขึ้นไว้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระบรมธาตุก็เสด็จมาประดิษฐานยังดอยจอมทองตามพุทธพยากรณ์

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2180 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียได้เสด็จมาที่ดอยจอมทอง ทรงให้ขุดอุโมงค์ใต้พื้นดอย แล้วอัญเชิญพระบรมธาตุจากสถูปบนยอดดอยลงมาประดิษฐานภายในอุโมงค์พร้อมกับปิดอุโมงค์แล้วอธิษฐานว่า ในสมัยต่อมาถ้าพระเจ้าแผ่นดินและประชาชนเป็นผู้เลื่อมใสในศาสนา ก็ขอให้พระบรมธาตุเสด็จออกมาปรากฏให้ประชาชนได้สักการบูชา

กาลเวลาล่วงไปจนถึง พ.ศ. 1995 มีสามีภรรยาคนหนึ่งนายสร้อยและนางเม็ง มีจิตศรัทธาก่อสร้างวัดขึ้น ณ ดอยแห่งนี้เรียกว่า "วัดศรีจอมทอง" อย่างไรก็ตามยังไม่มีผู้ใดทราบว่าพระบรมธาตุสถิตย์อยู่ จนกระทั่งมีชีพระชาวคนหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในวัดได้นิมิตฝันเห็นเทวดาบอกว่า ใต้พื้นวิหารวัดมีพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า จึงนำไปบอกเจ้าอาวาสและอธิษฐานอัญเชิญขึ้นมาพระบรมธาตุจึงเสด็จขึ้นมาประดิษฐานภายในวิหารต่อมาความทราบถึงพระเมืองแก้วหรือพระเจ้าติโลกนันทก เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ พระองค์ได้รับสั่งให้สร้างวิหารขึ้นใหม่ และก่อปราสาทภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐาน พระบรมธาตุสืบมาจนทุกวันนี้

3.3.5 น้ำตกแม่กลาง

เป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในเชียงใหม่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอจอมทอง ห่างจากเชียงใหม่ 67 กิโลเมตร ใช้ทางหลวง 108 ไป 59 กิโลเมตร เลี้ยวเข้าทางหลวง 1009 ไปอีก 8 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางตลอด

น้ำตกแม่กลางเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ มีน้ำไหลตลอดปีมีความสวยงามตามธรรมชาติ รอบ ๆ บริเวณร่มรื่นน่าพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถลงเล่นน้ำได้ด้วย

ลักษณะทั่วไป น้ำตกแม่กลางเป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาสูงประมาณ 100 เมตร ต้นน้ำกำเนิดจากธารน้ำบนดอยอินทนนท์ (ดอยอ่างกา) และเป็นน้ำตกขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในภาคเหนือลำห้วยแม่กลางไหลลงสู่ห้วยแม่ยะเหนืออำเภอจอมทอง แล้วไปบรรจบกับแม่น้ำปิงทางทิศตะวันออก บริเวณน้ำตกเป็นเขตอุทยานแห่งชาติมีความร่มรื่นด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารที่จัดไว้เป็นอย่างดีเป็นระเบียบอีกด้วย

3.3.6 อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

ดอยอินทนนท์มีชื่อว่า เป็นดอยหรือภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย โดยสูงประมาณ 2,576 เมตร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอจอมทอง สันป่าตองและแม่แจ่ม มีเนื้อที่ทั้งหมด 531 ตารางกิโลเมตร ระยะทางจากตัวขึ้นไปจนถึงยอดดอยอินทนนท์ประมาณ 106 กิโลเมตร ปัจจุบันนี้มีถนนลาดยางอย่างดีไปสู่ยอดดอย แต่ทางดังกล่าวสูงชันมาก ฉะนั้นนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะไปเที่ยวและมีรถยนต์ส่วนตัว จะต้องมิสภาพดีหรือผู้ที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัวจะหาเช่าสองแถวที่น้ำตกแม่กลางไปก็ได้ ส่วนการนำรถขึ้นไปเองนั้นจะต้องเสียค่าผ่านด่านตรงเชิงดอยซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของรถนั้น

ลักษณะทั่วไป อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของอำเภอจอมทองเดิมเรียกว่า "ดอยอ่างกา" คือ บนดอยลูกนี้แอ่งน้ำใหญ่คล้ายสระน้ำขังอยู่ตลอดปี แอ่งน้ำนี้มีลักษณะคล้ายอ่างน้ำใหญ่ทุกๆ วันบรรดาพวกนกและพวกกา ซึ่งอาศัยอยู่บนดอยจะลงมาอาบน้ำกินกันเป็นรูปเหมือนกาจับอยู่ ภูเขาลูกนี้จึงมีชื่อว่า "ดอยอ่างกา"

ประวัติ เมื่อครั้งเจ้าดารารัศมี พระชายาในรัชกาลที่ 4 ทรงแพ้พระครรภ์อยากเสวยวงช้างป่า เจ้าอินทวิชยานนท์หรือเจ้าหลานอินท๊ะ จึงส่งนายพรานไปล่าช้างป่า ณ เชิงดอยอ่างกา ได้วงช้างส่งโดยเรือเร็วล่องไป

ยังกรุงเทพฯ ถวายให้พระนางเสวยเมื่อ พ.ศ. 2432 ครั้นเมื่อเจ้าอินทวิชยานนท์ ถึงแก่พิราลัยแล้ว พระนางเจ้าดารารัศมีทรงมาประชุมเพลิง ณ เมืองเชียงใหม่ แล้วแบ่งเอาพระอัฐิส่วนหนึ่งขึ้นไปประดิษฐานไว้บนคอยอ่างกานับแต่นั้นมา คอยอ่างกาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นคอยอินทนนท์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เจ้าอินทวิชยานนท์ ผู้ครองนครเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันยอดคอยได้ตั้งสถานีเรดาร์ และไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในฐาน เบื้องบนสุดจะมองเห็นสถูปซึ่งเป็นที่บรรจุพระอัฐิของเจ้าอินทวิชยานนท์ สำหรับผู้มาเยือนได้นมัสการ นอกจากนี้ระหว่างทางขึ้นคอยอยู่ในเทือกเขาคอยอ่างกา หรือ คอยอินทนนท์ใกล้กันน้ำตกแม่กลาง อำเภอจอมทอง ถ้าเดินทางจากเชียงใหม่ตามถนนสายเชียงใหม่-ฮอด จนถึงจอมทองระยะทาง 58 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าไปยังน้ำตกแม่กลางอีก 9 กิโลเมตร จะเห็นทางแยกขวามือมีป้ายบอกว่าทางไปถ้ำบริจินดา การเดินทางในช่วงหลังนี้ไม่สามารถไปได้โดยรถยนต์ เพราะถนนเป็นทางเดินเท้าเข้าไป นักท่องเที่ยวจะไปชมถ้ำบริจินดา ต้องเดินทางผ่านป่าโปร่งและเขาเตี้ยสูงชันไปประมาณ 1 ชั่วโมง 45 นาที ภายในถ้ำมีความลึกหลายกิโลเมตร เพดานถ้ำมีหินงอกหินย้อย หรือ ชาวเหนือเรียกว่า "นมผา" สวยงามมากมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในถ้ำด้วย นอกจากนี้ยังมีธารหินเมื่อมีแสงสว่างกระทบจะเกิดประกายระยิบระยับ ดังกากเพชรงามยิ่งนักลักษณะของถ้ำเป็นถ้ำทะลุสามารถมองเห็นภายในได้ถนัด เพราะมีอุโมงค์ ซึ่งแสงสว่างลอดเข้ามา ก่อนจะถึงปากถ้ำจะมีป้ายขนาดใหญ่ตั้งอยู่ อธิบายถึงประวัติของการค้นพบถ้ำนี้ว่า "ถ้ำบริจินดา" สมเด็จพระบรมวงศ์เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยประธานนามเมื่อ พ.ศ. 2472 ในสมัยที่นายถนอมบริจินดา (ต่อมาเป็นขุนวิสัยนครคุปต์) ดำรงตำแหน่งนายอำเภอจอมทอง เพื่อเป็นอนุสรณ์การริเริ่มเปิดสถานที่

น้ำตกวิชราธารและน้ำตกสิริภูมิ น้ำตกทั้ง 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น้ำชมมาก เพราะเป็นน้ำตกที่สวยงามไปคนละแบบเพราะน้ำตกวิชราธารเป็นน้ำตกใหญ่ เดิมชื่อ "ตาดฆ้องโยง" ตัวน้ำอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 750 เมตร และน้ำจะไหลจากหน้าผาข้างบนตกลงสู่แอ่งน้ำเบื้องล่าง ตรงข้ามมีหน้าผาสูงชันเรียกว่า "ผาม่อนแก้ว" ภายหลังเรียกให้เพราะขึ้นว่า

"ผากรแก้ว" การไปยังน้ำตกวชิรธารนี้ไปได้ง่ายมาก จากเชิงดอยอินทนนท์ขึ้นไปถึงกิโละเมตรที่ 21 จะเห็นป้ายบอกทางแยกขวาเข้าน้ำตก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางไปอีก 351 เมตร จึงจะถึงน้ำตกวชิรธาร ส่วนน้ำตกสิริภูมินี้เป็นน้ำตกคู่ไหลลงมาจากหน้าผาสูงชันเป็นทางยาวสวยงามมาก แต่เดิมเรียกว่า "เลาลี" ตามชื่อของหมู่บ้านแม้วเลาลีอยู่ใกล้ ๆ น้ำตกน้ำตกสิริภูมิตั้งอยู่ตรงกิโละเมตรที่ 30 มีทางแยกขวามือเข้าไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร แต่รถไม่สามารถเข้าไปใกล้ตัวน้ำตกได้ นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นน้ำตกสิริภูมิได้ในระยะไกล คือ มองดูได้จากหมู่บ้านแม้วเลาลีเท่านั้น

3.3.7 น้ำตกแม่ยะ

ตั้งอยู่ในเขตอำเภอจอมทอง ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ 70 กิโลเมตร ก่อนถึงวัดพระธาตุศรีจอมทอง จะเห็นป้ายขนาดใหญ่ด้านขวามือบอกว่าทางเข้าไปยังน้ำตกแม่ยะประมาณ 14 กิโลเมตร ระหว่างทางจะผ่านหมู่บ้านปะหั่วเสื่อ ถนนขณะนี้เป็นถนนลูกรังเพิ่งสร้างเสร็จตามโครงการอาสาพัฒนาตนเอง จึงควรเดินทางในฤดูแล้ง

ลักษณะทั่วไป น้ำตกแม่ยะเป็นน้ำตกใหญ่มากและสวยงามแห่งหนึ่ง เพราะน้ำซึ่งไหลลงมาจากหน้าผาที่สูงชัน 280 เมตร ไหลลงมากกระทบโขดหินเป็นชั้น ๆ เหมือนม่าน แล้วลงไปรวมกันที่แอ่งน้ำเบื้องล่าง น้ำใสเย็นเหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งบริเวณรอบ ๆ น้ำตกเป็นป่าเขาอันสงบเงียบ

3.3.8 ออบหลวง

อยู่ห่างตัวเมืองเชียงใหม่ตามถนนเชียงใหม่-ฮอด 89 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาไปตาม ถนนสายฮอด-แม่สะเรียง อีก 16 กิโลเมตร รวมระยะทางประมาณ 105 กิโลเมตร ถนนเป็นถนนลาดยางอย่างดี และช่วงระหว่างฮอดจนถึงออบหลวงนั้น ถนนจะเลียบขนานไปกับแม่น้ำแจ่มหรือแม่น้ำสลักหินและวกไปเวียนมาตามไหล่เขา

ลักษณะทั่วไป ออบหลวงเป็นสถานที่น่าเที่ยวที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ความสวยงาม และน่ากลัวในขณะเดียวกันคือ เบื้องล่างเป็นแม่น้ำสลักหินที่ไหลคดเคี้ยวผ่านช่องเขาขาดตรงออบหลวง ช่องเขานี้มีลักษณะเป็นหน้าผาดังสนั่น แต่รอบ ๆ บริเวณชายน้ำด้านเหนือคงงามไปด้วยหมู่ไม้ใหญ่ร่มรื่น

อยู่ตลอดปี นอกจากนี้ยังมีสะพานเชื่อมช่องเขาขาดสำหรับนักท่องเที่ยวชื่นชมความงามแห่งทัศนียภาพของออบหลวง

3.3.9 อำเภอแม่แจ่ม

เป็นอำเภอใหม่ที่กำลังจะเป็นที่นิยมเดินทางไปท่องเที่ยวกัน ทั้งนี้เพราะแต่เดิมการเดินทางไปอำเภอนี้มีความลำบากยิ่ง แต่ปัจจุบันนี้ตั้งแต่เส้นทางทางดอยอินทนนท์เปิดใช้ จึงทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นมาก

ลักษณะทั่วไป อำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ประมาณ 3,750,322 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขา ที่ราบลุ่มมีน้อย ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอปาย อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิศใต้ติดกับอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสะเมิงอำเภอสันป่าตองอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่และทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน การเดินทางไปอำเภอแม่แจ่มสามารถไปได้ 2 ทางคือ ทางสายเชียงใหม่-ฮอด-แม่สะเรียง รวมระยะทางประมาณ 143 กิโลเมตร ส่วนอีกทางหนึ่งไปได้ง่ายกว่าคือ ทางสายดอยอินทนนท์เมื่อขึ้นไปถึงกิโลเมตรที่ 38 จะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายไปจนถึงตัวอำเภออีก 22 กิโลเมตร และเส้นทางนี้จะนำเราไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวของแม่แจ่มดังนี้ น้ำตกแม่ปาน ตั้งอยู่เชิงดอยอินทนนท์ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แจ่มประมาณ 16 กิโลเมตร และห่างจากทางแยกที่ดอยอินทนนท์ประมาณ 6 กิโลเมตร จะมีป้ายบอกทางไปน้ำตกแยกไปอีก 9 กิโลเมตร จะถึงที่จอดรถ ซึ่งทางอำเภอทำไว้สำหรับอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จากนั้นจะต้องเดินทางไปตามทางเดินอีกประมาณ 10 นาที จึงจะถึงตัวน้ำตก น้ำตกแม่ปานนับว่าเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดของเชียงใหม่ก็ว่าได้ และมีความสวยงามตามธรรมชาติไปอีกแบบหนึ่ง น้ำตกจะตกลงมาจากหน้าผาซึ่งสูงกว่า 100 เมตร เป็นทางยาวถ้ามองดูแต่ไกลจะเห็นสายน้ำยาวสีขาวตัดกับสีเขียวของต้นไม้ ทำให้ดูเด่นเป็นสง่า น้ำที่ตกลงมายังเบื้องล่างกระทบโขดหินแตกเป็นฟองกระจายไปทั่วบริเวณเบื้องล่างมีแอ่งน้ำหลายแอ่งสำหรับผู้มาพักผ่อนได้ลงอาบเล่นบนเนินเล็ก ๆ ทางอำเภอทำศาลาพักผ่อนไว้สำหรับนักท่องเที่ยวพักผ่อนและชมความงามของน้ำตกด้วย

น้ำตกทรายเหลือง

ตั้งอยู่บนเส้นทางเดียวกับน้ำตกแม่ปาน อยู่ห่างจากถนนสายตอย อินทนนท์-แม่แจ่ม ประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณใกล้ๆ ตัวน้ำตกมีที่จอดรถ กว้างขวาง มีศาลาพักผ่อนสำหรับผู้มาเที่ยวได้พักด้วย น้ำตกทรายเหลืองเป็น น้ำตกขนาดปานกลางมีน้ำไหลแรงตลอดปีและไหลลงจากหน้าผาข้างบนลงมาเป็น ชั้น ๆ สวยงาม

หมู่บ้านทอผ้าขึ้นตีนจก

อยู่ห่างจากตัวอำเภอไปประมาณ 3 กิโลเมตรตรงบ้านหมู่ที่ 4-5 ตำบลท่าเสา ซึ่งทำกันถึง 150 ครอบครัวและแต่ละบ้านจะมีเครื่องทออยู่ได้ฤๅน ขณะนี้ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองชนิดนี้กำลังเป็นที่นิยมอย่างสูงเพราะ มีความสวยงามและ ลวดลายที่ทอออกมาไม่ซ้ำแบบใคร ราคาก็ไม่แพง เหมาะที่จะซื้อไว้เป็นที่ระลึก

3.3.10 ทะเลสาบตอยเต่า

ตอยเต่าเป็นกิ่งอำเภอของเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ไปตามถนนเชียงใหม่-ฮอด-ตอยเต่าระยะทางประมาณ 133 กิโลเมตร ที่ ตอยเต่ามีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งคงอยู่เหนือเขื่อนภูมิพล สำหรับใช้ในการ เกษตรกรรมของเกษตรกรรอบ ๆ บริเวณนั้น รวมทั้งช่วยเหลือประชากรใน การประมงน้ำจืด และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจด้วย เพราะบริเวณ ทะเลสาบตอยเต่ามีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบ้านพักบนแพการเดินทางไปยัง ทะเลสาบตอยเต่านี้ จะมีรถประจำทางจอดรับผู้โดยสารที่ประตูเชียงใหม่ค่า โดยสารประมาณ 156 บาท ณ ที่ทะเลสาบแห่งนี้มีบริการนำเที่ยวรอบ ๆ บริเวณด้วยเรือหางยาวหรือเรือขนาดใหญ่สำหรับล่องแม่น้ำปิง เพื่อลงไปถึงตัว เขื่อนภูมิพลด้วย

3.3.11 หน่วยพัฒนาต้นน้ำหน่วยที่ 6 (แม่โต)

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลบ่อสสี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 160 กิโลเมตรตามรายละเอียด ดังนี้ จากถนนเชียงใหม่-ฮอดประมาณ 88 กิโลเมตร จากถนนฮอด-แม่สะเรียง ประมาณ 55 กิโลเมตร จากบ้านกองลอย-เข้าสู่หน่วยประมาณ 17 กิโลเมตร เมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง ตอยแม่โตมีสถานที่น่าท่องเที่ยว หลายแห่ง เช่น ออบหลวงบ่อน้ำร้อน (ตรงทางแยกเข้าอำเภอแม่แจ่ม) สวน

สนบ่อแก้ว หมู่บ้านชาวเขาเผ่าแม้ว และกะเหรี่ยงทัศนียภาพรอบ ๆ หน่วยงาน และแปลงทดลองการปลูกไม้ดอกเมืองหนาว ดอยแม่โถมีบ้านพักแบบแยกกันเป็นหลัง ๆ ทั้งหมด 7 หลัง นอกจากนั้นทางหน่วยงานแม่โถได้จัดอาหารไว้สำหรับนักท่องเที่ยวโดยจัดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้คือค่าบริการคนละ 150 บาท/คืน (อาหาร 3 มื้อ) คนละ 110 บาท/คืน (อาหาร 2 มื้อ)

3.4 เส้นทางสายเหนือ (เส้นทาง 107 เชียงใหม่-ฝาง) ^๕

เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางหนึ่งที่น่าสนใจยิ่ง เพราะตลอดระยะทางจนถึงอำเภอฝาง มีสถานที่น่าเที่ยวมากมาย รวมทั้งการเดินทางโดยเรือหางยาวไปยังจังหวัดเชียงราย ล่องตามแม่น้ำกกด้วย ซึ่งขณะนี้นักท่องเที่ยวนิยมใช้เส้นทางสายนี้เพื่อไปยังจังหวัดเชียงราย เพราะสองฝากแม่น้ำกก มีทิวทัศน์ที่สวยงามมาก

3.4.1 น้ำตกแม่สา

อยู่ในเขตอำเภอแม่ริม ซึ่งห่างจากอำเภอเมือง 16 กิโลเมตร มีทางแยกเลี้ยวซ้ายมือเข้าสู่ น้ำตกแม่สาอีก 7 กิโลเมตร บริเวณอุทยานน้ำตกแม่สา นี้ เหมาะสำหรับไปท่องเที่ยว เพราะนอกจากน้ำตกที่สวยงามตามธรรมชาติ ยังอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ตัวน้ำตกเป็นน้ำตกขนาดกลางมีน้ำไหลตลอดปี มีหลายชั้นแต่ละชั้นนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปชมได้สะดวก

3.4.2 ปางช้างแม่สา

ก่อนจะถึงน้ำตกแม่สา จะมีทางแยกขวามือหมายเลข 1096 ไปยังอำเภอสะเมิง ทางสายนี้จะนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่แสดงของช้างประมาณ 4 กิโลเมตร สถานที่แสดงของช้างอยู่ทางซ้ายมือ เป็นป่าละเมาะ ใกล้ลำธารซึ่งเป็นต้นน้ำของน้ำตกแม่สาทุก ๆ วันจะมีการแสดงของช้างตั้งแต่เวลา 9.30-11.30น. โดยเก็บค่าเข้าชมคนละ 40 บาท

การแสดงของช้าง เริ่มต้นด้วยการอาบน้ำให้ช้างในลำห้วยชะล้างสิ่งสกปรกออก และเพื่อให้ช้างได้สนุกสนานเพลิดเพลินในการที่ได้ลงไปแช่น้ำ เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้ว ควาญช้างจะนำช้างไปใส่เครื่องลากจูงไว้บนหลัง

เพื่อทำการลากซุง ซึ่งอยู่ในป่ามาแสดงให้นักท่องเที่ยวชม โดยแสดงให้เห็นถึงวิธีการต่าง ๆ ในการลากตามแบบการฝึกช้างที่ศูนย์ฝึกลูกช้างที่จังหวัดลำปาง หลังจากเสร็จสิ้นการทำงานแล้ว จะเป็นโอกาสของนักท่องเที่ยวที่ต้องการขี่ช้างไปรอบ ๆ บริเวณการแสดง ซึ่งการขี่ช้างจะต้องเสียเงินอีกคนละ 20 บาท

3.4.3 ไร่แม่สาวาเลย์

อยู่เลยน้ำตกแม่สาขึ้นไป 6 กิโลเมตร ภายในไร่มีไม้ดอกพันธุ์ต่าง ๆ ตามไหล่เขามีบึงกาโลหลังเตี้ยและห้องแพรมีห้องอาหารชื่อ "บัวตอง"

3.4.4 หมู่บ้านแม่สาวาใหม่

เป็นหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่สามารถไปได้ด้วยรถยนต์ เส้นทางไปยังหมู่บ้านนี้เป็นทางลูกรังที่สูงชันมาก ฉะนั้นในฤดูฝนจึงไม่สามารถจะขึ้นไปเที่ยวชมได้ หมู่บ้านแม่นี้อยู่ห่างจากบริเวณที่แสดงของช้างไปอีกประมาณ 13 กิโลเมตร

หมู่บ้านแม่สา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการหลวงพัฒนาเขา ฉะนั้นจึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมกันมากนักส่วนใหญ่มักจะไปเที่ยวที่ดอยบุยกันหมด หมู่บ้านแม่สาวาใหม่จึงมีสภาพความเป็นอยู่อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

3.4.5 โป่งเดือดป่าแป๋

อยู่ในท้องที่อำเภอแม่แตง ซึ่งอยู่ห่างจากเชียงใหม่ไปตามถนนเชียงใหม่-ฝาง 40 กิโลเมตร โป่งเดือดหรือน้ำพุร้อนป่าแป๋นี้เป็นน้ำพุร้อนที่น้ำขมมาก เพราะน้ำร้อนที่พุ่งขึ้นมาจากฐานพื้นดินสูงเกือบ 4 เมตร นับว่าเป็นน้ำพุร้อนที่ใหญ่และสูงที่สุดในประเทศไทย รอบ ๆ บริเวณซึ่งเป็นป่าดิบจะอบอวลไปด้วยกลิ่นกำมะถันใช้ถนนสายแม่ลัย-ปวย และการเดินทางไปยังน้ำพุร้อนก็ยังไม่มียอดถนน จำต้องเดินด้วยเท้าผ่านป่าเข้าไปเกือบ 2 ชั่วโมง จึงจะถึง จากเชียงใหม่นักท่องเที่ยวสามารถไปแม่แตงโดยรถประจำทาง แล้วลงที่บ้านแม่ลัยที่บ้านแม่ลัยจะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายไปยังอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ณ ที่นั้นจะมีรถโดยสารสองแถว รับส่งผู้โดยสารไปยังตำบลใกล้เคียง ๆ จนถึงบ้านแม่สะจากบ้านแม่สะซึ่งจะต้องเดินทางด้วยเท้าไปยังน้ำพุร้อน นักท่องเที่ยวควรหาผู้นำทางไปด้วย ระหว่างการเดินทางจะผ่านป่าเขาลำเนาไพรไปตลอดจนถึงบริเวณน้ำพุร้อน ถ้าหากเป็นฤดูฝนนักท่องเที่ยว จะประสบปัญหาตัวหากชุกชุมจะต้องใส่เสื้อผ้าหนา ๆ หรือนำยากันทากทาตัวไปด้วย

3.4.6 ห้วยทุ่งจื่อ

เป็นโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา 6 ส่งเสริมการดอกไม้เมืองหนาวหลายชนิด เช่น คาร์เนชั่น สแตติส แกลลีโอลัสทิวลิป รักเร่ ฟรีเวียไอริส แดพโฟดิล ลิลี ฯลฯ อยู่ห่างจากเชียงใหม่ประมาณ 80 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายเชียงใหม่-แม่แตง (ประมาณ 40 กิโลเมตร หากนักท่องเที่ยวจะไปเที่ยว ติดต่อจดหมาย ขออนุญาตไปได้ที่ ดร.พิศิษฐ์ วรอุไร หัวหน้างานไม้ดอกไม้โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่)

3.4.7 ม่อนอั้งเกตุ

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลป่าแม่ อำเภอแม่แตง 7 จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 87 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2-3 ชั่วโมง ม่อนอั้งเกตุมีสถานที่น่าท่องเที่ยวหลายแห่ง เช่น ทัศนียภาพที่สวยงามรอบ ๆ หน่วยงานฯ โรงเพาะเห็ดหอมและสวนสัตว์เปิด

3.4.8 ห้วยน้ำดัง

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลกืตช้าง อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 110 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 3-4 ชั่วโมง ที่ห้วยน้ำดัง มีสถานที่น่าท่องเที่ยวอยู่หลายแห่ง คือ มีทัศนียภาพอันสวยงามรอบ ๆ ที่พักผ่อนหย่อนใจ พระอาทิตย์ขึ้น-ตก แปลงไม้ดอก น้ำตกเขาระิมหินหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอหน่วยล่าง ๆ ฯลฯ

3.4.9 ถ้ำเชียงดาว

เป็นถ้ำที่น่าสนใจถ้ำหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในเขตอำเภอเชียงดาว ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 77 กิโลเมตร ถ้ำเดินทางจากเชียงใหม่ไปยังอำเภอเชียงดาวระยะทาง 72 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปจนถึงถ้ำอีก 5 กิโลเมตร ถนนเป็นถนนราดยางอย่างดีจนถึงบริเวณถ้ำ เมื่อไปถึงบริเวณหน้าถ้ำจะเห็นบริเวณที่กว้างขวางสำหรับจอดรถ หน้าถ้ำมีศาลาพักผ่อนหลังใหญ่ ส่วนทางเข้าถ้ำเป็นบันได โดยมีหลังคามุงสังกะสี 5 หลัง นอกจากนั้น

หน้าถ้ายังมีสระน้ำไหลผ่านเต็มไปด้วยปลาหลายชนิด ด้วยขวามือตรงกลางสระ เป็นเรือสำเภากิน

ลักษณะทั่วไป ถ้ำเชียงดาวตั้งอยู่ในเทือกเขาตอยอย่างสะลุหรือตอย หลวงเชียงดาว มีความสูง 2,180 เมตร ข้างบนเป็นแอ่งน้ำใหญ่ 2 แห่ง แอ่งน้ำใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ แอ่งน้ำเล็กด้านตะวันตก มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ ทั้งสองแอ่งนี้เป็นต้นน้ำลำธารถึง 6 สายด้วยกัน ภายในถ้ำมีคดมากทางวัดมีไฟฟ้าเดินสายเข้าไปจนถึงก้นถ้ำ ตรงชอกหินปากถ้ำจะมี พระพุทธรูปแบบพม่าประดิษฐานอยู่หลายองค์ เล่ากันว่า มีพระภิกษุชาวไทยใหญ่องค์หนึ่งชื่ออุรันทะ * เป็นผู้อัญเชิญมาจากรัฐฉาน ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ. 2456 ที่ก้นถ้ำจะมีพระพุทธรูปปางปรีนิพพานประดิษฐานอยู่ทางด้านขวามือ สำหรับนักท่องเที่ยวมาชมได้นมัสการ

3.4.10 ป่าเกี๊ยะหรือแม่ตะมาน

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 88 กิโลเมตรห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้เวลาเดินทางถึงแม่ตะมานประมาณ 2-3 ชั่วโมง แม่ตะมานมีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น ทัศนียภาพอันสวยงามรอบ ๆ หน่วยงาน โดยเฉพาะยอดตอยเชียงดาว วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวเขาเผ่าแม้วทะเลหมอก แปลงดอกไม้และการทดลองการปลูกกาแฟ

3.4.11 ห้วยน้ำรูหรือสามหมื่น

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลเมืองตอง อำเภอเชียงดาว ๑ จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 130 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง ห้วยน้ำรูมีสถานที่ น่าท่องเที่ยวหลายแห่ง เช่น หมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ ทัศนียภาพที่สวยงามทุ่งดอกฝิ่นขนาดใหญ่และชมการปลูกกาแฟและไม้ผลเมืองหนาว

* บางตำราว่าเป็นพระภิกษุชาวไทยชื่อกันตุระ บางตำราเขียนว่าชื่อ อุคันทะ

๘ สุข สุธสว่าง คู่มือท่องเที่ยวประเทศไทย หน้า 59

๑ วิชัย เทียนน้อย ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย หน้า 32

3.4.12 คอยอ่างขาง

เป็นบริเวณดำเนินการของสถานีเกษตรหลวงคอยอ่างขางซึ่งมีโครงการวิจัยไม้ผลไม้ดอกเมืองหนาว งานสาธิตพืชไร่ พืชน้ำมัน โดยมุ่งที่จะหาผลิตผลที่มีคุณค่าพอที่จะทดแทนการปลูกฝิ่นของชาวเขา

การเดินทางใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 107 (สายเชียงใหม่-ฝาง) แยกเข้าบ้านยางที่ตลาดท่าคาประมาณกิโลเมตรที่ 137 จากนั้นเหมารถสองแถว (จุ 10-12 คน) ขึ้นคอยอัตร่าไป-กลับประมาณ 1,000 บาท ที่พักและอาหาร การขออนุญาตเข้าชมและเข้าพักติดต่อล่วงหน้า ณ ที่ทำการโครงการหลวงคอยอ่างขาง เลขที่ 90/2 ถนนชุปเบอร์ไฮเวย์ ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่

3.4.13 ถ้ำตับเตา

ถึงทางแยกก่อนเข้าคอยอ่างขาง ตรงกิโลเมตรที่ 122 บน เส้นทางสายเชียงใหม่-ฝาง แยกเจ้าไปอีก 3 กิโลเมตร ไปยังถ้ำตับเตา ซึ่งเป็นถ้ำที่นำไปเที่ยวชมอีกแห่งหนึ่ง ถึงแม้จะเล็กกว่าถ้ำเชียงดาว แต่ความสวยงามภายในถ้ำ ไม่แพ้ถ้ำเชียงดาว ที่น่าสนใจก็คือ ภายในถ้ำจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ ถ้ำตับเตานี้แยกออกเป็น 2 ถ้ำ คือ ถ้ำฟ้าขาว และถ้ำบัญญัติ บริเวณหน้าถ้ำมีกุฏิและศาลาสำหรับพักผ่อน

ลักษณะทั่วไป ถ้ำตับเตาแยกออกเป็น 2 ถ้ำ คือถ้ำฟ้าขาวม้า และถ้ำบัญญัติตั้งกล่าวข้างต้น สำหรับถ้ำฟ้าขาวนี้มีบันไดขึ้นไปจนถึงบริเวณกว้าง 10 วา มีแสงสว่างจากภายนอกลอดลงมาจากช่องโหว่บนเขาส่องลงมาภายในมีพระพุทธรูปนอน โดยมีพระอรหันต์ล้อมรอบอันแสดงถึงตอนพระพุทธเจ้าทรงประชวร ส่วนถ้ำบัญเจอนั้นอยู่ห่างจากถ้ำฟ้าขาวม้าขาวประมาณ 45 เมตร ปากถ้ำนี้ลึกประมาณ 5 วา มีบันไดพาดเป็นบางแห่งในถ้ำเป็นทางคดเคี้ยวบางตอนเป็นช่องแคบ ถ้ำนี้ลึกมากควรใช้ตะเกียงเจ้าพายุนำทางเข้าไป เมื่อมาถึงก้นถ้ำแล้วมีพระพุทธรูปและเจดีย์ นอกจากนั้นมีรูปปั้นเด็กหญิงแฉวงหนึ่ง เด็กชายแฉวงหนึ่งไม่มีเครื่องแต่งกาย ถือกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้ศักดิ์สิทธิ์มากผู้ชมมักจะได้อะไรที่ตนปรารถนาเสมอ

ประวัติเกี่ยวกับถ้ำตับเต่านี้มีตำนานของถ้ำจารึกไว้บนแผ่นศิลา 3 แผ่น ว่ามีพระอรหันต์เสด็จมาบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ ที่นี้แล้ว เสด็จสู่ปรินิพพานตรงปากถ้ำ เทพยาคาถวายพระเพลิงจนเป็นเหตุให้ไหม้ลึกลงไปในดินด้านยาว 1,000 วา ด้านกว้าง 100 วา จนพญานาคต้องขึ้นมาพ่นน้ำดับ จึงปรากฏมีขี้เถ้าซึ่งแต่เดิมเรียกว่า "ถ้ำตับเต่า" (ถ้ำทับเต่า) ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นถ้ำตับเต่าจนถึงปัจจุบัน

3.4.14 บ่อน้ำมันฝาง

ตั้งอยู่ที่กิโลเมตรที่ 145 ก่อนจะถึงตลาดอำเภอฟาง มีทางแยกขวามือไปยังโรงกลั่นน้ำมันฝาง ระยะทาง 3 กิโลเมตร

แต่เดิมเมื่อ 100 ปีมาแล้วชาวบ้านอำเภอฟางเห็นน้ำมันดำจากใต้ดิน จึงนำมาทาตัวเพื่อรักษาโรคผิวหนัง และถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาความทราบถึงเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงให้ขุดบ่อน้ำมัน กักเอาน้ำมันไว้เรียกว่า บ่อเจ้าหลวงหรือบ่อหลวง¹⁰ปี พ.ศ. 2464-2465 กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน ผู้บัญชาการรถไฟได้ออกนักธรณีวิทยาชาวอเมริกัน 2 คน มาทำการสำรวจโดยเจาะหลุม 2 หลุม ลึก 60 เมตร กับ 200 เมตร แต่ปรากฏว่าไม่พบน้ำมันแต่อย่างใด ครั้นถึงปี พ.ศ. 2478 กรมเชื้อเพลิงจ้างนักธรณีวิทยา สวิส 2 นายมาร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย 3 นาย ทำการสำรวจชั้นดิน และขุดบ่อน้ำมัน ๓ หลุมขุดด้วยกัน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เช่นเดียวกัน ระหว่างปี พ.ศ. 2488-2498 เมื่อกิจการได้โอนมาอยู่กรมทาง จึงใช้วิธีการเจาะด้วยเครื่องกระแทกขนาดเล็กลึกลงไปประมาณ 60 เมตร จึงได้พบน้ำมัน

3.4.15 บ่อน้ำร้อนฝาง

ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอฟางไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 8 กิโลเมตร ในเขตตำบลบ้านปิน น้ำร้อนเกิดจากหินแกรนิตที่ความร้อนเกือบเดือดหรือเดือดระหว่าง 90-100 องศาเซลเซียส ถ้ำร้อนไหลลงไปต้มก็สุก บ่อน้ำร้อนฝางมีมากมายกว่า 50 แห่ง บ่อใหญ่มีไอน้ำพุ่งขึ้นสูง ส่งกลิ่นกำมะถัน

¹⁰ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ "อดีตเมืองเชียงใหม่" เชียงใหม่ปริวรรต 2:3 กุมภาพันธ์ 2529

กระจายไปทั่ว เส้นทางไปบ่อน้ำร้อนยังไม่ดีไปได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น โดย
จ้างเหมารถสองแถวบรรทุกได้ 8-10 คน จากบริเวณตลาดอำเภอฝางรถจะ
ผ่านสวนส้มไปตามทางลูกรัง ผ่านสถานีกิจกรรมฝางถึงลำธาร เล็ก ๆ สายหนึ่ง

3.4.16 คอยปู่หมื่น

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ระยะ
ทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 174 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดิน
ทางประมาณ 4 ชั่วโมง คอยปู่หมื่นมีสถานที่ท่องเที่ยวเช่น ทัศนียภาพอันสวยงาม
รอบ ๆ หน่วยงาน ขนบธรรมเนียมของชาวเขาเผ่ามูเซอ ชมยอดคอย ผ้าห่ม
ปกที่สวยงามชมแปลงดอกไม้และแปลงทดลองปลูกพืชผลไม้เมืองหนาว

3.4.17 คอยผาหลวง, ผ้าห่มปก

ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลม่อนปิน, แม่สาวอำเภอฝาง, แม่สาย จังหวัด
เชียงใหม่ ระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 180 กิโลเมตร
ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง¹¹ ผาหลวงมีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น หมู่บ้าน
ชาวเขา แปลงดอกไม้ สภาพป่าเขาและการเดินสู้อยอดเขาสูง

3.4.18 ท่าตอน-เชียงราย

ท่าตอน¹² เป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตอำเภอแม่สาย เลยขึ้นไปทางเหนือ
จากอำเภอฝางประมาณ 24 กิโลเมตร เป็นที่ซึ่งแม่น้ำกกไหลผ่านลงไปถึงตัว
เมือง จังหวัดเชียงรายและแม่น้ำกกนี้เป็นแม่น้ำสายสำคัญในการคมนาคม
ระหว่าง 2 จังหวัดปกติแล้วจะมีเรือหางยาวบริการรับส่งผู้โดยสารจากท่าตอน
ล่องไปตามแม่น้ำกก จนถึงเชียงราย ซึ่งเรือดังกล่าวออกจากท่าตอนเวลา
12.30 น. ไปถึงเชียงรายประมาณ 17.00 น. ค่าโดยสารท่านละ 160 บาท
ถ้าหากจะเหมาเรือเป็นลำก็ราคาลำละ 1,600 บาท

ปัจจุบันนี้การล่องแม่น้ำกก เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศมาก ได้ชมภูมิภาคที่งดงามและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
ที่อาศัยอยู่ริมสองฟากฝั่งแม่น้ำกก ยิ่งไปกว่านั้นนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะล่องแพ
ก็สามารถทำได้ โดยที่จ้างชาวบ้านต่อแพให้ ใช้เวลาล่องอย่างน้อยประมาณ

¹¹วิทย์ เทียงบุรณธรรม,ดร แผ่นดินเมืองไทย 73 จังหวัด หน้า 64

¹²ด. หน้า 37

3 วัน การเดินทางไปท่าตอนไปได้โดยง่ายแต่ต้องเตรียมการเดินทางแต่เช้าตรู่ โดยขึ้นรถโดยสารประจำทางเชียงใหม่-ฝางและมีสายตรงเชียงใหม่ท่าตอน เวลา 7:00น. นักท่องเที่ยวจะไปถึงฝางประมาณ 10.30น. (รถออกจากสถานีขนส่งช้างเผือกทุก 30 นาที) จากฝางจะมีรถสองแถวรับจ้างส่งผู้โดยสารมากมาย ประมาณ 30 นาทีก็จะถึงท่าตอน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไปทันเวลา เรือออก อย่างไรก็ตามหากไปไม่ทันเรือไปเชียงใหม่ที่ฝางมีโรงแรมและ บังกาโลไว้รับรองนักท่องเที่ยวด้วย

3.5 เส้นทางสายตะวันออก (เส้นทางสาย 1019)

3.5.1 สันกำแพง

สันกำแพงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่มีชื่อเสียงในด้านการทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออก 13 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเยือนเชียงใหม่มักจะไปเที่ยวที่อำเภอ สันกำแพง เพราะผ้าไหมและผ้าฝ้ายซึ่งทอมาจากอำเภอนี้ มีคุณภาพดี ราคาถูก เหมาะสำหรับเป็นของที่ระลึกแก่เพื่อนฝูง และญาติสนิทมิตรสหาย นอกจากนี้ยังมีโรงงานทอผ้าให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการทอรวมทั้งการเลี้ยงตัวไหมให้ชมด้วย

3.5.2 หมู่บ้านทำร่มบ่อสร้าง

สินค้าพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว คือ ร่มหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำร่มของเชียงใหม่ คือ หมู่บ้านทำร่มสันตันเปา ตำบลบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง 9 กิโลเมตร มีทางแยกเลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 500 เมตร นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมการทำร่มและการสาธิตการทำกระดาษสาสำหรับร่ม ที่ผลิตในหมู่บ้านบ่อสร้างนี้มี 3 ชนิดด้วยกันคือร่มที่ทำด้วยผ้าแพรผ้าฝ้ายและกระดาษสา ซึ่งแต่ละชนิดมีวิธีทำอย่างเดียวกัน ถ้าหากนักท่องเที่ยวประสงค์จะชมขั้นตอนการผลิต เจ้าของบ้านก็อธิบายตั้งแต่การทำกระดาษสาไปจนถึงการวาดลวดลายบนร่มให้ชม ทั้งนี้เพราะการทำกระดาษสายังคงใช้กรรมวิธีเก่า น่าสนใจ

13 วันชัย ตันติวิทยพิทักษ์และคณะ "เสน่ห์กระดาษสายังไม่สิ้น"
 นิตยสารสารคดี 4:38 เดือนเมษายน 2531

คงใช้กรรมวิธีที่น่าสนใจมาก โดยใช้วิธีง่าย ๆ และส่วนใหญ่ทำด้วยมือกรรม
 วิธีการทำกระดาษสา¹⁴ โดยย่อมีดังนี้ ขั้นแรกจะนำเอาเปลือกต้นปอกะสาตาก
 แดดให้แห้งเสียก่อนแล้วนำไปต้มให้อ่อนลงเพื่อสามารถทุบให้ละเอียดเป็นพอย
 เล็ก จากนั้นจึงนำบ่อที่ทุบให้ละเอียดไปแช่ในอ่างน้ำกวนให้ชุ่มแล้วใช้ตะแกรง
 รูปสี่เหลี่ยมซ้อนบ่อขึ้นมาจากน้ำ นำไปตากแดดให้แห้งก็จะได้กระดาษ 1 แผ่น
 บางๆ เรียกว่ากระดาษสา ส่วนการนำมาทำเป็นร่มนั้นต้องอาศัยโครงไม้ไผ่ซึ่ง
 ทำสำเร็จแล้ว โดยนำกระดาษสาโครงไม้ทาด้วยกาว ทำเช่นนั้นประมาณ 2-3
 ชั้น แล้วนำไปตั้งแดดให้แห้งเสร็จแล้วนำร่มไปทาน้ำมันกันน้ำทิ้งไว้ให้แห้งจน
 ถึงขั้นสุดท้ายคือ การวาดลวดลายบนร่ม การวาดลวดลายร่มแบบนี้กันหนึ่งใช้
 เวลาทำเพียง 15 นาทีเท่านั้น

3.5.3 วัดป่าตึง

วัดป่าตึงตั้งอยู่ในเขตตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
 เดิมเป็นวัดร้างคู่กับวัดเชียงแสน ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ขึ้นได้พบพระบรมสารีริกธาตุ
 และของมีค่ามากมายหลายอย่าง อาทิ วัตถุโบราณ พระพุทธรูป เครื่องถ้วยชาม
 สังคโลกบริเวณวัดมีโบราณวัตถุอยู่ทั่วไปและมีเตาเผาเครื่องถ้วยชามสังคโลกอยู่
 ด้วยแต่หมดสภาพเพราะดินยุบไปหมด ทางวัดจึงได้ปรับพื้นที่เพื่อสร้างศาลา
 เอนกประสงค์ ซึ่งอยู่ทางด้านใต้พระวิหารขณะนี้ นอกจากบริเวณวัดแล้วตามป่า
 เขารอบ ๆ บริเวณวัดซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 10,000 ไร่ก็จะมีเตาเผาสังคโลกอยู่
 ทั่วไปชาวบ้านมักพบอยู่บ่อย ๆ ต่อมาได้มีอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ ได้
 เข้ามาสำรวจค้นคว้าเกี่ยวกับเครื่องถ้วยและเตาเผาในแถบนี้แล้วได้ทำเป็น
 หนังสือเผยแพร่อย่างกว้างขวางให้กับคนไทยและชาวต่างประเทศโดยเฉพาะ
 ชาวญี่ปุ่นเข้ามาชมและศึกษาหาความรู้ตลอดมาประมาณปี พ.ศ. 2501 ชาวบ้าน
 เริ่มต้นตัวในเรื่องนี้เข้าไปขุดค้นเครื่องถ้วยตามบริเวณป่าเขาและบริเวณที่อยู่
 อาศัยได้ของมามากมายจึงเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของชาวบ้านป่าตึงเมื่อขุดมาแล้วก็
 มีคนมาซื้อบางชิ้นขายได้ตั้งแต่ราคา 100 บาทถึง 5,000 บาทเป็นอย่างน้อย
 ต่อมา พ.ศ. 2517 ได้มีคณะของกรมศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่

เข้ามาสำรวจเตาเผาอยู่ประมาณ 1 เดือนเศษ ๆ ได้พบเตาเผาเครื่องถ้วย ถึง 300 เตา ปัจจุบันเครื่องถ้วยเหล่านี้เหลืออยู่น้อยเต็มทีทางวัดป่าตึง โดยมี พระครูจันทรสมานคุณ (ครูบาท้ำ) ก็เป็นห่วงในเรื่องนี้เกรงว่านับวันวัตถุโบราณ เหล่านี้อาจสูญไปหมดสิ้น ถ้าไม่มีการอนุรักษ์ไว้ จึงได้นำเรื่องนี้ปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาจังหวัดเขตอำเภอสันกำแพง เพื่อที่จะหาช่องทางและวิธีการที่จะรักษาทางโบราณคดีในโอกาสต่อไปข้างหน้า ต่อมาทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้งบประมาณมาจัดซื้อตู้เก็บรักษาเป็นเงิน 45,900 บาท หลังจากนั้นก็ได้มีคณะของกรมศิลปากรที่ 4 มาช่วยทำการดัดแปลงเอาห้องอาคารชั้นล่างของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นห้องพิพิธภัณฑ์ ซึ่งได้ทำพิธีเปิดป้ายชื่อ พิพิธภัณฑ์ เครื่องถ้วยโบราณสันกำแพง

3.5.4 น้ำพุร้อนสันกำแพง

ได้รับการปรับปรุงโดยความร่วมมือระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนแห่งใหม่ในเขตอำเภอสันกำแพง การเดินทางจากตัวเมืองไปยังบ่อน้ำพุร้อน ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 34 กิโลเมตร สามารถไปได้ 2 ทางด้วยกันคือ เส้นทาง เชียงใหม่สันกำแพง-สถานีเพาะพันธุ์กล้าไม้สัก-น้ำพุร้อน (เส้นทางนี้จะผ่านเมืองออนซึ่งอยู่ห่างจากน้ำพุร้อน 4 กิโลเมตร) หรือเส้นทาง เชียงใหม่-สันกำแพง-หมู่บ้านออนหลวง-น้ำพุร้อน

3.6 เส้นทางในรอบตัวเมือง

3.6.1 วัดสวนดอกหรือวัดบุปผาราม

วัดนี้พระเจ้ากือนาทรงสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1914¹⁵ เพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของพระมหาเถระสุนน ผู้ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ในแผ่นดินลานนาไทย วัดนี้แต่เดิมเป็นพระราชอุทยานของกษัตริย์สูง 24 สกอบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ใต้พื้นฐานเจดีย์ด้วยวัดสวนดอกนี้มีบริเวณกว้างขวางมาก เมื่อเข้าไปถึงจะแลเห็นวิหารหลวงก่อน ซึ่งนับเป็นวิหารหลวงที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือภายในประดิษฐานพระพุทธรูปอื่น ๆ ที่สร้างขึ้นภายหลังอีกหลายองค์และ

¹⁵ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่ หน้า 42-43

ยังมีพระพุทธรูปยืนหันหน้าไปทางทิศตะวันตก พระเถระนำมาจากสุโขทัย แต่เดิมมีเจดีย์สำคัญอยู่องค์หนึ่ง สร้างขึ้นเป็นเจดีย์แบบทรงห่มข้าวบัลลังก์หรือทรงสุโขทัยแท้* อยู่ในวัดนี้ แต่ครูบาศรีวิชัยได้รื้อออกแล้วสร้างใหม่ขึ้นแทนด้านเหนือพระเจดีย์ มีกู่บรรจุอัฐิของเจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งเจ้าดารารัศมีได้ย้ายมาจากบริเวณริมแม่น้ำปิง (แถวตรอกข่วงเมรุ) มารวบรวมกันให้เป็นระเบียบที่วัดสวนดอกนี้ พระประธานของวัดสวนดอกคือพระเจ้าแก้วตื้อ** ประดิษฐานอยู่ในกำแพงแก้วล้อมรอบสร้างขึ้นโดยพระเมืองแก้วเมื่อปี พ.ศ. 2048 เพื่อจะนำไปประดิษฐานเป็นประธานวัดสิงห์ แต่เนื่องจากเมื่อหล่อแล้ว องค์พระหนักมากจึงโปรดไว้ให้เป็นประธานวัดเจ้าตื้อ ซึ่งเป็นคนละวัดกับวัดสวนดอก ต่อมามีการรื้อกำแพงวัดที่เชื่อมต่อกันทั้งสองวัดนี้ ออกจนกลายเป็นวัดเจดีย์กัน ประชาชนเชื่อว่าพระองค์หนึ่งในภาคเหนือพระพุทธรูปแก้วตื้อเดิมพระเมืองแก้วกษัตริย์ในรัชกาลที่ 13 แห่งราชวงศ์เม็งราย ทรงสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2047 เป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนหน้ากว้าง 8 ศอก

3.6.2 วัดเชียงมั่น

เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดภายในตัวเมืองเชียงใหม่ เมื่อพ่อขุนเม็งรายสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 1839 พระองค์ทรงยกตำแหน่งที่ประทับชื่อตำหนักเชียงมั่น¹⁶ ถวายเป็นพระอาราม ให้ชื่อว่า วัดเชียงมั่นเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปสำคัญของเชียงใหม่คือ พระเสด็จมณีหรือพระแก้วขาว ตามประวัติแล้วพระพุทธรูปองค์นี้สร้างที่เมืองละโว้เมื่อปี พ.ศ. 700 ต่อมาในสมัยที่พระนางจามเทวีได้รับเชิญมาครองเมืองหริภุชยนั้น พระนางได้อัญเชิญพระเสด็จมณีประดิษฐานที่เชียงใหม่ เมื่อพ่อขุนเม็งรายถวายตำแหน่งให้เป็นอารามแล้ว พระองค์จึงทรงอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่วัดเชียงมั่นจนทุกวันนี้ เมื่อผ่านประตูวัดเข้าไปจะเป็นวิหารและด้านหลังวิหารเป็นเจดีย์ช้างล้อม ซึ่งสร้างล้อมคล้ายกับแบบฐาน

* โดยปกติจะมีอยู่เฉพาะในมณฑลสุโขทัยกับพิษณุโลกเท่านั้น

** ตื้อ เป็นภาษาไทยเหนือ หมายถึง น้ำหนักเท่ากับพันชั่ง ดังนั้นพระเจ้าแก้วตื้อจึงมีน้ำหนักเท่ากับ 9,000 ชั่ง

¹⁶ ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนา ลานนา

อยู่โดยเลียนแบบเจดีย์ช้างล้อม ที่เมืองศรีสัชนาลัย แบบของเจดีย์มิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างไร คงรูปเดิมตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ด้านใต้ขององค์เจดีย์ เป็นหอพระไตรปิฎกที่สง่าตามแบบของทางเหนือเช่นเดียวกัน คือ อาคารด้านล่างก่อด้วยอิฐถือปูน ด้านบนทำด้วยไม้แกะสลักลวดลายสวยงาม ด้านข้างองค์เจดีย์ถัดไปคือโบสถ์ที่มีขนาดเล็กล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ภายในมีพระพุทธรูปประดิษฐานหลายองค์นอกจากนี้ที่สำคัญคือ ศิลปินเกี่ยวกับสร้างเมืองเชียงใหม่ประดิษฐานด้วย

3.6.3 วัดพระสิงห์

เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์พระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลายค้ำเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ชาวเมืองจะอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นี้แห่ไปตามถนนเมือง เพื่อให้ประชาชนสรงน้ำโดยทั่วถึงกันแต่เดิมวัดนี้เป็นตลาดเรียกว่า ภาคสี่เชียงใหม่ จนถึงปี พ.ศ. 1888 พระเจ้าผายุ กษัตริย์องค์ที่ 7 ในราชวงศ์เม็งรายทรงโปรดให้สร้างวัดนี้ขึ้นพร้อมทั้งสร้างพระเจดีย์ 24 สอกองค์หนึ่ง เพื่อให้เป็นที่บรรจุพระอัฐิพระราชบิดาของพระองค์ โบสถ์หรือพระอุโบสถของวัดสิงห์เป็นอาคารแบบลานนาฐานก่อด้วยอิฐถือปูน ตัวอาคารเป็นไม้และมีหน้าต่างเป็นซี่ลูกกรงแบบโบราณตรงซุ้มประตูมีลวดลายและสลักสวยงามมาก ลักษณะเป็นแบบของเชียงใหม่โดยเฉพาะ คือ ซุ้มประตูทำเป็นนาคสองตัวเลื้อยลงมา เอาหางเกี่ยวระหวัดกัน เป็นยอดของซุ้มประตูและมีหงส์สองตัวเกาะเหลียวหลังเข้าไปดูภายในโบสถ์ที่น่าสนใจมากที่สุดก็คือ วิหารลายค้ำ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ากาวิโลรส เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 6 เป็นวิหารทางลานาที่มีความสมบูรณ์แบบที่สุดภายในวาดฝาผนังเรื่อง สุวรรณหงส์และสังทอง ด้านในมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่

3.6.4 วัดเจดีย์หลวง

วัดที่มีเจดีย์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ก็คือ วัดเจดีย์หลวง ซึ่งตั้งอยู่ในใจกลางเมือง วัดนี้สร้างขึ้นในรัชกาลของพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งราชวงศ์เม็งราย พระองค์โปรดให้ช่างสร้างเป็นเจดีย์องค์ใหญ่สูงถึง 88 เมตร ฐานกว้างด้านละ 54 เมตรแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 1954

3.6.5 เสาอินทขิลหรือเสาหลักเมือง

เป็นหลักเมืองเมื่อครั้งพ่อขุนเม็งรายมหาราชสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 1893 ปัจจุบันนี้อยู่ตรงหน้าวัดเจดีย์หลวง เสาอินทขิลนี้ประดิษฐานอยู่ในวิหารจตุรมุขทรงไทยหลังเล็ก ๆ หลักอินทขิลนี้สร้างด้วยไม้ซุงต้นใหญ่ ฝังอยู่ใต้ดิน ทุกปีในเดือนพฤษภาคมจะมีงานเรียกว่า งานอินทขิล เป็นการฉลองหลักเมืองประจำ

3.6.6 วัดกู่เต้า

วัดนี้เดิมชื่อว่า วัดเวฬุวนาราม มีเจดีย์ลักษณะแปลกไปกว่าพระเจดีย์อื่น ๆ ในเมืองไทย วัดนี้ไม่มีประวัติแจ้งไว้แน่ชัดว่าสร้างขึ้นในสมัยใด แต่มีตำนานเล่าว่า เจดีย์กู่เต้านี้เป็นที่บรรจุอัฐิของเจ้าฟ้าสารวดี ซึ่งเป็นราชโอรสของพระเจ้าบุเรงนองซึ่งมาครองเมืองเชียงใหม่ในระหว่างปี พ.ศ. 2212-2150 ลักษณะของเจดีย์องค์นี้คล้ายกับนำผลแดงโมมาซ้อนกันไว้หลาย ๆ ลูกชาวบ้านจึงเรียกว่า เจดีย์กู่เต้าดังกล่าว

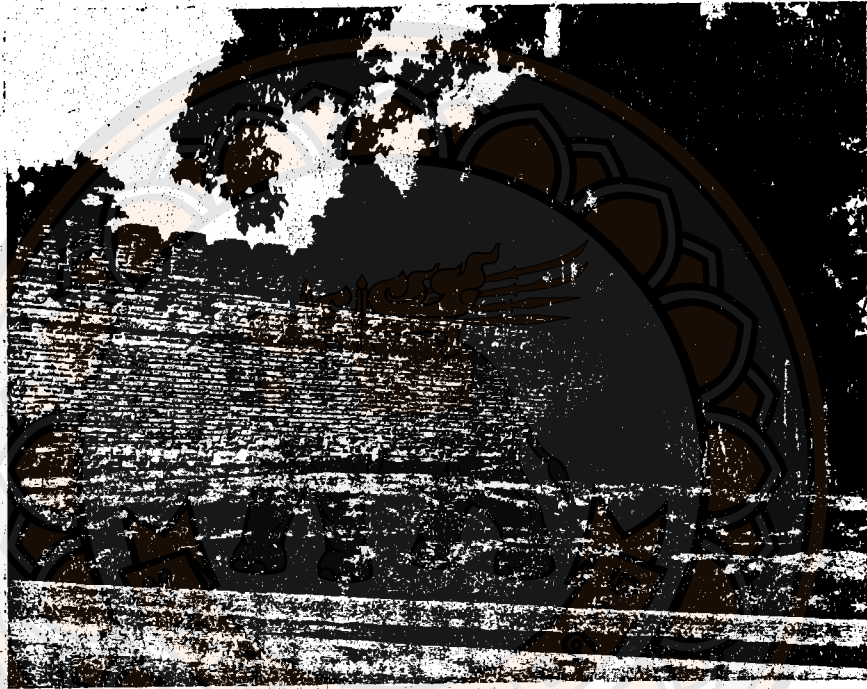
ภาพที่ 4 แสดงการเขียนลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ 5 แสดงการแกะสลักไม้

ภาพที่ 6 แสดงการแต่งกายของผู้หญิงไทยภาคเหนือ

ภาพที่ 7 ภาพประตูเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 8 ภาพเสาอินขิลหรือเสาหลักเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 9 ภาพอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย

ภาพที่ 10 ภาพพระพุทธรูปสีหิงส์

ภาพที่ 11 ภาพพระบรมธาตุตอຍสุเทพ

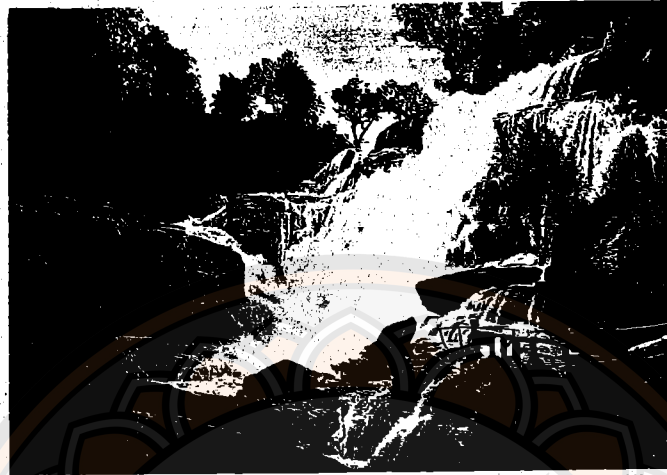

ภาพที่ 12 ภาพพระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์

Source d'eau chaude de San Kamphaeng

ภาพที่ 13 ภาพน้ำพุร้อนสันกำแพง

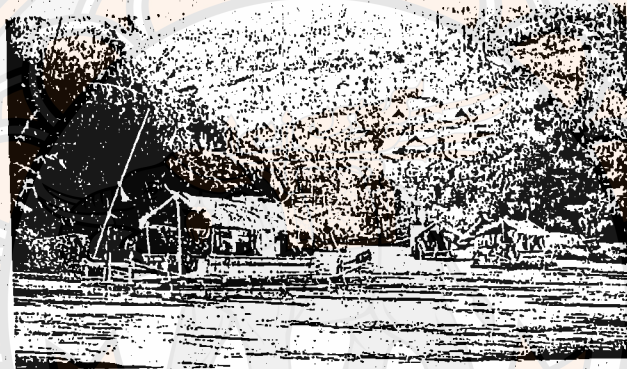

Cascade de Mae Klang

Campd' éléphants à Chiang-Dao

ภาพที่ 14 ภาพบน น้ำตกแม่กลาง ภาพล่างศูนย์ฝึกลูกช้างเชียงใหม่

ภาพที่ 15 ภาพล่องแพแม่กก ท่าตอน-เชียงใหม่

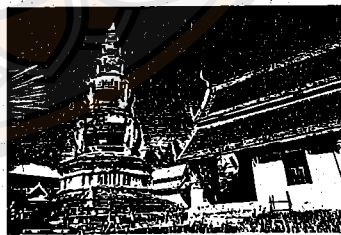

WAT SUAN DOK

ภาพที่ 16 ภาพวัดพระสิงห์ วัดสวนดอก วัดอุโมงค์ วัดกู่เต้า

WAT UMONG

WAT KOO TAO

Wat Chiang Man

ภาพที่ 17 ภาพวัดเชียงใหม่

Wat Chet Yot

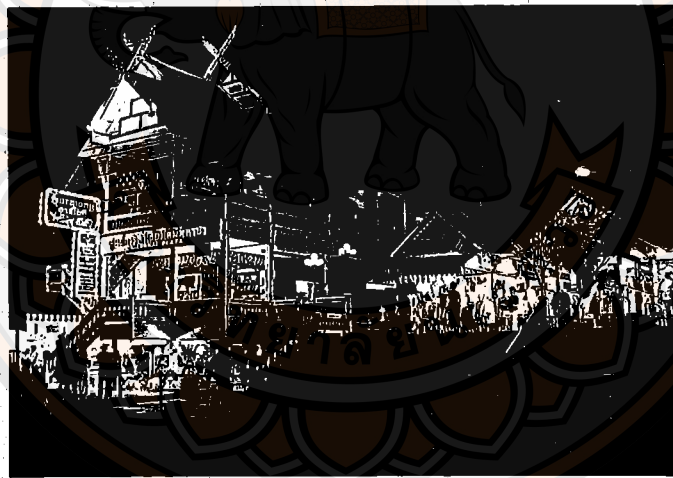
ภาพที่ 18 ภาพวัดเจ็ดยอด

ภาพที่ 19 ภาพวัดเจดีย์เหลียม

Diner traditionnel "Khantok"

Bazar de nuit

ภาพที่ 20 ภาพบน การรับประทานอาหารแบบ จันโตก ภาพล่าง ไนท์บาร์ซาร์

บทสรุป

เชียงใหม่ ดินแดนที่ได้รับฉายาทางด้านการท่องเที่ยวว่าเป็นเมืองที่เปรียบประดุจกุหลาบงามแห่งแผ่นดินลานนา (The Rose of the North) นั้น เป็นความหมายที่เหมาะสมทีเดียว ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่อได้ไปเที่ยวกันมาแล้วนักท่องเที่ยวทุกคนต่างก็มีความประทับใจทั้งมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในระหว่างที่เที่ยวชมตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งมีบริการอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวอย่างเพียบพร้อม มีเรื่องราวในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวที่น่าสนใจหลายด้าน งานบุญประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน อหยาศัยของชาวเมืองที่เป็นมิตรไมตรีเป็นคนโอบอ้อมอารี สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักหน้าที่และฐานะของตน ชอบสนุก แต่ไม่ซี้เกียจหลังยาว บุคลิกพิเศษที่คนเชียงใหม่มีและจะเห็นเด่นชัดก็คือด้วยไมตรีจิต อันสูงส่งใจบุญสุนทาน และการต้อนรับคนต่างถิ่น ด้วยไมตรีจิตอันสูงส่งนอกจากนั้นแล้วยังมีสินค้าของที่ระลึกมากมายหลากหลายชนิดให้เลือกซื้อไว้ใช้ส่วนตัวและเป็นของฝากของกำนัลอีกด้วย

ความประทับใจที่เกิดขึ้นในหัวใจของนักท่องเที่ยวทุกคนในระหว่างที่ท่องเที่ยวอยู่ในเมืองเชียงใหม่ทุกครั้ง อีกด้วยบางคนไปเที่ยวกันหลายครั้ง บางคนไปพำนักอยู่ที่นั่นแรมปีก็เดินทางชมสิ่งต่าง ๆ ไม่รู้เบื่อ ต่างชื่นชมและชื่นชอบที่ได้ไปเที่ยวกัน สิ่งเหล่านี้เป็นเสน่ห์ของเมืองเชียงใหม่ที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเนิ่นนานแล้ว จนทำให้อุตสาหกรรมทางการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ในปัจจุบันเจริญก้าวหน้ามาก ต่อไปคือบทสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่ได้ไปเยือนเชียงใหม่ในระหว่างที่เมืองเทศกาลสงกรานต์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

คุณชื่นจิต วันทนาสุภมาศ บ้านพักอยู่ลาดพร้าว กรุงเทพมหานครซึ่งมาเที่ยวเชียงใหม่ครั้งแรกบอกว่า "เป็นเมืองที่น่าเที่ยว งานเทศกาลสงกรานต์ดูสนุกดี มีคนมาก"

คุณศิริวรรณ จิตรสถาพร บ้านพักอยู่ห้วยขวาง กรุงเทพมหานครเคยมาเที่ยวเชียงใหม่ 3 ครั้ง กล่าวว่า "เป็นเมืองที่น่าเที่ยว มาเที่ยวครั้งนี้ได้เที่ยวชมทั้งสถานที่ธรรมชาติ เส้นทางสายแม่สา เลยไปถึงอ่างเก็บน้ำตึงเฒ่า ไปซื้อของสันกำแพง และดูงานเทศกาลสงกรานต์ มีการรำน้ำพระพุทธรูป และการ

รดน้ำดำหัว ตามประเพณีดั้งเดิม นับเป็นงานที่ยิ่งใหญ่" คุณสุรพงษ์ ไชเจริญ บ้านพักอยู่ วงเวียนใหญ่ ผังชนบุรี มาเที่ยวเชียงใหม่ นับเป็นครั้งที่ 6 มาเที่ยวครั้งแรกเมื่อสิบปีที่แล้ว เห็นว่า "เป็นเมืองที่เที่ยวสนุก แม้บางแห่ง เคยไปซำก็ไม่มีเบื่อ มาคราวนี้ดูเมืองเจริญขึ้น แบบสินค้าพื้นเมืองเปลี่ยนไปมากไม่ อยากให้เหมือนกรุงเทพฯ ชอบเที่ยวดูบ้านเมืองและสนใจชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวบ้าน"

Mr. Adam ชาวออสเตรเลียกล่าวว่า "เป็นเมืองที่สวยงามทั้งสถานที่ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ชาวเชียงใหม่มิตรไมตรีดีเยี่ยมแถม มีอากาศดีกว่ากรุงเทพฯ ชอบงานเทศกาลและชอบเดินไนท์บาซาร์ มีสินค้าหลายราคาให้เลือก"

Miss Yonia ชาวอเมริกันกล่าวว่า "ชอบเที่ยวเชียงใหม่ ประทับใจมากกว่าเที่ยวกรุงเทพฯ สนใจเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอยู่ของชาวเขา และได้ซื้อสินค้าของที่ระลึกชาวเขามาก"

Mr. Ankor นักท่องเที่ยวชาวเยอรมันบอกว่า "เป็นเมืองน่าเที่ยว สนใจเรื่องเที่ยวชมวัดวาอาราม หมู่บ้านชาวเขา สนใจเรื่องผ้าไหมและการทำร่ม อยากจะไปซื้อที่บ้านบ่อสร้าง ชอบชาวบ้านยิ้มแยมี่มีความเป็นมิตรไมตรี"

จากความคิดเห็นข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่สนับสนุนว่าเชียงใหม่เป็นเมืองน่าเที่ยว ซึ่งใคร ๆ ที่ไปเที่ยวกันแล้วต่างก็ชื่นชอบไปเที่ยวคราใดก็ไม่เบื่อ

และจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ปัจจุบันนี้เชียงใหม่ได้พัฒนามากจนเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือ ซึ่งมีหลายปัจจัยที่ส่งเสริม โดยดูได้จากตัวปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้คือ

1. ศิลปวัฒนธรรม

เชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมของลานนามากมายโดยที่ความเจริญของศิลปลานนาในแขนงต่าง ๆ นี้สามารถพบได้โดยทั่วไป เช่น ด้านสถาปัตยกรรม พระธาตุดอยสุเทพวัดสวนดอก ด้านประติมากรรม พระพุทธรูป สิบหิ้งค์ ด้านจิตรกรรมภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารพระพุทธรูปสิบหิ้งค์ ด้านนาฏศิลป์ การฟ้อนสาวไหม การฟ้อนเล็บ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้ให้เห็นว่าเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ น่าสนใจ มีประวัติศาสตร์ อันละเอียดลึกซึ้งน่าแก่การ

สนใจ และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่เป็นส่วนทำให้นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวที่จังหวัดเชียงใหม่

2. แหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว

จังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นจำนวนหลายแห่ง มีทั้งวิถีทัศน์ธรรมชาติแบบภูเขา เช่น ดอยสุเทพดอยบุย ดอยอินทนนท์แบบแม่น้ำลำธาร เช่น แม่น้ำปิง แมกก น้ำพุร้อน แหล่งท่องเที่ยวตามแบบสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านศิลปหัตถกรรม เช่น หมู่บ้านบ่อสร้าง สันกำแพงหมู่บ้านแม้ว ดอยต่างๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากหลายแห่ง มีทั้งในตัวเมือง และรอบนอกของจังหวัด ซึ่งจากการที่เชียงใหม่มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวมากนี้ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้ไม่เบื่อ จึงมีผลทำให้นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

3. ศูนย์กลางความเจริญหลายด้าน

เนื่องจากเชียงใหม่มีลักษณะภูมิประเทศที่ดี ดังนั้นในด้านการคมนาคม เชียงใหม่จึงได้เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นเพราะเชียงใหม่เป็นจุดที่ตั้งตรงกลางสามารถเดินทางต่อไปยังจังหวัดต่างๆ เช่นจังหวัดเชียงรายจังหวัดแม่ฮ่องสอนจังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง นอกจากนี้การเดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่สามารถเดินทางได้สะดวกสบาย 3 ทางคือ ทางเครื่องบิน มีเครื่องบินไป-กลับเชียงใหม่ทุกวัน และเชียงใหม่มีสนามบินพาณิชย์นานาชาติอีกด้วยทางรถธรรมดาและปรับอากาศ บริการระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ทุกวันทางรถไฟมีรถด่วนเร็ว และรถด่วนพิเศษ (Sprinter) ออกจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ ทุกวัน

ด้านแหล่งที่พักอาศัย เชียงใหม่มีที่พักรับรองนักท่องเที่ยวมากมาย มีหลายประเภท ที่พักประเภทโรงแรม เชียงใหม่มีประมาณ 65 แห่ง โรงแรมมีตั้งแต่ระดับห้าดาวจนถึงประเภทธรรมดาประเภทเกสต์ มีประมาณ 102 แห่ง รีสอร์ทมีประมาณ 17 แห่งดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงได้รับความสะดวกสบายในเรื่องที่พัก ราคาและความปลอดภัย จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

4 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมือง

การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เป็นไปอย่างเรียบง่าย ลักษณะผู้คนที่ เป็นมิตรไมตรีโอบอ้อมอารีกับแขกผู้มาเยือนมีวัฒนธรรมประเพณีที่ ดีงาม และอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ และอร่อยเลิศรส เช่น น้ำพริกอ่อน น้ำพริกหนุ่ม ใส่อั่ว แกงฮังเล แค็บหมู เป็นต้น นอกจากอาหารทางเหนือที่อร่อย แล้ว หากนักท่องเที่ยวต้องการรับประทานอาหารไทย จีน ฝรั่งเศส ก็สามารถหา รับประทานได้ไม่ยาก เพราะในจังหวัดเชียงใหม่ มีร้านอาหารและภัตตาคาร มากมายพอที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก

จากข้อมูลข้างต้นที่เสนอมາจึงสามารถสรุปได้ว่า การที่จังหวัด เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือ เพราะเชียงใหม่มีปัจจัยที่ส่งเสริม การท่องเที่ยวหลายปัจจัย เช่น มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ผู้คนเป็นมิตร มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยว ครบครัน ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่จังหวัดเชียงใหม่จะเจริญและพัฒนา เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดจนสามารถเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ของภาคเหนือ

บรรณานุกรม

1. เอกสารชั้นต้น

1.1 เอกสารที่ยังไม่ตีพิมพ์

หอสมุดแห่งชาติ, กอง. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1277 เลขที่ 125

หนังสือถึงเจ้านครเชียงใหม่เรื่องจับเงี้ยวตองซู้ที่เอาปืนไปขาย
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.14.4/2

การปกครองหัวเมืองแถบมณฑลลาวเฉียง

ร.5 ม.58/115 กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูล

สมเด็จพระบรมโยธาธิราช ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร

ร.5 ม.58/126 เรื่องตลาดที่เมืองเชียงใหม่กรมหมื่น

ดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ลงวันที่ 24 เมษายน

ร.ศ. 119

1.2 เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

คุรุสภา, องค์การค้ำ. "ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ" ใน ประชุมพงศาวดาร

ภาคที่ 72 เล่มที่ 45 พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา 2512

ประเสริฐ ฌ นคร, มังรายศาสตร์ (ฉบับปริวรรต), กรุงเทพมหานคร :

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2521

รัตนบัณฑูลา เถระ, พระภิกษุ, ชินกาลมาลีปกรณ์ แปลจากการภาษาบาลีโดย

ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร 20 เมษายน 2517

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ 2517

ศิลปากร, กรม. ตำนานมูลศาสนา พิมพ์เป็นงานอนุสรณ์พระราชทาน

เพลิงศพ หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ณ อยุธยา 17 ธันวาคม 2518

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ 2518

สงวน โชติสุขรัตน์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับปริวรรต, พระนคร :

โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2514

"ตำนานนางจามเทวี" ใน ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม 1-2

นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2515
 สมหมาย เปรมจิตต์, ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่ภาคปริวรรต ลำดับที่ 4,
 เชียงใหม่ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. เอกสารชั้นรอง

2.1 หนังสือ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การ, เอกสารแนะนำจังหวัดเชียงใหม่,

กรุงเทพมหานคร : แผนกเอกสารการพิมพ์ 2534

ขจร สุขพานิช, ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก ภาควิชาประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2518

คณะกรรมการจัดทำหนังสืออนุสรณ์พระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์

สามกษัตริย์, ล้านนาไทย, สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่ : ทิพย์เนตร การพิมพ์ 2526-2527

จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า, เจ้าชีวิต, พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2505

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2527

ฉลาดชาย รมิตานนท์และคณะ, พม่า : อดีตและปัจจุบัน, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์ 2526

ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453 ด้านสังคม,

พระนคร : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์ 2523

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา, ความทรงจำ,

พระนคร : สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ 2516

ไทยรบพม่า, พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา 2514

ถ้วน ลีเชิงและอูษดีย์ คงไชย, ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย สมัยราชวงศ์

มังรายจากเอกสารจีน, ภาควิชาประวัติศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2531

นิกม มุสิกะคามะ, แผ่นดินไทยในอดีต, กองโบราณคดี กรมศิลปากร,

กรุงเทพ : แพร่วิทยา 2505

- นิพนธ์ ชันแก้วหล้า, "ระบบชลประทานในล้านนาไทย" ใน นิตยสารการล้านนาไทยครั้งที่ 1 เชียงใหม่:มหาวิทยาลัยพายัพ 2524
- นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์, ชุมชนโบราณในเขตล้านนา, เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2528
- บุญเสริม สาตราภัยและสังคีต จันทนโพธิ์, อดีตล้านนา, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์ 2524
- ประคอง นิมมานเหมินท์และทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนา, ล้านนาไทยคดี, เชียงใหม่:สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ 2514
- ประชากรจักรจักร, พระยา (แจ่ม บุณนาค), พงศาวดารโยนก, กรุงเทพฯ : คลังวิทยา 2516
- ประยูทธ สิทธิพันธ์, ประวัติศาสตร์มหาอาณาจักรไทย, กรุงเทพมหานคร : แก้วบรรณกิจ 2518
- ปรีชา หิรัญประดิษฐ์, รศ., เอกสารการสอนชุดวิชา 11112 ศิลปะการละเล่น และการแสดงพื้นบ้านของไทยหน่วย 1-8 : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532
- ไพโรธ เลิศพิริยกุล, อดีตชาวบ้านล้านนาไทย, เชียงใหม่ : สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์ 2516
- ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา, พระนคร : อมรการพิมพ์ 2528
- มานิต วัลลิโภดม, "ตำนานเชียงใหม่" ใน พุทธานุกรณ์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น 2500
- มณี พยอมยงค์, ประวัติศาสตร์และวรรณคดีล้านนาไทย, เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์ 2516
- มหาอำมาตย์อธิบดี, พระยา (หรั่ง), "พงศาวดารเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองนครลำพูนชัย, ใน ประชุมพงศาวดารเล่ม 3 กรมศิลปากร 2505
- รอง ศยามานนท์และคณะ, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา, พระนคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, "แอ่วเมืองเชียงใหม่" อนุสาร อ.ส.ท.ปีที่ 24
ฉบับที่ 6 เดือนมกราคม 2527

วิทย์ เทียงบูรณธรรม, ดร.,แผนที่เมืองไทย 73 จังหวัด, กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2532

ศิลปากร, กรม,พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, พิมพ์ครั้งที่ 6
19 สิงหาคม 2511

ศรีศักร วัลลิโภดม, รศ.,สยามประเทศ, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มติชน 2534

สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, กรุงเทพมหานคร :
สงวนการพิมพ์ 2509

_____, คนดีเมืองเหนือ, พระนคร : โอเดียนสโตร์ 2515

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : โรงพิมพ์ข้างเฟือก 2529

_____, "ภูมิหลังประวัติศาสตร์ล้านนา : บทบาททางการเมืองตระกูล
เจ้าเจ็ดตน" ใน ล้านนาคติศึกษา รวมเอกสารล้านนา :
28-31 มกราคม 2528 ณ วิทยาลัยครูเชียงใหม่

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ล้านนาคติศึกษา, เชียงใหม่ : ภาควิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 2525 อัดสำเนา

อานันท์ กาญจนพันธ์, "พัฒนาการเศรษฐกิจของหมู่บ้านในล้านนา
(พ.ศ.2350-2490) "ใน พัฒนาการชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา
เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ 2527

2.2 รายงานการประชุม

ชูลิทธิ ชูชาติ, เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จัดโดย
สมาคมประวัติศาสตร์ ณ.ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2527

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, เอกสารประกอบการสัมมนา "ล้านนา
คติศึกษา : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี" จัดโดยศูนย์
วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ 28-31 มกราคม 2528 ณ
วิทยาลัยครูเชียงใหม่

2.3 วิทยานิพนธ์

นันทพร ผูกจีน, เศรษฐกิจของสมัยล้านนา, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
บัณฑิต, พิษณุโลก : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒพิษณุโลก 2532

ปริศนา ศิรินาม, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในเมือง
ล้านนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ต้น, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการ
ศึกษาระสานมิตร 2516

พรพรรณ จงวัฒนา, กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเข็ญใหม่กับคนในบังคับ
อังกฤษอันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ
(พ.ศ. 2401-2445), วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2517

ภาคผนวก
 ตารางแสดงรายการอัตราค่าที่พัก
 ของโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ	
		ห้องพัก	ห้องเดี่ยว	ห้องคู่		ห้องสุท
โรงแรมทอปนอร์ท 4.2 ถ. มูลเมือง (053) 212309	43		400	800	-	คีย์เฟิร์ชอป ภัตตาคาร
โรงแรมโนดาด 57 ถ. รัชมิ่งคลา (053) 211055-9	142		-	พัฒลม 300-420 แอร์ 480-580	-	คีย์เฟิร์ชอป สระว่ายน้ำ
โรงแรมบัวหลวง 16 ถ. ห้วยแก้ว (053) 221678	23		500	500	1,200	ภัตตาคาร
โรงแรมช้างเผือก 133 ถ. โขตนา (053) 221755	58		พัฒลม 350 แอร์ 300-400	พัฒลม 400 แอร์ 500	-	คีย์เฟิร์ชอป ภัตตาคาร

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องสุท	
โรงแรมเวียงคำ 7/3 ถ.สุเทพ (053) 211020-3	150	-	550-600	-	คีย์พีซีร็อบ ภัตตาคาร ห้องประชุม(350-400)
โรงแรมเชียงอินทร์ 100 ถ.ช้างคลาน (053) 235655	170	1,000-1,200	1,200 1,400	3,500 3,800 5,000	คีย์พีซีร็อบ, สระ ว่ายน้ำ ภัตตาคาร ห้องประชุม, ดิสโก้เชค
โรงแรมเชียงใหม่ ฮิลล์ 18 ถ.ห้วยแก้ว (053) 210030-5	120	800	1,000	1,500- 3,000	คีย์พีซีร็อบ, คลับ สระว่ายน้ำ ห้องประชุม
โรงแรมเชียงใหม่ ออกิต 100-102ถ.ห้วย- แก้ว (053) 221625, 222099	262	1,200	1,400	6,000 9,000	คีย์พีซีร็อบ, ดิสโก้ เชค ภัตตาคาร, สระว่ายน้ำ ศูนย์การค้า ห้องประชุม

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องสุท	
โรงแรมเชียงใหม่- ภูค่า 21 ถ.ห้วยแก้ว (053)211026- 031	259	740	740	1,100 1,540	จุได้ (100 - 1,500 คน) ภัตตาคาร 3 ห้องประชุม จุได้ (20- 300 คน)
โรงแรมเชียงใหม่ พลาซ่า 92 ถ.ศรีดอนไชยน์ (053) 252050	242	950- 1,300	1,110 1,500	4,000- 12,000	ภัตตาคาร, ดิสโก้ เรค สระว่ายน้ำ 3 ห้องประชุม จุได้ 100- 1,000 คน
โรงแรมเพชรงาม 33/10 ถ.เจริญ ประเทศ (053) 233947, 234153	145	800	1,100	2,000-	คิอท์ที่ซ็อบ ภัตตาคาร, ห้อง ประชุม จุได้ 300 คน

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องสุท	
โรงแรมคฤสตันน์ 112 ถ.ช้างคลาน (053) 236835, 251033-6	198	1,200- 1,400	1,500 1,700	4,000- 6,000	คิอพีซีอ็อป ภัตตาคาร สระว่ายน้้า ห้องประชุม จุ้ได้ 200- 250 คน
โรงแรมแม่บั้ง 153 ถ.ศรีค่อน ไชยน์ (053) 251060-8	374	1,200	1,400	3,000- 8,000	คิอพีซีอ็อป ภัตตาคาร ห้องประชุม สระว่ายน้้า
โรงแรมนอร์ทเทริน อินน์ 234/12 ถ.มณี นพรัตน์ (053) 210002-5	90	-	680	880- 1,800	คิอพีซีอ็อป ภัตตาคาร

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องสุท	
โรงแรมพรหังค์ 46-48 ถ.เจริญ ประเทศ (053) 235099	328	7,50	1,200	1,000 5,000 9,000	คิอพีซีอ็อป ติสโก้เชค,ห้อง ประชุม จุได้ (100-400 คน)
โรงแรมปรินซ์ 3 ถ.ท้ายวัง (053) 236396 236744	113	654	775	1,452- 1,815	สระว่ายน้ํา คิอพีซีอ็อป
โรงแรมปอยหลวง 146 ถ.ซูบเปอร์ ไฮเวย์ (053) 242010	225	1,000	1,200	3,200	ภัตตาคาร คิอพีซีอ็อป, สระ ว่ายน้ํา ห้องประ ชุม
โรงแรมรินคํา 301 ถ.ห้วยแก้ว (053) 221044	158	1,300	1,500	4,200	ภัตตาคาร, สระ ว่ายน้ํา สนาม เทนนิส ห้องประชุม

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องsuite	
โรงแรมสุริวงส์ 110 ถ.ช้างคลาน (053) 236733	168	1,100	1,300	4,500- 5,500	ภัตตาคาร, บาร์ กีฬาที่ซ็อบ, สระ ว่ายน้ำ ห้องประ ชุม จุได้ (50-250 คน)
โรงแรมดิเอ็ม เพรสท์ 199 ถ.ช้างคลาน (053) 272020, 272977, 272021	152	1,815- 2,420	2,178- 2,783	8,470- 16,940	สระว่ายน้ำ, ดิส โก้เชค ภัตตาคาร ค็อกเทลที่ซ็อบ, สนาม เทนนิส, ห้องประ ชุม จุได้ 150- 1,000 คน
โรงแรมลานนาพา เลข 184 ถ.ช้างคลาน (053) 270722- 40	185	1,400	1,600- 1,800	4,500- 9,000	ภัตตาคาร ค็อกเทลที่ซ็อบ, สระ ว่ายน้ำ ห้องประ ชุม

ชื่อและที่ตั้ง	จำนวน ห้องพัก	อัตราค่าที่พัก			บริการอื่นๆ
		ห้องเดี่ยว	ห้องคู่	ห้องสุท	
โรงแรมเชียงใหม่ การ์เด็นท์ 330 ถ.ซูบเปอร์ ไฮเวย์ ช.โรงพยาบาลลาน นา (053) 210240	107	-	8,00	1,200	ภัตตาคาร ค็อกเทลชี้อป